

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

CENAB ŞAHABEDDİN'İN SERVET-İ FÜNUN
MECMUASI'NDAKİ ELEŞTİRİ YAZILARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SULTAN CESUR

BALIKESİR, 2023

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

CENAB ŞAHABEDDİN'İN SERVET-İ FÜNUN
MECMUASI'NDAKİ ELEŞTİRİ YAZILARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SULTAN CESUR

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. KAHRAMAN BOSTANCI

BALIKESİR, 2023

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 202012511011 numaralı Sultan Cesur'un hazırladığı Cenab Şahabeddin'in Servet-i Fünun Mecmuası'ndaki Eleştiri Yazıları Üzerine Bir İnceleme konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 7 Temmuz 2023 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Bayram YILDIZ

İmza

Üye (Başkan/ Danışman): Prof. Dr. Kahraman BOSTANCI

İmza

Üye: Dr. Öğr. Üyesi: Ayşe Nur ÖZDEMİR

İmza

.../.../...

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.../ .../2023

İmza

Sultan CESUR

ÖNSÖZ

Bir dönemi siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, sanatsal vb. birçok açıdan değerlendirebilmenin yollarından birisi de o döneme ait süreli yayınları incelemektir. Süreli yayınlar çıkarıldığı dönemin kültür, edebiyat, sanat gibi birçok alanında gerçekleşen değişikliklerden okuyucuyu haberdar ederek dönemin içinde bulunduğu durumu yansıtır. Bu çalışmada Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan *Servet-i Fünun* mecmuasındaki Cenab Şahabeddin'in eleştiri yazıları incelenmiştir.

Çalışmanın amacı 1891-1944 yılları arasında yayımlanan *Servet-i Fünun* mecmuasında yer alan Cenab Şahabeddin'in eleştiri yazılarını incelemek ve tüm bilgileri akademik camianın ilgisine sunmaktır.

“Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* Mecmuasındaki Eleştiri Yazıları Üzerine Bir İnceleme” adlı bu çalışmanın hazırlık aşamasında öncelikle *Servet-i Fünun* mecmuasının kaç sayı ve ciltten oluştuğu araştırılmış; 1891-1944 yılları arasında toplam 2461 sayı ve 95 cilt çıkarıldığı tespit edilmiştir. Daha sonra bütün sayılardaki yazılar incelenerek Cenab Şahabeddin'in yazıları tespit edilmiştir. Belirlenen yazılardan eleştiri yazısı türünde olanlar konularına göre tasnif edilmiştir. Bu tasnif sonucunda Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında altmış dokuz eleştiri yazısı tespit edilmiştir. Söz konusu tasnifte eleştiri yazıları incelenirken alt başlık olarak eleştiri yazılarının başlıkları kullanılmıştır.

Çalışmamız “Giriş”, “İlgili Alanyazın”, “Yöntem”, “Bulgular ve Yorumlar”, “Sonuç ve Öneriler”, “Kaynakça” ve “Ekler” bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın Giriş bölümünde “Konu”, “Amaç”, “Önem”, “Varsayımlar” ve “Sınırlılıklar” ve “Tanımlar” başlıkları altında çalışmamızın konusu, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir. “İlgili Alanyazın” bölümünde “Tanzimat Öncesi Türk Edebiyatı'nda Eleştiri”, “Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı'nda Eleştiri” ve “Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatı'nda Eleştiri” hakkında bilgi verilmiştir. Ardından “İlgili Araştırmalar” başlığı altında *Servet-i Fünun* mecmuası, *Servet-i Fünun* dönemi, Cenab Şahabeddin'in tenkit anlayışı üzerine yazılan kitap, doktora tezi, yüksek lisans tezi ve makale çalışmalarına yer verilmiştir.

“Yöntem” bölümünde, “Araştırmanın Modeli”, “Evren ve Örneklem”, “Veri Toplama Araçları ve Teknikleri”, “Verilerin Toplanma Süreci”, “Verilerin Analizi” başlıkları altında çalışmamızın yöntemiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

“Bulgular ve Yorumlar” bölümünde ise *Servet-i Fünun* mecmuasında tespit edilen Cenab Şahabeddin’in eleştiri yazıları kendi içinde beş üst başlık ve on dört alt başlığa ayrılmıştır. Böyle bir tasnif yolunu tercih etmemizin sebebi ise, *Servet-i Fünun* mecmuasında Cenab Şahabeddin’in eleştiri yazılarının edebiyattan sanata, teorik eleştiriden psikolojiye, vezin ve ahenkten edebî şahsiyet eleştirisine kadar pek çok konuda yazı ve değerlendirmeleri içermesidir. Bu bağlamda “Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları”, “Teorik Eleştiri Yazıları”, “Batı Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları”, “Kadın ve Kadın Üslubu Üzerine Eleştiri Yazıları”, “Eski Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları” üst başlıkları altında eleştiri yazıları tasnif edilmiştir. Her başlık altında yer alan eleştiri yazıları kronolojik olarak sıralanmıştır. Üst başlıktan sonra eleştiri yazıları konularına göre alt başlıklara ayrılmıştır. “Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları” üst başlığı altında “Edebî Şahsiyet Eleştirisi”, “Edebî Eser Eleştirisi” olmak üzere iki alt başlık yer alır. “Teorik Eleştiri Yazıları” üst başlığı altında “Edebiyat Eleştirisi”, “İfade ve Üslup Eleştirisi”, “Vezin ve Ahenk Eleştirisi”, “Tenkid ve Münekkid Eleştirisi”, “Sanat ve Şiir Eleştirisi”, “Dil ve Anlatım Eleştirisi” olmak üzere altı alt başlık yer alır. “Batı Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları” üst başlığı altında “Edebî Şahsiyet Eleştirisi”, “Edebî Akım Eleştirisi”, “Fransız Edebiyatı Eleştirisi”, “Edebî Eser Eleştirisi” olmak üzere dört alt başlık yer alır. “Kadın ve Kadın Üslubu Üzerine Eleştiri Yazıları” üst başlığı altında bir alt başlık verilmeden eleştiri yazıları incelenmiştir. “Eski Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları” üst başlığı altında ise “Tabiat Tasvirleri Eleştirisi” ve “Edebî Şahsiyet Eleştirisi” olmak üzere iki alt başlığa yer verilmiştir.

Bu çalışmada, konunun belirlenmesinden itibaren her aşamada büyük bir anlayışla destek olan, yol gösteren, değerli bilgi ve tecrübelerini paylaşan kıymetli danışmanım Prof. Dr. Kahraman BOSTANCI’ya ve benim bugünlere gelmemi sağlayan, maddi manevi her imkânı önüme seren anneme ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

BALIKESİR, 2023

SULTAN CESUR

ÖZET

CENAB ŞAHABEDDİN'İN SERVET-İ FÜNUN MECMUASI'NDAKİ ELEŞTİRİ YAZILARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

CESUR, Sultan

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kahraman BOSTANCI

2023, 137 sayfa

Bu çalışmanın konusu Türk şiir estetiğine büyük katkısı olan Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun*'da yayımlanan eleştiri yazılarının incelemesini içermektedir. Bu çalışma Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında, 1 Mayıs 1896'dan başlayarak 12 Mayıs 1927'ye kadar yayımlanan eleştiri yazılarından oluşmaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazıları Yeni Türk Edebiyatı'ndaki şair ve yazarlardan, edebî eserlerden, edebiyattan, ifade ve üsluptan, vezin ve ahenkten, tenkid ve müntekidden, sanat ve şiirden, Batı Edebiyatı'ndaki şair ve yazarlardan, edebî akımlardan, Fransız edebiyatından, kadın ve kadın üslubundan, Eski Türk Edebiyatı'ndaki tabiat tasvirlerinden ve Eski Türk Edebiyatı'ndaki şair ve yazarlardan söz eden eleştiri yazıları şeklinde kategorilendirilerek incelenmiştir.

Cenab bu eleştiri yazılarında sanat, edebiyat, estetik zevk, vezin, kafiye, eski-yeni edebiyat gibi konuları ele almıştır.

Çalışmamız giriş, ilgili alanyazın, yöntem, bulgular ve yorumlar, sonuç ve öneriler, kaynakça ve ekler bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın varsayımları, araştırmanın sınırlıkları ile mecmua ve eleştiri kelimelerinin tanımlarına yer verilmiştir.

İlgili Alanyazın bölümünde kuramsal çerçeve, Tanzimat öncesi Yeni Türk edebiyatında eleştiri, Tanzimat dönemi edebiyatında eleştiri, *Servet-i Fünun* dönemi edebiyatında eleştiri, ilgili araştırmalar, kitaplar, doktora tezleri, yüksek lisans tezleri ve makaleler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Yöntem bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve teknikleri, verilerin toplanma süreci, verilerin analizi hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar bölümünde Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan eleştiri yazıları konularına göre kategorilendirilmiştir.

Sonuç ve Öneriler bölümünde Cenab Şahabeddin'in eleştiri yazıları üzerine bir değerlendirilme yapılmıştır.

Son olarak Ekler bölümünde Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan eleştiri yazıları kronolojik olarak yayımlandığı tarih ve yayımlandığı mecmua sayısı ile beraber tablo hâlinde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, *Servet-i Fünun* Mecmuası, Eleştiri.

ABSTRACT

A REVIEW ON CENAB ŞAHABEDDİN'S CRITICAL ARTICLES IN SERVET-İ FÜNUN MECMUAS

CESUR, Sultan

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Prof. Dr. Kahraman BOSTANCI

2023, 137 pages

The subject of this study includes the analysis of the criticism articles published in *Servet-i Fünun* by Cenab Şahabeddin, who made a great contribution to the aesthetics of Turkish poetry. This study consists of Cenab Şahabeddin's criticisms published in *Servet-i Fünun* magazine, starting from May 1, 1896 until May 12, 1927. The aforementioned criticisms come from poets and writers in New Turkish Literature, literary works, literature, expression and style, meter and harmony, criticism and criticism, art and poetry, poets and writers in Western Literature, literary movements, French literature, women and by categorizing and interpreting them as criticism articles that talk about women's style, nature descriptions in Old Turkish Literature and poets and writers in Old Turkish Literature.

In these criticisms, Cenab dealt with subjects such as art, literature, aesthetic pleasure, meter, rhyme, old-new literature.

In the introduction part, the subject of the research, the purpose of the research, the importance of the research, the assumptions of the research, the limitations of the research and the definitions of the words journal and criticism are given.

In the relevant literature section, information is given about the theoretical framework, criticism in the New Turkish literature before the Tanzimat, criticism in the literature of the Tanzimat period, criticism in the literature of the Servet-i Fünun period, related researches, books, doctoral theses, master's theses and articles.

In the method section, information about the research model, universe and sample, data collection tools and techniques, data collection process, and data analysis are given.

Findings and Comments section of Cenab Şahabeddin's criticism articles published in *Servet-i Fünun* magazine are categorized according to their subjects.

In the conclusion part, an evaluation was made on the critical writings of Cenab Şahabeddin.

Finally, in the Appendices section, Cenab Şahabeddin's criticisms published in *Servet-i Fünun* magazine are presented in tabular form with the date of publication and the number of magazines published in chronological order.

Keywords: Magazine, *Servet-i Fünun* Magazine, Criticism.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1.Araştırmanın Konusu	1
1.2.Araştırmanın Amacı	1
1.3.Araştırmanın Önemi	1
1.4.Araştırmanın Varsayımları	2
1.5.Araştırmanın Sınırlıkları.....	2
1.6.Tanımlar	3
2.İLGİLİ ALANYAZIN	15
2.1.Kuramsal Çerçeve	15
2.1.1.Tanzimat Öncesi Türk Edebiyatı'nda Eleştiri	15
2.1.2. Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı'nda Eleştiri	16
2.1.3. Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatı'nda Eleştiri.....	18
2.2. İlgili Araştırmalar	20
3.YÖNTEM.....	24
3.1.Araştırmanın Modeli	24
3.2. Evren ve Örneklem.....	24
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	24
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	24
3.5. Verilerin Analizi.....	25
4.BULGULAR VE YORUMLAR	26

4.1.Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları	26
4.1.1.Edebî Şahsiyet Eleştirisi.....	26
4.1.1.1.Tevfik Fikret Bey	26
4.1.1.2. Tokadizâde'nin Felsefesi	29
4.1.1.3. Ahmet Rasim.....	31
4.1.1.4. Süleyman Nazîf'in Ufûlü.....	32
4.1.2. Edebî Eser Eleştirisi.....	33
4.1.2.1. İki Eser-i Edebî	33
4.1.2.2. Abdülhak Hâmid ve “ <i>Yabancı Dostlar</i> ”	36
4.1.2.3. <i>Safahât Mübdi</i> 'i	37
4.1.2.4. Ahmet Midhat ve Âsârı.....	38
4.1.2.5. <i>Hâtırât-ı Meşâhir</i> Münâsebetiyle	40
4.1.2.6. <i>Huzur-ı Hilkatte</i> ve Tokadizâde Şekib.....	40
4.1.2.7. Manzûm Tiyatro ve “ <i>Sönen Kandiller</i> ”	41
4.2. Teorik Eleştiri Yazıları	43
4.2.1. Edebiyat Eleştirisi	43
4.2.1.1. Musâhabe-i Edebiye: Menâfi'-i Edebiye.....	43
4.2.1.2. Musâhabe-i Edebiye: Tefrit ve İfrât	44
4.2.1.3. Musâhabe-i Edebiye: Müntekid-i Hakiki	45
4.2.1.4. Hasbihâl-i Edebî: Ak Saçlılar.....	46
4.2.1.5. Cenab Şahabeddin Hitâbesi.....	47
4.2.1.6. Servet-i Fünun Edebiyatı ve Bedbînlik.....	48
4.2.1.7. Yarınki Edebiyatımız	49
4.2.1.8. Vecize Edebiyatı	50
4.2.2. İfade ve Üslup Eleştirisi	51
4.2.2.1. Tettebbuât-ı Edebiye: Esâlib-i Ezmine	51
4.2.2.2. Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Milel	56

4.2.2.3. Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Ta'birât.....	59
4.2.2.4. Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Elfâz.....	62
4.2.3. Vezin ve Ahenk Eleştirisi	64
4.2.3.1. Felsefe-i Evzân.....	64
4.2.3.2. Mes'ele-i Evzân	65
4.2.3.3. Vezin ve Ahenk Mes'elesi.....	67
4.2.4. Tenkîd ve Münekkîd Eleştirisi	69
4.2.4.1. Musâhabe-i Edebiyye: Biraz Psikoloji.....	69
4.2.4.2. Felsefe-i İntikâd	70
4.2.4.3. İntikâdın Envâ'ı ve Büyük Münekkîdler	71
4.2.5. Sanat ve Şiir Eleştirisi.....	75
4.2.5.1. Şiir Nedir?.....	75
4.2.5.2. Eş'âr-ı Vicdâniye	77
4.2.6. Dil ve Anlatım Eleştirisi.....	77
4.2.6.1. Müşkilât-ı Nesriyye	77
4.2.6.2. Lisân Meselesi.....	79
4.2.6.3. Lisânımızın İhtiyaçları	80
4.2.6.4. Felsefe-i Ma'lûmât	82
4.3. Batı Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları.....	82
4.3.1. Edebî Şahsiyet Eleştirisi.....	82
4.3.1.1. Muhterem Üstâd Anatole France.....	82
4.3.1.2. İngiliz Bedîiyyâtı ve Oscar Wilde	84
4.3.1.3. Claude Farrere.....	84
4.3.1.4. Büyük Dostumuz Pierre Loti.....	85
4.3.1.5. Shakespeare Hayatı I.....	86
4.3.1.6. Shakespeare Ahlakı	88
4.3.1.7. Shakespeare Fikirleri.....	88

4.3.1.8. Shakespeare Hissiyâtı	89
4.3.1.9. Shakespeare ve Aşk.....	90
4.3.1.10. Shakespeare'in Sanatı	91
4.3.1.11. Stefan Zeromski.....	91
4.3.2. Edebî Akım Eleştirisi.....	93
4.3.2.1. Musâhabe-i Edebiye: Sembolizm Nedir?	93
4.3.2.2. Musâhabe-i Edebiye: Dekadizm Nedir?	94
4.3.2.3. Meslek-i Hakikiyyûn Nedir?.....	96
4.3.2.4. Musâhabe-i Edebiye: Eser-i Nefis Nedir?	96
4.3.2.5. Tahkikât-ı Edebiye Sütûnları	97
4.3.3. Fransız Edebiyatı Eleştirisi	99
4.3.3.1. Musâhabe-i Edebiye: Fransız Edebiyat-ı Cedîdesine Dairdir.....	99
4.3.3.2. Avrupa'da Tasallûf-i Edebî	105
4.3.3.3. Musâhabe-i Edebiye: Fransız Şuarâ-yı Hâzırası.....	109
4.3.4. Edebî Eser Eleştirisi.....	112
4.3.4.1. Racine ve ‘‘Bayezid’’ Hâilesi	112
4.4. Kadın ve Kadın Üslûbu Üzerine Eleştiri Yazıları	113
4.4.1. Kadın Nasıl Olmalıdır?	113
4.4.2. Esâlib-i Nisvân	114
4.4.3. Shakespeare ve Kadın.....	117
4.5. Eski Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları.....	118
4.5.1. Tabiat Tasvirleri Eleştirisi.....	118
4.5.1.1. Musâhabe-i Edebiye: Tabiata Karşı Şair	118
4.5.1.2. Musâhabe-i Edebiye: Tabiat Şiirleri	120
4.5.2. Edebî Şahsiyet Eleştirisi.....	121
4.5.2.1. Eslâfi Okurken	121
4.5.2.2. Naîmâ ile Beraber	122

5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	123
5.1.Sonuçlar.....	123
5.2. Öneriler.....	126
KAYNAKÇA	127
EKLER.....	132
EK-1. Cenâb Şahabeddin'in Servet-i Fünun Mecmuasında Yayımlanan Eleştiri Yazılarının Kronolojik Sıralaması.....	132

KISALTMALAR LİSTESİ

- C.:** Cilt
Dr.: Doktor
NO.: numara
Prof.: Profesör
S.: Sayı
s.: sayfa
TDV.: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.: ve benzeri
vs.: vesaire
yy.: yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusunu 1891-1944 yılları arasında yayımlanmış olan *Servet-i Fünun* mecmuasında pek çok konuda yazıları bulunan Cenab Şahabeddin'in eleştiri yazılarının incelenmesi oluşturmaktadır.

1.2.Araştırmanın Amacı

“Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* Mecmuasındaki Eleştiri Yazıları Üzerine Bir İnceleme” adlı bu çalışmanın amacı, 1891-1944 yılları arasında yayımlanan *Servet-i Fünun* mecmuasında yer alan Cenab Şahabeddin'in eleştiri yazılarını tespit etmek ve bu yazıları orijinalinden okuyarak incelemesini yapmaktır.

1.3.Araştırmanın Önemi

1891 yılında yayın hayatına giren *Servet-i Fünun*, edebiyattan sanata, tarihten coğrafyaya ve felsefeye kadar pek çok alana hitap eden yazı ve değerlendirmelerin bulunduğu bir mecmuadır. Bu bağlamda tespit etmiş olduğumuz Cenab Şahabeddin imzalı eleştiri yazıları da aynı çeşitliliğe sahiptir. Cenab Şahabeddin *Servet-i Fünun* mecmuasında, Türk edebiyatındaki edebî şahsiyetlerden ve edebî eserlerden, Batı edebiyatındaki edebî şahsiyetlerden ve edebî eserlerden, ifade ve üsluptan, vezin ve ahenkten, kadın ve kadın üslubundan, tabiat tasvirlerinden, tenkid ve müntekidden, edebî akımlardan, Fransız edebiyatından ve teorik olarak edebiyat teriminden söz eden eleştiri yazıları yayımlamıştır. Çalışmamızda bu eleştiri yazıları tespit edilerek incelenmesi yapılmış ve akademik camianın faydasına sunulmuştur.

1.4.Araştırmanın Varsayımları

Bir dönemi siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, sanatsal vb. birçok açıdan değerlendirebilmenin yollarından biri o döneme ait süreli yayınları incelemektir. Süreli yayınlar çıkarıldığı dönemin kültür, edebiyat, sanat, ekonomi, mimari gibi birçok alanını yansıtmaktadır. Aynı zamanda Cenab Şahabeddin de Türk edebiyatı Servet-i Fünun dönemi denilince akla gelen önemli yazarlardandır. Bu bağlamda Türk edebiyatı alanında önemli bir yere sahip olan süreli yayınlar arasında yer alan *Servet-i Fünun* mecmuasındaki Cenab Şahabeddin'in eleştiri yazılarını incelemenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.5.Araştırmanın Sınırlıkları

Çalışmamızın sınırını 1891-1944 yılları arasında yayımlanan *Servet-i Fünun* mecmuasındaki Cenab Şahabeddin'in eleştiri yazılarının incelemesi oluşturmaktadır. Sınırlıkları belirlenen çalışmamızın hazırlık aşamasında öncelikle mecmuanın kaç sayı ve ciltten oluştuğu araştırılmıştır. *Servet-i Fünun* mecmuası, İstanbul'da Nikolaidis'in çıkardığı fennî muhtevalı *Servet* gazetesinin ilavesi şeklinde 27 Mart 1891'den itibaren Ahmed İhsan (Tokgöz) tarafından yayımlanmaya başlanmış, daha sonraki tarihlerde başta Edebiyat-ı Cedîde topluluğu olmak üzere Fecr-i Âtî ve Millî Edebiyat grupları ile Yedi Meşaleciler'in yayın organı olarak 25 Mayıs 1944'e kadar yayın faaliyetini sürdürmüştür. 1901 yılında Tevfik Fikret Ahmed İhsan'la aralarında çıkan bir idari mesele yüzünden mecmuadan ayrılır. Hüseyin Cahit'in yönetiminde yayımını sürdüren mecmua, onun Fransızcadan çevirdiği "Edebiyat ve Hukuk" adlı makalesinin (XX, nr. 517, 3 Teşrînievvel 1317) Mâlûmatçı Mehmed Tâhir tarafından jurnal edilmesi üzerine kapatılır. Bir buçuk ay sonra yeniden yayımlanmaya başladığında artık eski hüviyetini büyük ölçüde kaybettiği gibi esas kadroyu oluşturan önemli isimlerin teker teker ayrıldığı görülür. Bu bağlamda *Servet-i Fünun* mecmuası 1891-1944 yılları arasında toplam 2461 sayıdan oluşmaktadır. Bütün sayılardaki yazılar incelenerek Cenab Şahabeddin'in eleştiri yazıları belirlenmiştir ve bu yazıların incelemesi yapılmıştır.

1.6.Tanımlar

Mecmuanın Tanımı / Dil İçindeki Varlığı ve *Servet-i Fünun* Mecmuası

Mecmua kelimesi ‘‘Cem’ olunmuş, toplanmış, bir araya getirilmiş şey, top, tüm.’’ (Devellioğlu, 2015, s. 689) şeklinde tanımlanırken TDK’da ise ‘‘dergi’’ olarak tanımlanmaktadır.

Servet-i Fünun 1891-1944 yıllarında 2461 sayı yayımlanan ve özellikle Türk Edebiyatı’nın modernleşmesindeki rolüyle ünlenen haftalık ‘‘musavver’’ bir dergidir. *Servet-i Fünun*, D. Nikolaidi’nin sahibi olduğu *Servet* gazetesinin fen eki olarak Ahmet İhsan tarafından yayımlanmıştır. İlk sayısı 27 Mart 1891’de çıkar. Başlangıçta günlük olarak yayımlanan dergi, kısa süre sonra haftalık olarak yayımlanmaya başlanır.

1892’de derginin başına Ahmet İhsan geçmiştir. Derginin içerisinde edebiyat ürünleri de giderek yer bulmaya başlamıştır. *Musavver Malumat*’ın sahibi ve başyazarı Mehmet Tahir ile Rezaizade Mahmut Ekrem arasında 1895 yılı sonlarında başlayan ve ‘‘abes-muktebes tartışması’’ olarak bilinen, şiirde kafiyenin göz için mi yoksa kulak için mi olduğu tartışmasında Rezaizade Mahmut Ekrem, fikirlerini *Servet-i Fünun*’da yayımlar.

Rezaizade Mahmut Ekrem’in önerisi ile derginin edebiyat kısmının başına 7 Şubat 1896 tarihli 256. sayıdan itibaren Tevfik Fikret getirilmiştir. Bu vesileyle dergi, Rezaizade Mahmut Ekrem’in etrafındaki Tevfik Fikret, Halit Ziya, Cenab Şehabettin, Ali Ekrem, Süleyman Nazif, İsmail Safa, Ahmet Şuayp, Hüseyin Siret, Mehmet Rauf gibi genç yazarların ürünlerinin yayımlanmaya başladığı bir mecra hâline gelmiştir. Tevfik Fikret 1901 yılına kadar edebiyat bölümünü yönetmiştir. Bundan henüz birkaç ay önce meydana gelen Ali Ekrem’in, ‘‘Şiirimiz’’ başlıklı makalesi ile başlayan dergi içi tartışmalar ile dergi kadrosunda bir çözülme başlamıştır. Tevfik Fikret’in ardından yazı işlerinin başına Hüseyin Cahit getirilir. Hüseyin Cahit’in 16 Ekim 1901 tarihli *Servet-i Fünun*’un 553. sayısında Fransızcadan tercüme ederek yayımladığı ‘‘Edebiyat ve Hukuk’’ adlı makalesi yüzünden derginin yayımı hükümet tarafından durdurulur.

Edebiyatta *Servet-i Fünun* dönemi olarak bilinen dönem, Tevfik Fikret’in derginin edebiyat kısmının başına geçtiği 256. sayı ile derginin basımının durdurulduğu 553. sayı arasında *Servet-i Fünun*’da yayımlanan edebiyat ürünlerini

kapsar. Derginin 1901'deki kapanışına kadar 12'si tercüme, 15'i telif olmak üzere toplam 27 roman tefrika edilir. Yine 254'ü telif, 33'ü tercüme olmak üzere toplam 287 hikâye, 651 şiir, 111 mensur şiir yayımlanır. Bütün bunlara rağmen *Servet-i Fünun* edebiyat ürünleri açısından en verimli döneminde bile sadece bir edebiyat dergisi değildir. Dergide teknolojik gelişmeleri, okurun ilgisini çekeceği düşünülen yerel ve uluslararası haberleri konu edinen çok sayıda popüler makale ile resim ve fotoğraf; çok sayıda gezi yazısı, seyahatname yer tutar.

Servet-i Fünun 5 Aralık 1901'de tekrar çıkmaya başlar. Fakat artık kadroyu oluşturan önemli isimler dağılmıştır. Bu yeni dönemde dergi Ahmet İhsan idaresinde başlangıçtaki fen-teknoloji merkezli yayın çizgisine döner. II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte dönemin genç yazarları dergiyi tekrar edebî bir mecra hâline getirmeye çalışırlar. 24 Şubat 1910 tarihli 977. sayısında Müfit Ratip'in "Fecr-i Ati Encümen-i Edebisi Beyannamesi" yayımlanır. 1914 yılından itibaren üç yıl süreyle günlük gazete olarak yayımlanan *Servet-i Fünun* Ahmet İhsan'ın yurt dışında bulunduğu dört yıllık aradan sonra 1924'te tekrar yayımlanır. Latin harflerinin kabulü ile adını *Servet-i Fünun-Uyanış* olarak değiştiren derginin yazı işleri müdürlüğüne Halit Fahri getirilir. Dönemin farklı edebiyat anlayışlarına sahip ediplerinin eserlerine yer veren mecmua 29 Aralık 1942'de Ahmet İhsan'ın ölümüne rağmen aralıksız çıkmaya devam eder ve yayım hayatına 25 Mayıs 1944'te çıkarılan 2461. sayısı ile veda eder.

Ahmet İhsan tarafından kurulan, *Servet-i Fünun* Matbaasında basılan dergi, 23×33 cm ebatta, parlak sarı kâğıda basılmıştır. İlk altı ayda kapakla birlikte 12 sayfa, bir süre 14 sayfa, daha sonra ise 16 sayfa olarak çıkarılan dergi 14 Haziran 1895'ten itibaren dergiye ilave edilen siyasi kısım ile birlikte toplam 24 sayfa olarak çıkarılmıştır. Musavver derginin çıkmaya başladığı sıralarda İstanbul'da teknik donanımın yeterli olmayışı yüzünden Avrupa'ya giderek matbaacılık alanındaki teknik gelişmeleri araştıran Ahmet İhsan beraberinde Avrupa'da kullanılan son teknolojik baskı yöntemlerini ve gereçlerini getirir. Bu sayede dergi 27. sayısından itibaren "çinkografi" adı verilen "çinko üzerine kimya ile hakk" tekniğini kullanmaya başlar.

Servet-i Fünun'un kapağında, derginin haftalık içeriğiyle ilintili bir görsel, sultanın tahta çıkışı veya bayram gibi özel günlerle ilgili bir şiir yer alır. Derginin kimlik bilgilerini içeren kapak bazen biçimsel sunumda değişimler gösterir. Üst ortada Arap harfleri ve büyük puntolarla derginin ismi yazmaktadır. İsmi altında, "Perşembe günleri çıkar, menafi-i mülk ü devlete hadim musavver Osmanlı gazetesi"

ibaresi yer alır. Bu ibarenin altında Fransızca “SERVET-I FUNOUN, JOURNAL ILLUSTRÉ TURC PARAISSANT LE JEUDI – CONSTANTINOPLE” vardır. Sol üst köşede dergi ücreti yer almaktadır. Sağ üst köşede “Sermuharriri ve müdürü: Ahmet İhsan. Şerait-i iştirâ, Dersaadet’te seneliği 130, altı aylığı 75, üç aylığı 45 kuruştur. Posta ile gönderilirse vilayat bedeli ahz olunur.” yazar. Sol köşedeki ibarenin altında derginin sayı numarası ve “Redacteur en chef – Ahmet İHSAN”, sağ köşedeki ibarenin altında yine Fransızca olarak derginin yılı ve “BUREAUX: 78, Grand rue de la Sublime Port” biçiminde adresi yer alır. Bu ibarelerin altında sırasıyla derginin sayı numarası, yayın tarihi, yılı ve cildi verilir.

Cenab Şahabeddin’in Biyografisi

Cenab Şahabeddin 2 Nisan 1871’de Manastır’da doğmuştur.

“Cenab Şahabeddin, kendi ifadesine göre, 1286 veya 1287(1870 veya 1871) de Manastır’da doğdu. Fakat kaynakların çoğu, 1870 yılında doğduğunu kabul ederler.” (Dizdaroğlu, Cenab Şahabeddin , 1953, s. 3)

Babası Binbaşı Osman Şahabeddin Bey, 1877-1878 yılında Türk-Rus Savaşı sırasında Plevne’de şehit düştükten sonra, Cenab Şahabeddin annesi İsmet Hanım ile İstanbul’a gelmiştir.

“İlk tahsilini Tophane’deki Mekteb-i Fevziye’de yaptı. 1878’de Eyüp Rüştiye-i Askeriye’sine kaydoldu; okulları yıkıldığından, bir yıl sonra Gülhane Rüştiye-i Askeriye’sine geçti. 1880 de buradan mezun oldu. Kur’a ile Tıbbiye İdadisi’ne seçildi. İki yıl okuduktan sonra Askeri Tıbbiye’ye girdi.” (Dizdaroğlu, Cenab Şahabeddin, 1953, s. 3).

Cenab Şahabeddin bu sırada Şeyh Ali Vasfi ile tanışır. Şeyh Ali Vasfi, Arapça ve Farsçaya vâkıf birkaç eser sahibi ve şair tabiatlı bir kişidir. Şeyh Ali Vasfi aynı zamanda Muallim Naci’nin de dostu olduğu için Cenab Şahabeddin, Muallim Naci’yi tanıma fırsatını bulur. Bu iki isim haricinde Cenab Şahabeddin’e yardımı dokunanlar arasında Nasuh Efendizâde Mustafa Âsım Efendi de vardır. Cenab Şahabeddin, ilk edebî bilgileri ve aruzu bu üç kişiden öğrenmiştir.

“O yıllarda Cenab Şahabeddin’i derin bir şiir merakı sarmıştı. İlk şiiri bir gazeldir. *Saadet* gazetesinin 3 Aralık 1885 tarihli 282. sayısında çıkmıştır.” (Akay, Cenab Şahabeddin, 2020, s. 24). Muallim Naci, *Saadet* Gazetesinin edebiyat sayfalarını yönetiyordu ve Cenab Şahabeddin’in şiirlerini, bazı mensur parçalarını ve Fransızcadan yaptığı tercümeleleri bastırıyor, teşvik edici satırlar yazıyordu. Ancak Cenab Şahabeddin’in iki yıl süren Muallim Naci hayranlığı yavaş yavaş değişmeye başlar. Sürekli Fransız şairlerini okur ve Abdülhak Hâmit Tarhan’ın şiirlerini incelemeye başlar. Naci-Ekrem çatışması da

bu zamana rastlamıştır ve işte bu da Cenab Şahabeddin'i, Recâizâde Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hâmit Tarhan'a yaklaştıran bir sebep olmuştur. 1884'ten itibaren ise onu artık Muallim Naci'den uzaklaşmış görüyoruz.

“Cenab Şahabeddin'in Abdülhak Hamit ve Rezaizade Mahmut Ekrem tarzında yazdığı şiirlerinden bir kısmı *Gülşen* dergisinde yayımlanmıştır. Aynı zamanda Leskovikli Hayrettin Nedim Bey ile *Sebat* isimli dergiyi çıkartması da bu yıllara rastlar. Bu derginin ilk sayısı 15 Mart 1886 yılında yayımlanmış ve 12 sayı devam etmiştir.” (Akay, Cenab Şahabeddin, 2020, s. 26).

1887 yılında *Tâmât* adlı ilk şiir kitabı çıkmıştır.

“Cenab Şahabeddin 1889'da doktor yüzbaşı olarak Askerî Tıbbiyeden mezun oldu ve cilt hastalıkları uzmanlığı için Paris'e gitmiştir. Cenab Şahabeddin, zeki ve parlak bir öğrenciydi; Paris'te bulunduğu süre içinde (17 Eylül 1889-23 Mart 1893), hem uzmanlığını tamamladı hem de şiirle ilgilenerek dört yıl sonra Türk edebiyatında yeni bir devri başlatacak bilgiyle döndü. Paris'te iken günün edebî cereyanlarını da takip ediyordu. Paul Verlaine ve Mallarmé'yi okuyordu. Fransız şairlerinden Charles Guérin'le dosttu. Paris hayatı Cenab Şahabeddin'in edebî ufkuunu değiştirmiş ve genişletmiştir.” (Dizdaroğlu, Cenab Şahabeddin , 1953, s. 4).

1894'te İstanbul'a dönmüştür.

“Paris'ten döndüğünde bir süre Haydarpaşa Hastanesi'nde hekimlik yaptı.” (Akay, Cenab Şahabeddin, 2020, s. 20).

İzmir, Konya ve Ankara'da Sıhhiye Müfettişliklerinde bulunmuştur. Karantina idaresine geçer. Mersin (1899-1902) ve Rodos (1902-1905) karantina doktorluklarını yapar. 29 Ocak 1897'de bir sağlık heyeti ile Hicaz'a gönderilmiştir. Bu seyahate dair yazılarını *Hac Yolunda* başlığı ile *Servet-i Fünun*'da yayımlamıştır. Bu yazıları daha sonra aynı ad ile kitaplaştırılmıştır. Seyahat edebiyatımızın Avrupaî manada ilk örneği bu kitaptır.

Paris dönüşü yazdığı şiirleri eskilerden farklıdır, hatta bunlarda Abdülhak Hâmit ve Recâizâde Mahmut Ekrem tesiri de görülmez. *Mâlumat*, *Maarif*, *Hazine-i Fünun* gibi dergilerde şiirleri basılıyor. Bu dönemki şiirlerinde eski olan taraf henüz mevcuttu, özellikle de şekilde yenilik görülüyordu. Fakat ruh ve muhteva, zamanına göre başka ve ileri idi. Onun şiirlerini Fransızca'dan tercüme sananlar bile vardı.

“Cenab Şahabeddin'e asıl şöhret kazandıran şiirleri, bir zamanlar kendisinin de idaresinde olduğu *Mektep Dergisi*nde yayımlanan şiirleridir. Bu şiirler Avrupaî tarzdadır ve örnekleri bizde daha önce görülmemiş şiirlerdir. Artık şekil de, öz de yenidir. Bu yenilik, yerleşmiş şiir geleneğine bağlı olanlar tarafından yadırganmıştır, Cenab Şahabeddin'e karşı bir hücum başlamıştır.” (Dizdaroğlu, Cenab Şahabeddin, 1953, s. 5).

Şiirleri eskileri kızdırmakla beraber yenilik taraftarlarını sevindirmiştir. Hatta Cenab Şahabeddin'in bazı şiirlerine aralarında Tefik Fikret de olmakla beraber dönemin önde gelen şairleri tarafından nazireler yazılmıştır.

Tevfik Fikret'in yakınlık göstermesi Cenab Şahabeddin'i *Servet-i Fünunculara* yaklaştırmıştır. 4 Nisan 1312 (1896) yılında *Servet-i Fünun*'da çıkan "İnhisâr-i Bâzîçe" adlı şiiriyle Edebiyât-ı Cedidecilere katılmış oldu. Edebiyât-ı Cedide şiirini yıllarca Tevfik Fikret ile o temsil etti ve yapılan hücumlara da Hüseyin Cahit Yalçın ile beraber o cevap veriyordu. *Servet-i Fünun* topluluğu dağılıncaya kadar şiir, makale ve etüt olarak birçok yazısı çıkmıştır.

Biz Cenab Şahabeddin'in kullandığı pek çok takma ad olduğunu görüyoruz: *Servet-i Fünun*'da Raik Vecdi, *Kalem*'de Dahhak-ı Mazlum isimlerini kullanmıştır. Bunlar haricinde kimi yazılarında Ahmet Peyman, Şekip Hicrî, Hakkı Talip gibi isimleri de kullanmıştır.

Cenab Şahabeddin 1908'e kadar daha çok şiirle ilgilidir, yaptığı yenilikler bu alandadır. Meşrutiyet'in ilanından sonra ise şiir ikinci plandadır. Onu artık politika hayatının ortasında görüyoruz. Bir taraftan Meclis-i Kebîr-i Sıhhiye Üyesi, Umur-ı Sıhhiye Müfettiş-i Umumîsidir, bir taraftan da *Âşîyan*, *Tanin*, *Hürriyet*, *İctihad*, *Hak* gibi gazetelerde ve dergilerde edebî ve siyasi makaleler yazmaktadır.

Cenab Şahabeddin Millî Mücadele'ye aleyhtar bir tavır takındığı için Darülfünundaki görevinden istifa etmek zorunda bırakılmıştır (1921). Bu olay Cenab Şahabeddin'in sanatkâr ruhunu zedelemiştir.

Millî Mücadele sona erince bir kenara çekildi ve hayatının sonuna kadar yazmaya ve okumaya devam etti. Birçok gazete ve dergide makaleleri, etütleri yayımlandı. Son eseri 1931'de yayımlanan *William Shakespeare*'dir. Cenab Şahabeddin 12 Şubat 1943'te vefat etmiştir ve Bakırköy mezarlığına defnedilmiştir.

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında toplam altmış dokuz eleştiri yazısı vardır. Bu eleştiri yazıları edebî şahsiyet eleştirisi, edebî eser eleştirisi, kadın eleştirisi, dil ve anlatım eleştirisi, vezin ve ahenk eleştirisi, edebî akım eleştirisi ve tenkit eleştirisi gibi konulardan oluşmaktadır. Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun*'da yayımlanan ilk eleştiri yazısı "Tevfik Fikret Bey" başlığını taşımaktadır. *Servet-i Fünun* mecmuasının 1 Mayıs 1896 tarihli, 268. sayısında yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin bahsi geçen eleştiri yazısında Tevfik Fikret'ten ve onun *Servet-i Fünun* mecmuası için öneminden söz eder. Cenab Şahabeddin *Servet-i Fünun* mecmuasında "Musâhabe-i Edebiye" başlığı altında yazılar yayımlamıştır. "Musâhabe-i Edebiye" başlığı altında Cenab Şahabeddin gibi Faik Ali Ozansoy,

Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit Yalçın, Mehmet Rauf, Süleyman Nazif, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, İsmail Safa, Ali Ekrem Bolayır, Samipaşazade Sezai gibi isimler de görüşlerini dile getirmişlerdir. Cenab Şahabeddin “Musâhabe-i Edebiye” başlığı altında 14 eleştiri yazısı yayımlamıştır. Bu yazılar Fransız edebiyatından, dil ve üsluptan, sembolizm gibi edebî akımlardan ve edebî eserlerden bahseden yazılardır. “Musâhabe-i Edebiye”lerin haricinde bir de “Tetebbuat-ı Edebiye” başlığı altında eleştiri yazıları yayımlamıştır. “Tetebbuat-ı Edebiye” başlıklı eleştiri yazılarının konusunu ise farklı milletlerin ve farklı dönemlerin üslupları oluşturmaktadır. Yine Cenab Şahabeddin, *Servet-i Fünun*’da yayımladığı eleştiri yazılarında Abdülhak Hamid, Ahmet Mithat, Tokadizade Şekib, Ahmet Rasim ve Süleyman Nazif gibi isimleri tenkit eden yazılar yayımlamıştır. Aynı zamanda William Shakespeare, Anatole France, Pierre Loti, Oscar Wilde, Stefan Zeromski gibi isimleri de eleştirmiştir. Cenab Şahabeddin için William Shakespeare önemlidir. Bir dizi hâlinde “Shakespeare Hayatı”, “Shakespeare Ahlakı”, “Shakespeare Fikirleri”, “Shakespeare Hissiyatı”, “Shakespeare ve Aşk”, “Shakespeare ve Kadın”, “Shakespeare’in Sanatı” gibi başlıklar altında Shakespeare hakkındaki düşüncelerini yayımlamıştır.

Cenab Şahabeddin, *Servet-i Fünun* mecmuasında sadece Türk edebiyatı hakkında değil, Batı edebiyatları hakkında da yazılar yazmıştır. O, bu yazıları ile ya bazı eserleri tanıtmış ya da büyük sanatkârlar hakkında bilgiler vermiştir. Sanatkârları tanıtırken onların sosyal çevrelerini, yetişme tarzlarını, fiziki ve ruhi yapılarını ve eserlerinin özelliklerini de anlatmıştır. Sanatkârların üslupları hakkında fikirlerini de dile getirmiştir.

Cenab Şahabeddin’in sanat anlayışına gelince şiire olan ilgisi henüz on beş yaşında iken başlamıştır. Onun yaşadıkları sanat ve şiir anlayışında pek çok değişikliğe sebebiyet vermiştir. Ancak onun asıl şair hüviyeti Avrupa dönüşünden sonra kendini göstermiştir. Cenab Şahabeddin’in şairliğini üç safhada inceleyebiliriz: 1) Naci hayranlığı, 2) Abdülhak Hâmit Tarhan ve Recâizâde Mahmut Ekrem taklitçiliği, 3) Batı tesiri.

İlk safhada Cenab Şahabeddin’i ruh ve şekil yönünden eski edebiyata bağlı görürüz. Kelimelerin dilinden yeteri kadar anlamaz ve sadece beğendiği kişileri tekrar eder. İkinci safhada ise Abdülhak Hâmit Tarhan’dan ve Recâizâde Mahmut Ekrem’den çok etkilendiğini görüyoruz. Cenab Şahabeddin bu safhada artık Fransızcadan küçük parçalar tercüme etmeye başlar. Bu devirde yazdığı şiirler şekilce

daha düzgündür ve muhteva bakımından da daha ileridir. Üçüncü safhada ise Cenab Şahabeddin'in şiirlerini ayrı bir boyutta görüyoruz. Avrupa'da bulunduğu sıralar Fransız şiir ve edebiyatını dikkatle takip etmiştir. Birçok sanatkâr ile dostluk kurmuştur ve edebiyat anlayışı ile sanat kültürü olgunlaşmıştır. Bu sebeple de Avrupa dönüşü oluşturduğu şiirleri ayrı bir karaktere sahiptir. Bir manzarayı bütün halinde canlandırıyor. Bu şiirlerin konu bakımından sınırları çizilmiştir. Ancak edebiyat çevreleri böyle şiirlere alışık olmadığı için Cenab Şahabeddin'e karşı bir hücum başlar.

“Cenab Şahabeddin ilk şiirinin *Şafak* dergisinde çıkan Perestiş redifli gazele bir nazire olduğunu söyler. Bu gazelin son beyti

Etmekte cihan halkı çelipaya (haç) pereştîş

Etmez mi gönül bu büt-i tersaya (Hristiyan put) perestiş

olduğundan İslamiyet açısından mahzurlu bulunmuş ve nazire yayımlanmamıştır.” (Enginün P. D., 1989, s. 5).

“Böylece ilk yayımlanan şiirinin *Saadet* gazetesinde çıkan

Âlemi taltif için sen eylesen ref-i nikab

Nûra müstagrak olur cümle cihan ey âftâb

beyitli gazel olduğu belirtilir.” (Enginün P. D., 1989, s. 5,6).

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* topluluğuna katıldığı sırada şahsiyeti belirgin çizgilerle oluşmuş durumdaydı. *Servet-i Fünun* mecmuası ona daha cesur adımlar atma, yenilikte daha ileri gitme fırsatı vermiştir. Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret ile beraber Edebiyat-ı Cedide'nin en kuvvetli ismi olmuştur. Cenab Şahabeddin'in şiirlerinin konusu farklı farklıdır. Her manzara her olay şiirine girebilir. Gözlerini tabiata en fazla çeviren şairimiz Cenab Şahabeddin'dir: “Lika-yi Hazân”, “Berk-i Hazân”, “Terâne-i Mehtâb”, “Temâşâ-yi Leyâl”, “Temâşâ-yi Hazân”, “Elhan-ı Şitâ” gibi şiirlerinde tabiatın ruhundaki yansımalarını anlatmıştır.

Cenab Şahabeddin sadece nazmın öteden beri alışılmış vezin ve şekillerini kırmakla kalmamış aynı zamanda yeni şekiller getirmiş ve bu şekillerin en güzel örneklerini de vermiştir. Bu konuda sone tarzını ilk ve en güzel şekilde kullanan Cenab Şahabeddin olmuştur.

Cenab Şahabeddin'in şiirleri kadar nesri de çok önemlidir:

“Cenab şiire başladıktan kısa süre sonra, nesrinin de güzelliğini hissetmiştir. Kitap olarak yayımlanan gezi yazıları, çeviri ve makalelerinden başka onun Türk edebiyatı, özellikle şiir tarihi bakımından ihmal edilemeyecek makaleleri de bulunmaktadır. Hem şiir hakkındaki görüşlerini açıklamak, hem de tartışmalara cevap yetiştirmek amacıyla yazdığı yazıların sayısı çoktur.” (Parlatır İ. , ve diğerleri, 2013, s. 165).

Cenab Şahabeddin'in nesri nazmına göre farklılık gösterir. Şiirlerinde muğlak, kapalı bir anlatıma sahip iken; nesirlerinde açık bir anlatıma sahiptir ve okuyucuya

daha yakındır. Cenab Şahabeddin'in nesri ile kendini tanıtmaması 1908'den sonra olmuştur. 1908'e kadar şiir ile ilgilenmiştir. Ancak 1908'den sonra politika hayatının zorunlulukları sebebi ile nesre yönelmiştir. İlk yazılarında işitilmemiş kelimeler, acayip terkipler yer alır. Çünkü o dilde sadeliği kabul etmez ve bunu dili çirkinleştirmek olarak düşünür.

Cenab Şahabeddin'in bütün yazılarında şahsi ve parlak bir üslup, sanatkârca bir görüş hâkimdir. O, aynı zamanda tıptan sosyolojiye ve fiziğe, tarihten ekonomi ve felsefeye kadar pek çok alanda okumalar yapmıştır. Nesirdeki başarısını bu bilgi birikimine borçludur. Şiirlerinde olduğu gibi nesirlerinde de sosyal meselelere değinmemiştir.

Cenab Şahabeddin'in eserleri de önemlidir. Şiir türündeki ilk eseri *Tâmât*, 1887'de A. Maviyan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası tarafından basılmıştır. Cenab Şahabeddin'in ilk şiir kitabıdır. Kitapta yer alan on sekiz manzume özellikle Abdülhak Hâmid Tarhan ve Recâizâde Mahmut Ekrem'in etkisiyle yazılmıştır.

Cenab Şahabeddin'in Hayatı ve Seçme Şiirleri adlı eser, Sadettin Nüzhet Ergun tarafından 1934 yılında, Güneş Matbaasında basılmıştır. Cenab Şahabeddin, *Servet-i Fünun*'da neşrettiği şiirlerini *Evrâk-ı Leyâl* veya *Rih-ı Leyâl* adı ile bir ciltte toplamak istiyordu. Ancak bu isteğini gerçekleştiremedi. Sadettin Nüzhet'in yaptığı seçmeler Cenab Şahabeddin'in söz konusu düşüncesine yönelik bir çalışmadır.

Cenab Şahabeddin'in Bütün Şiirleri adlı eser, Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman tarafından 1984 yılında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları tarafından basılmıştır. Bu çalışma Cenab Şahabeddin'in hem *Tâmât*'na aldığı hem de daha önce hiç yayımlamadığı şiirlerini içerir.

Evrâk-ı Leyâl, Cenab Şahabeddin'in 2001 yılında, İnci Enginün tarafından Dergâh Yayınları'nda basılan şiirleridir.

Cenab Şahabeddin'in tiyatro türündeki ilk eseri *Yalan* adlı eseridir. 1911 yılında yazdığı bir perdelik dramıdır ve yayımlanmamıştır. 31 Mart vakasını konu edinen piyes, 1913'te oynanmıştır.

Cenab Şahabeddin'in *Körebeye* adlı tiyatro eseri ilk kez 1914 yılında, Orhaniye Matbaasında basılmıştır.

“Görmeden evlenmeyi ‘görücülerle girilen körebe oyunu’ olarak nitelendiren bu bir perdelik komediya, Millî Ta’lim Terbiye Cemiyetinin açtığı yarışmada birincilik kazanmıştır.” (Akay, Cenab Şahabeddin, 2020, s. 88).

İlk kez 18 Haziran 1333’te Millî Ta’lim Terbiye Cemiyeti tarafından temsil edilmiştir

Cenab Şahabeddin’in *Küçük Beyler* adlı tiyatro eserinden bir parça olarak neşredilen eseri *Derse Devam Edelim* adı ile 1910 yılında *Yeni Gazate*’de çıkmıştır. Hüseyin Suad Yalçın ile beraber yazılan ve Dârülbedâyi’de oynanan bir vodvildir. *Küçük Beyler* veya *Derse Devam Edelim* oyunu eğlenceli bir konuya dayanmaktadır. Daha sonraki yıllarda Hüseyin Suad tarafından *Züppeler* adı ile operet hâline getirildiği de bilinir.

Cenab Şahabeddin’in gezi yazısı türündeki eserleri de çok önemlidir. *Hac Yolunda* adlı eser, 1909 yılında Ahmed İhsan Matbaasında basılmıştır. Cenab Şahabeddin, bir sağlık heyeti ile beraber Hicaz’a gitmiştir ve gezip gördüğü yerleri mektuplar hâlinde *Servet-i Fünun*’da neşretmiştir. Daha sonra bu yazılarını *Hac Yolunda* ismi ile kitaplaştırmıştır. Bu eser gezi edebiyatımızın Avrupalı anlamda ilk örneği olarak kabul edilmiştir. Dili ve üslubu son derece ağır, güç anlaşılır tamlamalar ile doludur.

Avrupa Mektupları, 1919 yılında Âmire Matbaasında basılmıştır.

“Birinci Dünya Savaşı sıralarında Avusturya, Almanya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan gibi ülkelere yaptığı seyahat sırasında edindiği intibaları mektup şeklinde Tasvir-i Efkâr’a gönderen Cenab, Hac Yolunda’ya nispetle son derece sade ve tabii bir dil ve üslup ile yazılmış olan ve büyük takdir toplayan bu yazılarını ‘Avrupa Mektupları’ adı altında neşretti.” (Akay, Cenab Şahabeddin, 2020, s. 88).

Âfâk-ı Irak, Cenab Şahabeddin’in Irak seyahatine dair notlarını içermektedir. *Tasvîr-i Efkâr*’da 7 Nisan 1330 tarihinden itibaren tefrika edilmiştir. Bülent Yorulmaz tarafından 2002 yılında, Dergâh Yayınları’nda, *Âfâk-ı Irak Kızıldeniz’den Bağdat’a Hatıralar* adı ile yeni harflere aktarılmıştır.

Cenab Şahabeddin’in makalelerinden *Evrâk-ı Eyyâm*, ilk kez 1915 yılında, Kanaat Matbaasında basılmıştır. Yeni harfler ile 1998 yılında yayına hazırlayan Hasan Akay olmuştur. *Evrâk-ı Eyyâm*, Cenab Şahabeddin’in çeşitli dergilerde ve mecmualarda çıkan makalelerini içermektedir. Celal Nuri ile Ali Canib’e yazılmış mektupların yanı sıra; evlilik, aşk, medeniyet, edebiyat, siyaset gibi konularda yazılar da yer almaktadır.

Cenab Şahabeddin'in *Nesr-i Harb, Nesr-i Sulh ve Tiryaki Sözleri* ilk kez Kanaat Matbaasında 1918 yılında basılmıştır.

“Cenab'ın çeşitli tarihlerde yayınlanmış makale, inceleme ve özlü sözlerini -küçük güldesteler halinde- bir araya getirdiği bu kitapta 361 tiryaki sözü mevcuttur.” (Akay, Cenab Şahabeddin, 2020, s. 91).

Tiryaki Sözlere'nin bir kısmı *Kur'ân-ı Kerîm*'den, Arap atasözlerinden, Hadis-i Şerif'lerden bir miktar değiştirmeler yapılarak meydana gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında yazılmış yazıların bir kısmı ilk bölümde yer almaktadır.

İstanbul'da Bir Ramazan ise Abdullah Uçman tarafından 1994 yılında İletişim Yayıncılık ile yayına hazırlanmıştır. Bahsi geçen kitapta Cenab'ın 20 Mayıs – 18 Haziran 1920 tarihleri arasında *Alemdar* gazetesinde “Ramazan Hasbihalleri” başlığı altında yayımladığı yazıları yer almaktadır.

Cenab Şahabeddin'in *Vecizeler*'i, *Nesr-i Harb, Nesr-i Sulh ve Tiryaki Sözlere* adlı eserinin son kısmı değiştirilerek ve bazı eklemeler yapılarak yeniden yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin ve Vecizeleri adlı eser, Av. Dr. Mehmet Saka ve Av. Vasfi Şensözen tarafından 1959 yılında Ayyıldız Matbaasında basılmıştır.

Cenab Şahabeddin'in *Tiryaki Sözlere*, Dr. Orhan F. Köprülü ve Dr. Reyhan Erben tarafından 1978 yılında, Tercüman 1001 Temel Eser'de basılmıştır.

Cenab Şahabeddin'in inceleme yazısı türünde William Shakespeare adlı bir eseri vardır. Bu eser, 1931 yılında Kanaat Kütüphanesi tarafından basılmıştır. Cenab Şahabeddin'in son kitabıdır ve o zamana kadar William Shakespeare hakkında yapılan en geniş çalışmadır. William Shakespeare'in hayatına, ahlakına, aşk konusundaki fikirlerine ve kadınlar üzerindeki düşüncelerine yer vermiştir.

Tenkitin Tanımı

Sözlük anlamı, “bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle sağlamak ve değerlendirmek amacıyla yazılan yazı türü” olan eleştiri kavramının terimsel olarak yerini Türk edebiyatında en çok tutan kelime “tenkit”tir. Fransızca “critique” kelimesinin karşılığı olarak Türk literatürüne giren tenkit kelimesi, Arapça “nakd” kökünden gelir. Ancak sözlük anlamı, “iyiyi kötüden ayırma” (Doğan, 1989, s. 1080) olan “tenkit” kelimesi, bu kökten Tanzimat döneminde türetilmiş, *Servet-i Fünun*

döneminde de bu şekliyle kullanılmaya devam edilmiştir. Critique, (Almanca'da “kritik”, İngilizce'de “criticism” terimlerinin karşılığı) asıl olarak Yunancada “hüküm verme sanatı” anlamına gelen “kritike” kelimesinden gelir.

“Nazmın kusurlarını bildiren ilim” (Tekin, 1995, s. 595) anlamını veren nakd kökünden türetilmiş olan tenkit, “edebiyat ve sanat eserlerini açıklayarak bunlar hakkında hüküm verme sanatı” (Anonim, 1968, s. 73) anlamına gelir.

Eleştiri her şeyden önce bir değerlendirmedir. Eleştiri insanın yaradılışında vardır. Herkesin kendine özgü zevki, düşüncesi, çevresini algılayış biçimi olduğunu düşünürsek, aynı şey üzerinde değişik fikirler ortaya atılması da normaldir. Edebiyatta da eleştirinin etkinliği tartışılmaz boyuttadır. Eleştiri yazara iyiyi ve güzeli göstermede bir yol göstericidir. Edebiyat eleştirileri aynı zamanda görüşleri yansıtır ve bu görüşlerde kendilerine katılanlar olduğu oranda değer kazanır.

Eleştiri spor, sinema, siyaset, müzik, tarih, dil, felsefe, eğitim gibi pek çok alanda ve konuda yapılabilir. Bu eleştirilerin içinde edebî eleştiri önemli bir yer tutmaktadır. Edebî eleştirinin tarihi Helen uygarlığına; Eflatun'a, Aristo'ya kadar uzanır. Fakat o devirlerden Rönesans'a kadarki yıllar arasında yapılan eleştiriler, belli kalıplar dâhilinde yapılmıştır. Bu dönemlerde eserler söz sanatları ve dilbilgisi kuralları açısından eleştirilmiştir. 17. yüzyıla kadar da bu durum devam etmiştir. Uzun yıllar boyunca öğretim üyeleri, gazeteciler ve yazarlar görüşlerini ve eleştirilerini yazmış olsalar da, gerçek anlamda edebî eleştiri 19. yüzyılın ortalarında Charles Sainte-Beuve'ün “Critiques et portraits litteraires, Causeries de lundi, Nouveaux lundis” başlıklı yazısıyla başlamıştır.

Türk edebiyatında eleştiriye İbrahim Şinasi'yle (1826-1871) başlatmak mümkündür.

“Şinasi'nin Tasvir-i Efkâr ile Ruzname-i Ceride-i Havâdis arasında cereyan eden ve ‘Mesele-i Mebhûsetün Anha’ adıyla tanınan ilk dil tartışması, konu itibariyle değilse de Şinasi'nin takındığı olumlu tenkitçi tavrından dolayı Türk edebiyatındaki ilk eleştiri yazısı niteliğindedir.” (Gür, 2009, s. 17).

“Ancak Bilge Ercilasun'a göre Namık Kemal, Türk edebiyatının modern anlamdaki ilk tenkitçisidir. Namık Kemal, eski edebiyatı yıkarak yeni bir edebiyat kurma isteği ve çabasını öncelikle ‘Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmildir’ adlı makalesinde açıklar.” (Ercilasun, Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit, 2018, s. 36). Makalesinde söz, fikir ve edebiyatın öneminden bahseden Namık Kemal, divan edebiyatının klişeleşmiş güzellik ve sanat anlayışını eleştirerek Türk edebiyatında edebî kriterleri belirtebilecek bir kuramsal

eser olmayışından yakınıdır. Divan edebiyatında bu tür bir kuramsal eserin olmayışı ve modern eleştirinin Şinasi ve Namık Kemal'e dayandırılması, Tanzimat öncesi dönemde eleştirinin olmadığına yönelik ayrıntılardır. Ancak eski metinlerde eleştiriye yaklaşan nitelikler yok değildir. Klasik Türk edebiyatında, eleştirinin yerini daha çok şerh yöntemi tutmuştur denilebilir.

Sonuç olarak eleştiri kelimesi eskiden “tenkid”, “intikad” gibi kelimeler ile ifade edilmekteydi. Sanat, edebiyat ve bilimsel eserleri inceleyerek onlar hakkında bir hükme varma, değerlendirme sanatı olarak (Fr. Critique, İng. Criticism, Alm. Kritik) açıklanan tenkit kelimesi, Fransızca “critique” sözünü karşılamak için Tanzimat'tan sonra türetilmiştir. Yapı olarak Arapçaya uygun (tef'il vezninde) türetilmesine rağmen Arapçada kullanılmayan bir sözdür. Eskiden “tenkit” kelimesi yerine “ilm-i nakd” tabiri kullanılmıştır. Servet-i Fünuncular “critique” kavramı için “nakd” kökünden türetilmiş olan “tenkad”, “tenakkud”, “intikad”, “tenkid” kelimelerini, Tanzimatçılar ise “muaheze”, “muhakeme” kelimelerini bu anlamda kullanmışlardır. Cumhuriyet döneminde “tenkit” kelimesi ile beraber “eleştiri” kelimesi de kullanılmaya başlanmıştır. Bugün “tenkit” kelimesi yerine “eleştiri”, “eleştirme”, “tenkit eden” anlamındaki “münekkit” kelimesi yerine de “eleştirmen” kullanılmaktadır.

2.İLGİLİ ALANYAZIN

2.1.Kuramsal Çerçeve

2.1.1.Tanzimat Öncesi Türk Edebiyatı'nda Eleştiri

Eleştiri, Tanzimat döneminde edebiyat için gerekliliği anlaşılan ve edebiyat türleri arasına katılan bir türdür. Divan edebiyatında eleştirinin varlığından pek söz edilmez. Divan şairleri için genel bilgiler verilen ve o dönemin edebiyat tarihi sayılabilecek tezkireler vardır. Bazı tezkire yazarları kendinden önce yaşamış yazarların düşüncelerini tezkirelerinde dile getirmişlerdir. Bunlar da eleştiriye yaklaşmaktadır. Divan edebiyatında eleştiriye yaklaşan türlerden biri de divan dibaceleriydi. Eski edebiyatta eleştirel kaynak olarak kabul edilebilecek bir diğer tür ise belâgat kitaplarıdır. Belâgat kelime anlamı olarak, “Söz sanatlarını inceleyen bilgi dalı, retorik” anlamlarına gelir.

Divan edebiyatında eleştiriye en çok yaklaşan tür, eleştirel ölçütlere sahip olmasa da benzer nitelikleri olan, Osmanlı'daki ilk örneğini Sehî Bey'in *Heşt Behişt* adlı eserinin oluşturduğu bir çeşit biyografi niteliği taşıyan tezkireciliktir. Ele aldığı şairin hayatından, dil ve üslubundan da bahsedebilen tezkirecilik bir bakıma edebiyat tarihçiliğine benzer ancak bilgi bakımından çok kapsamlı değildir.

Edebiyat tarihi ise sözlük anlamı itibarıyla “bir soyun veya bir kültür alanının edebi ürünleriyle ilgili kronoloji bilgisi” (Anonim, Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimlerli Ansiklopedik Sözlüğü, 2003, s. 308) anlamına gelir.

“Edebiyat tarihleri, genel olarak, tarihe mal olmuş yazıları, meydana geldikleri ve yazarlarının yaşadığı zaman içine yerleştirerek aydınlatır ve çözümler. Edebiyat eleştirisi ise yeni eserleri bildirerek niteliklerini, değerlerini açıklar.” (Anonim, Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimlerli Ansiklopedik Sözlüğü, 2003, s. 73,74).

Bu bağlamda tezkire, edebiyat tarihi ve eleştiri kavramlarının birbirlerine yaklaştığı ancak eleştiri ya da edebiyat tarihi olgusuna ulaşamadığı bir noktaya yerleşmiş olur.

İsimlere veya mahlaslara göre düzenlenen tezkireler aynı meslekten olan kişilerin biyografilerini bir araya toplamıştır. Bu tarz tezkirelere Tezkiretü’ş-Şuarâ adı verilmektedir. Bu tezkirelerde şairlerin kullandıkları mahlaslar, doğduğu ve yerleştiği

yerler, yaşadığı dönemler, ailesi, öğrenim ve yetişme biçimi, mesleği gibi özellikleri üzerinde durulur. Aynı zamanda şairin edebî kişiliğiyle ilgili bilgiler ve değerlendirmeler de verilir. Genellikle şairlerin doğum ve ölüm tarihleri ve yerleri tam olarak verilmez. Tezkirelerde şairlerin yaradılışı ve fesâhat ile belâgat yönünden durumları ön plana çıkarılır.

Divan edebiyatında eleştiriye yaklaşan türlerden biri de divan dibaceleriydi.

“Divanların önsözü” anlamına gelen dibacelerde şairler şiir ve şairlikle ilgili anlayışlarını bu dibacelerde kaydetmişler, adeta kendilerinin poetikasını yazmışlardır.” (Uçman, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri, 2003, s. 31).

Eski edebiyatta eleştirel kaynak olarak değerlendirilebilecek bir diğer tür ise belâgat kitaplarıdır. Belâgat kelime anlamı olarak, söz sanatlarını inceleyen bilgi dalı, retorik anlamlarına gelir.

“Belâgat kitapları, edebiyat terim ve kavramları hakkında, bazen kısa, bazen uzun izahatlar veren, ansiklopedik veya sözlük mahiyetinde olan eserlerdir.” (Uçman, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Türk Edebiyatı'nda Eleştiri, 2003, s. 33).

“Belâgat kitaplarının bilhassa şiir ve şairlik kavramlarına getirdiği bakış açıları ve terminolojinin anlaşılması hususlarındaki görüşleri, eski şiirdeki eleştiri anlayışının hangi mertebede olduğu meselesine açıklık getirmekte ve bu edebiyatın nazımla ilgili kanaatlerini de göstermektedir.” (Uçman, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Türk Edebiyatı'nda Eleştiri, 2003, s. 34).

Eski edebiyatta nazirelerin toplandığı nazire mecmuaları, dönemin eleştiriye yaklaşan metinleri arasında sayılabilir.

“Sanatın bizzat kendisinin bir eleştiri temeli üzerinde durması gerektiği düşünülürse ve her sanatkarın da aynı zamanda bir eleştirmen olduğu kabul edilirse, yüzyıllar boyunca binlerce eser vermiş olan Divan şairlerinin insanın ilgi alanına girebilecek hemen her alanda bir eleştiri faaliyeti içinde olacağı kabul edilmelidir.” (Uçman, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri, 2003, s. 37).

Divan edebiyatında eleştiriye yaklaşan kaynaklar olsa da, bunlar modern manada eleştiriye karşılayan kaynaklar değildir. Modern eleştiri, modern edebiyat türleriyle beraber Tanzimat Döneminde Batı’da eğitim gören aydınlar ve çeviri kaynaklar vasıtasıyla Türk edebiyatına girerek gelişme ortamı bulmuştur. Türk edebiyatındaki bu yenileşme eleştirinin de önünü açmıştır.

2.1.2. Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı’nda Eleştiri

Türk modernleşmesi açısından önemli bir devre olan bu dönemde eleştiri, dönem sanatçılarının (özellikle ilk dönem sanatçılarının) eskiyi yermek ve kendi yeni görüşlerini açıklamak için kullandıkları bir araç olmuştur. Bu yergi daha ziyade yıkıcı bir üslupla sergilenmiştir. Edebiyat eleştirinin önemi Tanzimat dönemi edebiyatında anlaşılmaya başlanmıştır.

“Tanzimat’la birlikte Türk edebiyatına modern tarzda giren eleştiri, Cumhuriyet dönemine kadar güçlü bir temsilci bulamamıştır. Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Recâizâde Mahmut Ekrem, Muallim Naci, Beşir Fuat ve Mizancı Murad ilk dönem Türk eleştirmenleri olarak dikkati çekerler. Ancak eleştiri, Tanzimat döneminde müstakil bir tür olarak varlık gösterecek duruma gelmez. Bu dönemin eleştirisinde dikkati çeken ilk sanatçılar, ilk eleştirel metnin kendisine dayandırıldığı Şinasi ve Namık Kemal’dir.” (Ercilasun, Servet-i Fünun’da Edebî Tenkit, 2018, s. 36).

Ancak Bilge Ercilasun, Şinasi’yi bir tenkitçi olarak görmez. Sadece dil ve edebiyat hakkında fazla geliştirilmemiş fikirlerinin olduğunu ve kendisinden sonrakileri getirdiği yeniliklerle etkilediğini belirtir.

“İlk dil münakaşasına katılarak eleştirinin bir bakıma kapılarını açan Şinasi, bu münakaşa sırasında Türkçe üzerine bir kısım düşüncelerini açıkça ortaya koyma fırsatı bulmuştur.” (Uçman, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri, 2003, s. 49).

Kaplan, *Şiir Tahlilleri I*’de Namık Kemal’i yaratan kişinin Münâcât şiiriyle Şinasi olduğunu belirtir. Kaplan’a göre Namık Kemal, “Hürriyet Kasidesi”yle Türk edebiyatında yepyeni bir şey başlatır:

“Eski edebiyatın umumiyetle dalkavuk, iktidardakileri methetmekle övünen şâiri yerine, iktidara karşı cephe alan, arkasını saraya değil, halka dayanan ihtilâl adamı geçiyor ve edebiyat artık, beyaz kâğıt üzerinde oynanan sâkin ve eğlenceli bir kelime oyunu olmaktan çıkarak, bir mizacın, bir fikrin, bir hayatın ifadesi yor.” (Kaplan, 2005, s. 43).

Namık Kemal’le ilgili bu tespit, Tanzimat’ın ilk dönem sanatçılarının sosyal fayda anlayışını belirtir niteliktedir.

“Namık Kemal, ‘halkı aydınlatmayı, sosyal fayda uğrunda çalışmayı ve bu yolda gerçeklere dayanan bir edebiyat yaratmayı’ amaçlamış ve bunun için Yeni edebiyatın gelişimine set çekebilecek her türlü engelle savaşmıştır.” (Özçelebi, 1998, s. 15).

“Lisân-ı Osmâni’nin Edebiyatı Hakkında Bâzı Mülâhazâtı Şâmildir, Tahrîb-i Harâbat, Tâkip, İntibah Mukaddimesi, Celâl Mukaddimesi gibi yazıları Namık Kemal’in eleştirel düşüncelerini ifade ettiği önemli yazılarından.” (Ercilasun, Servet-i Fünun’da Edebî Tenkit, 2018, s. 37).

Namık Kemal’in eleştiri yazma amacı, eski edebiyatı reddedip yeni bir edebiyat kurma ve onu tanıtmadır. Yazarın bu fikirleri dönemindeki diğer yazarları da etkilemiştir. Namık Kemal, divan edebiyatını süsü öne alarak manayı arka plana ittiğinden “kullanılan dil, hayal sistemi ve edebî sanatlar” açısından kusurlu bulur.

Eleştirinin, edebiyatın gelişmesinde önemli rol oynadığı bu dönemde eleştiri yöntemleri ve eleştirinin güçlüğü konusunda ortak düşünceler ortaya konulmuştur.

Tanzimat döneminin ikinci neslinde sosyal fayda yerini bireysel duygulara ve “sanat sanat içindir” düşüncesine bırakır. Bu dönem öne çıkan isimler Abdülhak Hâmit Tarhan ve Recâizâde Mahmut Ekrem’dir. Abdülhak Hâmit Tarhan’ın eleştirisini Ercilasun “sanatkâr tenkidi” (Ercilasun, Servet-i Fünun’da Edebî Tenkit, 2018, s. 48) olarak adlandırır. Yazarın eleştirel olarak dikkate değer eserleri “Makber Mukaddimesi”, “Duhter-i Hindu Mukaddimesi” ve “Nâkâfi” şiiridir.

Recâizâde Mahmut Ekrem, estetik anlayışı ve düşüncelerinin *Servet-i Fünûn* edebiyatının temelini oluşturması bakımından Tanzimat döneminin dikkate değer isimlerindedir. Eski edebiyatın savunucusu olan Muallim Naci’ye karşı Yeni

edebiyatı savunarak girdiği polemikler açısından dikkat çeker. Ekrem'in eleştirel eserleri, verdiği ders notlarından oluşan *Talim-i Edebiyat*, şiirle ilgili görüşlerini belirttiği *Zemzeme Mukaddimesi* ve *Takdir-i Elhan*'dır. *Takdir-i Elhan*'da Menemenlizade Tahir'in "Elhan" şiiri üzerinde görüşlerini dönemin tenkidini eleştirerek verir.

Recâizâde Mahmut Ekrem'den sonraki dönemde Türk edebiyatında, realizmle birlikte Beşir Fuat'ın eserleri vasıtasıyla natüralizm ve pozitivism gelişme alanı bulur. Türk eleştiri tarihinde, eleştiriyi kendine "tek uğraş" olarak alan ilk eleştirmen olan Beşir Fuat'ın ileri derecede yabancı dil bilmesi, Batı'da gelişen düşünce ve sanat akımlarını yakından takip edebilmesini sağlar.

"Dönem yazarlarından eleştirel çalışmaları olan Samipaşazade Sezai, eleştirileri ile 'realist bir edebiyatın ana hatlarını çizmektedir.' Objektif bir edebiyat yanlısı olan Samipaşazade'ye göre 'bir kavmin edebiyatının emin ve müstakil olması, ancak objektif olmasıyla mümkündür.'" (Ercilasun, Türk Edebiyatı Tarihi, 2007, s. 294).

Recâizâde Mahmut Ekrem'nin *Takdir-i Elhan*'ı ve *III. Zemzeme*'nin ön sözünü yayımlaması üzerine *Saadet* gazetesinde *Demdeme* başlığıyla verdiği cevapları üslubu giderek ağırlaşan bir tartışmanın tetikleyicisi olur. Bu polemik, hükûmetin müdahalesiyle son bulur. Bu esnada meydana gelen "abes-muktebes" meselesi olarak bilinen kafiyenin göz için mi yoksa kulak için mi olduğu meselesi de eski ve yeni taraftarlarının -başta Recâizade olmak üzere- tartışmalarına neden olmuştur.

Tanzimat Dönemi eleştirisi, dönem edebiyatçıları tarafından önceleri müstakil bir tür olarak görülmediği için gereken değeri görmemiştir. Divan edebiyatını, bu edebiyatın ağır dilini ve klasik mazmunlarını, halka olan uzaklığını ve gerçeğe olan uzaklığını eleştiren Tanzimat sanatçılarının, asıl etkisi, eleştiri türünün temellerini atarak bu türü kendilerinden sonraki *Servet-i Fünun* dönemine devretmeleridir.

2.1.3. Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatı'nda Eleştiri

Tanzimat döneminde hemen hemen her yazar eleştiri türünde eser vermiştir. Ancak Tanzimat döneminde eleştiri bir tür olarak edebiyatımızda tam anlamıyla belirginleşmemiştir. Bu dönemde eleştiri, eskiyi tenkit etmek ve Batı'yı ölçüt alan yeniye yer açmaktan ileriye gidememiştir. Türk edebiyatında Batılılaşma hareketinin asıl başladığı dönem ise *Servet-i Fünun* dönemidir. Bu dönemde eskiye hücum yerini *Servet-i Fünun* mecmuası ile beraber yeniye yönelişe bırakmıştır. Bu dönemde

yazarlar daha çok *Servet-i Fünun* mecmuası etrafında toplanarak realizmi benimsediklerini ifade eden edebiyatçıların üslup ve yöntemleriyle ilgili olmuştur.

Servet-i Fünun döneminde sadece eleştiriyile ilgilenen yazarımız olan Ahmet Şuayb, Hippolyte Taine'in "ırk, muhit, an" ile belirttiği eleştirel düşüncesini yeterli görmez. Buna karşın bu dönem içinde Hippolyte Taine'in fikirleri eleştirel manada esas alınmıştır. Saint-Beuve gibi eleştirmenlerle de ilgilenilen *Servet-i Fünun* döneminde Hippolyte Taine'in fikirlerinin belirleyici olduğu eleştiri, Ahmet Şuayb başta olmak üzere, Tevfik Fikret, Cenab Şahabettin, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmed Rauf, Hüseyin Câhit Yalçın, Mehmet Ziver, İsmail Safa'nın yazılarında canlılık kazanır.

Servet-i Fünuncular inceledikleri yapıtın estetik inceliğini ön plana çıkartmayı amaçlarlar. Hüseyin Câhit Yalçın, özellikle estetik ve güzellik meselesi üzerinde durmuştur. Hüseyin Câhit Yalçın'ın eleştirilerini topladığı *Kavgalarım* adlı eseri, *Servet-i Fünun* dönemindeki eleştiri ortamını yansıtmaktadır.

"Ahmet Şuayb döneminin en önemli eleştirmenlerindedir. Yoğun olarak Hippolyte Taine olmak üzere Gabriel Monod, Ernest Lavisse, Gustave Flaubert, Niebuhr, Ranke ve Momsen gibi ünlü tarihçi ve yazarların da yer aldığı *Hayat ve Kitaplar* adlı eseri, *Servet-i Fünun*'da, aynı başlık altında Fikret'in teşviki ile yazılıp yayımlanan yazılarından oluşmuştur." (Akyüz, 2016, s. 128).

Ahmet Şuayp özellikle Hippolyte Taine ve Gustave Flaubert etkisinde kalmıştır.

Mehmet Rauf da *Servet-i Fünun* dönemi eleştiri alanında adı geçen önemli yazarlardandır. Mehmet Rauf'un Türk ve Batı yazarları ve onların eserleri üzerindeki şahsi görüşlerini belirttiği *Tetkikat-i Edebiyye* ve Batı tenkidinin tarihini anlattığı *Tekâmül-i Tenkid* adlı yazı serisi vardır.

Tevfik Fikret ve Cenab Şahabettin bu dönemin eleştiriyile uğraşan isimlerindedir. Bu dönemin eleştiri anlayışının oluşması açısından Tevfik Fikret çok önemlidir. *Servet-i Fünun* dönemine yöneltilen eleştirilere cevap veren yazılar kaleme almıştır. Fikret tenkitlerini "Musâhabe-i Edebiyye" başlığı altında çıkarmıştır. Cenab Şahabeddin de *Servet-i Fünun* dönemi eleştirisini, teorik yazıları ve yaptığı eser değerlendirmeleriyle geliştirmiş ve daha çok üslup ve vezin üzerinde durmuştur. Yazılarından bir kısmını Tevfik Fikret gibi "Musâhabe-i Edebiye" başlığı altında kaleme almıştır.

19. yüzyılda *Servet-i Fünun* eleştirisi ideolojik ve siyasi eğilimlerden etkilenmiş, Batı eleştirisinin model alındığı, "sanat için sanat" görüşüne uyan, kişisel görüş ve beğeniler eşliğinde gelişen bir tür olmuştur. Tanzimat dönemiyle

kıyaslanacak olursa bu dönemde daha sistemli ve daha geniş bir eleştirinin şekillendiği görülür.

2.2. İlgili Araştırmalar

Çalışmamızın kuramsal çerçevesini oluşturan *Servet-i Fünun* mecmuası üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışmalar *Servet-i Fünun* mecmuası ile ilgili farklı konuları içeren çalışmalardır. Bu çalışmaların bir kısmı tezimize kaynaklık ederken bir kısmı da yapılan çalışmalar hakkında bize bilgi sağlamıştır. Aynı zamanda *Servet-i Fünun* dönemi ve Cenab Şahabeddin'in tenkid anlayışından söz eden çalışmalar da bize kaynaklık etmiştir. Bu kaynaklar içerisinde kitaplar önemli bir yer arz etmektedir. Prof. Dr. Selçuk Çıkla'nın *Dil ve Edebiyat Araştırmalarında Ahlak ve Yöntem* (Çıkla, 2021) adlı eseri ile Jacques Barzun ve Henry F. Graff'ın hazırlamış olduğu *Modern Araştırmacı* (Barzun & Henry F. Graff, 2001) adlı eser dil ve edebiyat araştırmalarında ahlak ve yöntem açısından çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Prof. Dr. Kahraman Bostancı'nın *Peyâm-ı Edebî'de Edebî Tenkit* (Bostancı, 2016) adlı eseri de edebî tenkitin nasıl olması gerektiği hakkında verdiği bilgiler ile kaynaklık etmiştir. Çalışmamıza kaynaklık eden kitaplar arasında *Servet-i Fünun* dönemi edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan eserler de vardır. Bu eserlerden birisi Prof. Dr. İsmail Parlatur, Prof. Dr. İnci Enginün, Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel, Prof. Dr. Bilge Ercilasun, Prof. Dr. Mustafa Özbalcı ve Prof. Dr. Alaattin Karaca'nın hazırlamış olduğu *Servet-i Fünun Edebiyatı* isimli kitaptır. Kitap; Sunuş, Giriş, Servet-i Fünun Şiiri, *Servet-i Fünun* Şiirinin Öteki Şairleri, Servet-i Fünun Edebiyatının Hikâye ve Romanı, Servet-i Fünun Edebiyatında Tenkit isimli yedi bölümden oluşmaktadır. Servet-i Fünun Edebiyatında Tenkit isimli yedinci bölüm dönemin tenkit anlayışını ve Cenab Şahabeddin'in tenkit anlayışını görmemiz açısından yardımcı olmuştur. Çalışmamıza kaynaklık etmiş kitaplar arasında Cenab Şahabeddin'in hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan eserler de vardır. Bunlardan birisi Hikmet Dizdaroğlu'nun hazırlamış olduğu *Cenab Şahabeddin Hayatı, Sanatı, Eserleri* (Dizdaroğlu, Cenab Şahabeddin , 1953) isimli kitaptır. Kitabın ilk bölümünde Cenab Şahabeddin'in hayatı ve sanatı ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise şiir ve nesir türündeki eserlerinden örnekler verilmiştir. Cenab Şahabeddin'in biyografisini oluşturmamız açısından önemli bir eserdir. Prof. Dr. İnci Enginün'ün hazırlamış olduğu *Cenab Şahabeddin* (Enginün İ. , 1989) isimli eser de Cenâb Şahabeddin'in

hayatı ve edebî kişiliği konusunda çalışmamıza kaynaklık etmiş önemli eserlerden birisidir. Eser, Cenab Şahabeddin'in Hayatı, Cenab Şahabeddin'in Edebiyatımızdaki Yeri, Eserleri ve Eserlerinden Örnekler olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Cenab Şahabeddin'in biyografisi, Türk edebiyatındaki yeri ve eserlerinin önemi açısından kaynaklık etmiş bir eserdir. Cenab Şahabeddin'in hayatı, edebî kişiliği, sanatı ve eseleri açısından çalışmamıza kaynaklık eden bir diğer eser ise Hasan Akay'ın *Şair, Don Juan, Derviş Cenab Şahabeddin* (Akay, Cenab Şahabeddin, 2020) isimli eserdir. Eser, Cenab Şahabeddin'in Hayatı, Sanatı, Cenneti, Eserleri ve Değeri, Cenab Şahabeddin'in Şiirlerinden Seçmeler, Düzyazılarından Seçmeler olmak üzere üç bölümden oluşmuştur. Cenab Şahabeddin'in hayatı, edebiyatımızdaki yeri, eserleri hakkında bilgiler veren kıymetli bir çalışmadır. Osman Koca'nın hazırladığı *Cenab Şahabeddin'den Seçme Metinler* (Koca, 2017) isimli eser Cenab Şahabeddin'in Servet-i Fünun mecmuasında yayımlanan yazılarını içermesi yönünden çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Doç. Dr. Celal Tarakçı'nın hazırlamış olduğu *Cenab Şahabeddin'de Tenkid* (Tarakçı, 1986) adlı eser Cenab Şahabeddin'in dil, sanat ve edebiyat hakkındaki görüşlerinden oluşmaktadır. Eser, Lisânın Önemi ve Ona Duyulan İhtiyaç, Lisânın Kaynağı, Lisânın Tesiri, Lisânımızın Durumu ve Meseleleri, Sanat ve Tenkid, Güzellik ve Güzel Sanatlar gibi bölümlerden oluşmaktadır. Cenab Şahabeddin'in tenkid anlayışı açısından çalışmamıza kaynaklık etmiş bir eserdir. Prof. Dr. Bilge Ercilasun'un *Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit* (Ercilasun, Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit, 2018) adlı eseri, *Servet-i Fünun* edebiyatında edebî tenkid konusunda çalışmamıza kaynaklık etmiş en önemli eserlerden birisidir. Eser giriş kısmı ile beraber iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Tenkit Terimi ve Kavramı, Batı Edebiyatı'nda Tenkit, Servet-i Fünun'a Kadar Türk Edebiyatı'nda Tenkit başlıkları yer almaktadır. Birinci bölümde Nazarî Tenkit, Tenkit, Estetik ve Sanat, Edebî Eser ve Edebiyat, Dil ve Anlatım, Şiir, Hikâye-Roman başlıkları yer almaktadır. İkinci bölümde ise Tatbikî Tenkit, Batı Edebiyatı, Türk Edebiyatı başlıkları yer almaktadır. Eser, Servet-i Fünun döneminde tenkit anlayışını en iyi anlatan eserlerden birisidir. Bu açıdan çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Doç. Dr. Olcay Öner toy'un *Edebiyatımızda Eleştiri Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemleri* (Öner toy, 1980) adlı eseri çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Eser, Edebî Eleştiriye Bir Bakış, Divan Edebiyatı'nda Eleştiri, Tanzimat Edebiyatı'nda Eleştiri Anlayışı, Servet-i Fünun Topluluğu'nda Eleştiri Anlayışı gibi başlıklardan oluşmaktadır. Eser Servet-i Fünun dönemindeki tenkit

anlayışını yansıtmaması bakımından kıymetlidir. Çalışmamıza kaynaklık etmiş önemli eserlerden birisidir.

Servet-i Fünun mecmuası ve Cenab Şahabeddin üzerine hazırlanan doktora tezleri de çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Bedri Aydoğan, *Servet-i Fünun Döneminde Edebiyat Üzerinde Oluşan Meseleler* (Aydoğan, 1996) başlıklı doktora tezinde Dekadanlık Meselesi başlıklı bir yazı yayımlamıştır. Bu yazı, Cenâb Şahabeddin'in *Servet-i Fünun*'da yayımlanmış olduğu Dekadizm Nedir? başlıklı eleştiri yazısını açıklayıcı olması bakımından çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Seda Özbek, *Nesir Yazarı Olarak Cenâb Şahabeddin* (Özbek, 2016) başlıklı doktora tezi yayımlamıştır. Bu doktora tezi, Cenab Şahabeddin'in nesirlerin içermesi bakımından çalışmamıza kaynaklık etmiştir.

Servet-i Fünun mecmuası üzerine hazırlanan yüksek lisans tezleri de çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Bu tezlerden birisi Kübra Andı'nın *Servet-i Fünun*'un sistematik indeksini verdiği *Servet-i Fünun Mecmuasının Sistematik İndeksi (1891-1901)* (Andı, 1997) adlı yüksek lisans tezidir. Sait Türkoğlu'nun *Servet-i Fünun*'un 925-978. sayılarını incelediği ve seçilmiş metinlerden oluşan *Servet-i Fünun Dergisi (925-978. sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler* (Türkoğlu, 1998) adlı yüksek lisans tezi de okunmuştur. Hayrünnisa Banu Bayık tarafından hazırlanan ve Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun*'daki yazılarını içeren *Cenab Şahabeddin'in Servet-i Fünun Dergisi'nde Yayınlanmış Makaleleri* (Bayık, 2000) adlı yüksek lisans tezi de okunmuştur. Mustafa Kışan'ın *Servet-i Fünun*'un 356-400. sayıları üzerine inceleme ve seçilmiş metinlerden oluşan *Servet-i Fünun Dergisi (356-400. sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler* (Kışan, 2008) adlı yüksek lisans tezi de okunmuştur. Yunus Ayata'nın *Servet-i Fünun*'un 256-305. sayılarının incelemesi ve seçilmiş metinlerden oluşan *Servet-i Fünun Dergisi (256-305. sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler* (Ayata Y. , 1996) adlı yüksek lisans tezi de okunmuştur. Celal Aydın'ın *Servet-i Fünun*'un 1021-1023. sayıları inceleme ve seçilmiş metinlerden oluşan *Servet-i Fünun Dergisi (1021-1023. Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler* (Aydın, 2000) adlı yüksek lisans tezi de okunmuştur. Sezin Tüfekçi Köroğlu'nun *Servet-i Fünun*'un ilk 400 sayısından bahsettiği *Servet-i Fünun-Resimli Uyanış Dergisi 1928-1936 (İlk 400 sayı) Konu, Tür ve Yazar Dizini* (Köroğlu, 2018) adlı yüksek lisans tezi de okunmuştur.

Servet-i Fünun mecmuası ve Cenab Şahabeddin üzerine yazılan makaleler de çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Prof. Dr. Bilge Ercilasun'un *Folkloristik'te*

yayımladığı *Servet-i Fünun Dergisi'nde Batı Tesiri* (Ercilasun, Servet-i Fünun Dergisi'nde Batı Tesiri, 1998) adlı makalesinden faydalanılmıştır.

3.YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada amaçlanan esas *Servet-i Fünun* mecmuasında yer alan Cenab Şahabeddin'e ait eleştiri yazılarının tespit edilip belirlenmesi ve bu belirleme sonucunda ortaya çıkan veriler ışığında eleştiri yazılarının konularına göre tasnif edilmesi ve incelenmesidir.

3.2. Evren ve Örneklem

Servet-i Fünun mecmuasının 1891-1944 yılları arasını kapsayan sayılarında Cenab Şahabeddin'e ait 118 yazı tespit edilmiştir. Bu yazılardan 69'u eleştiri yazısı niteliğinde olduğu için çalışmamız içerisinde incelenmiştir.

3.3.Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Araştırmamızın temel materyali olan *Servet-i Fünun* mecmuasının 1891-1944 yılları arasını kapsayan sayıları pek çok kütüphanenin web sitesinden tespit edilmiştir. Çalışmamız ile ilgili tezlere YÖK'ün tezler kataloğundan ulaşılmıştır. Araştırmamızda faydalandığımız diğer kaynaklar da yine kütüphanelerden ve dergilerin yer aldığı dijital platformların arşivlerinden temin edilmiştir. Faydalandığımız bütün kaynaklara araştırmamızın kaynaklar kısmında yer verilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Araştırmamızın konusu olan *Servet-i Fünun* mecmuasının tüm sayıları taranmıştır ve yapılan tarama sonucunda Cenab Şahabeddin'e ait eleştiri yazıları konularına göre tasnif edilerek incelenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Servet-i Fünun mecmuasında tespit edilip tasnif edilen ‘‘Cenab Şahabeddin’in eleştiri yazıları’’ olarak nitelendirilen metinler, araştırmamızın kuramsal çerçevesi içerisinde yer alan ‘‘eleştiri’’ kavramı kapsamında incelenip analiz edilmiştir.

4.BULGULAR VE YORUMLAR

Servet-i Fünun mecmuası edebiyattan sanata, tarihten coğrafyaya kadar pek çok alana hitap eden yazı ve değerlendirmelerin olduğu bir mecmuadır. Bu bağlamda mecmuada tespit etmiş olduğumuz Cenab Şahabeddin'e ait eleştiri yazıları da aynı çeşitliliğe sahiptir. Bu çerçevede çalışmamızda bütünlüğü korumak amacıyla söz konusu eleştiri yazılarını ilgili alan içerisinde tasnif ederek değerlendirme yaptık. Bu alanları da Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları, Teorik Eleştiri Yazıları, Batı Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları, Kadın ve Kadın Üslubu Üzerine Eleştiri Yazıları, Eski Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları üst başlıkları altında Edebî Şahsiyet Eleştirisi, Edebî Eser Eleştirisi, Edebiyat Eleştirisi, İfade ve Üslup Eleştirisi, Vezin ve Ahenk Eleştirisi, Tenkit ve Münekkit Eleştirisi, Sanat ve Şiir Eleştirisi, Dil ve Anlatım Eleştirisi, Edebî Akım Eleştirisi, Fransız Edebiyatı Eleştirisi, Tabiat Tasvirleri Eleştirisi alt başlıkları ile inceledik.

4.1.Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları

4.1.1.Edebî Şahsiyet Eleştirisi

4.1.1.1.Tevfik Fikret Bey

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî şahsiyetlerle ilgili dört eleştiri yazısı dikkatimizi çeker. Bu eleştiri yazıları *Servet-i Fünun* mecmuasının 268, 1524, 1526 ve 1587. sayılarında yayımlanır. Cenab Şahabeddin'in edebî şahsiyetlerle ilgili ilk eleştiri yazısı "Tevfik Fikret Bey" başlığını taşımaktadır. Bu yazı *Servet-i Fünun* mecmuasının 18 Nisan 1312 (30 Nisan 1896) tarihli, 268. sayısında yayımlanır. Cenab Şahabeddin, "Tevfik Fikret Bey" başlıklı eleştiri yazısının giriş kısmında bu yazıyı yazma amacına değinmiştir: İlk olarak *Servet-i Fünun* mecmuasının alışlagelmiş içeriği içerisinde birkaç aydan beri "M. T. Fikret" imzalı bazı manzum ve mensur eserler görülmüştür. Soylu okuyucuların o seçkin

eserleri okuduklarında M. T. Fikret'in bizde yeni ve güzel bir edebiyat tarzı açmış olduğunu şüphesiz anlayacaklarından bahseder.

Cenab Şahabeddin, sözü edilen eleştiri yazısında, *Servet-i Fünun* okuyucularının zihninde birdenbire iki tane soru belirlediğini dile getirir. Öncelikle bu sorulara cevap bulmak amacıyla yazıyı kaleme aldığını belirtir. Ayrıca yazının içeriğini bu soruların oluşturacağını da vurgulamıştır. Cenab Şahabeddin'in ileri sürdüğü bu iki soru ise şu ifadelerle verilir: "Bu müceddid-i edeb kimdir?" ve "Bu tarz-ı nev-küşâde nedir?"

Biz bu sorulardan sonra Cenab Şahabeddin'in, edebiyatımızı yenileyenlerin kimler olduğunu ve açılan bu yeni tarzın ne olduğunu öğrenmek istediğini anlıyoruz.

Cenab Şahabeddin ilgili yazısında bu soruları cevaplarken Ekrem Bey'in görüşlerine de önem vermiştir. Cenab Şahabeddin'e göre Ekrem Bey son zamanlarda *Pejmürde* adlı eserinde Tefvik Fikret Bey'i tarif eder. Onun gösterişiyle ateşli renklere, süslü bulutlara gark olduğunu dile getirir. Tefvik Fikret'in sözleri bugünün edebiyatı için feyiz dolu sözlerdir. Ekrem'e göre o fazilet sahibi genç bir yazar olmasının yanı sıra vefalı bir dosttur.

Cenab Şahabeddin, Tefvik Fikret'i tanımlarken şu cümleleri kullanmıştır:

"Fakat Ekrem Bey Efendi Hazretleri Tefvik Fikret Bey'e lisân-ı sitâyîşkârânenin ancak bu derecesini sarf edebilirdi; bundan ziyadesine kendisiyle olan münasebet-i üstâdânesi mâni' olurdu. Zira Mekteb-i Sultâni mezunlarından olan Tefvik Fikret Bey'in, Ekrem Bey Efendi Hazretlerinin telâmize-i irfânından olduğunu herkes, daha sahîh bir ta'bir ile bugünkü edebiyatı ta'kîb ve tetebbu' edenlerin kâffesi bilir. Bu cihetle, eğer üstâd-ı muhterem tilmîzinin mezâyâ-yı mevhubê ve meksûbe-i edebîyesini hakikate layık oldukları derecede ta'yîne iltifât buyurmuş olsa idi bazı taannüd-perverânın sevk-i zarâfet köhne edâ ile: 'Kendisine bir hisse-i hud sitâyîş çıkarmak için hocası şâkirdini âfâk-ı ıttırada îvâ edecek sehâb-ı ulviyyet bulamıyor!' tarzında sahîf ve yâbis..." (Cenab Şahabeddin, Tefvik Fikret Bey, 1896, s. 122).

Cenab Şahabeddin'in de söylediği gibi gerçekten Ekrem Bey, Tefvik Fikret'e dili övmenin ancak bu derecesini sarf edebilirdi; bundan daha fazlasına kendisiyle olan münasebeti engel olurdu. Eğer Ekrem, öğrencisinin verilmiş olan üstün vasıflarını ve kazanmış olduğu edebî kişiliğini gerçek anlamda ifade edecek olsaydı onu tanımlayacak kelimeleri bulamazdı. Bu sebeple Fikret için, fazilet sahibi genç bir şair demekle yetinmiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre Tefvik Fikret genç yazarların hünerlilerinden birisi değildir. O genç bir edebiyat üstadıdır. Bu sebeple kabul görmüş, güzel ve yeni bir edebiyat tarzı oluşturmuştur.

Cenab Şahabeddin ‘‘Tevfik Fikret Bey’’ adlı eleştiri yazısının devamında ise bir önceki paragrafta söylediğinin aksine bir söylem dile getirir. Tevfik Fikret’in *Mutavvel’i* ve *Muhtasar’ı* okumamış olacağını ve Teftazâni’nin sadece ismini bilebileceğini düşünerek edebiyat üstadı olamayacağını söyler. Ayrıca kinayenin, isti’ârenin türleri ve örnekleri konusunda bilgisiz olduğunu da söyler. Ancak tüm bu olumsuz eleştirilerden sonra ‘‘Fakat bizim nazarımızda pek muhterem bir üstâddır.’’ (Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret Bey, 1896, s. 122) diyerek okuyucuyu yanıltmıştır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının devamında Tevfik Fikret’e neden edebiyatı yenileyen, edebî meslek koyan, üstat denildiğini şu cümlelerle açıklamaktadır:

‘‘Edebiyatın ayine-i mahsûsât ve vicdâniyât olduğu hakikati el-yevm müsellemler olduğundan hiç kimsenin akab-gîrliliğine rağbet etmeyerek matbuat-ı mahsûsa-i rûhiyyesini, olduğu gibi rûy-ı beyaz kırtâsa aksettirmeğe muvaffak olan Tevfik Fikret Bey’e bir ‘müceddid-i edeb’ bir ‘meslek-i edebî vâzı’ bir ‘üstâd’ demekte tereddüd etmeyiz.’’ (Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret Bey, 1896, s. 122).

Edebiyatta gerçeklerin ve hissedilenlerin eserlere yansımaları oldukça önemlidir. Tevfik Fikret de bunu çok başarılı bir şekilde yapmaktadır. Bu sebeple de Tevfik Fikret’e edebiyatı yenileyen, edebî bir meslek koyan, üstat demek doğru olur.

Cenab Şahabeddin, gerçekten şair olmak üzere yaratılmış bir kişi için en güzel veznin, kişinin işittiğinde rahatladığı, ruhuna iyi gelen doğal bir ahenk olduğunu düşünür ve en büyük üstünlüğünün o ahenk olduğunu dile getirir. Bu ahenk sonsuza kadar devam ediyor iken kafiye hatırı için bu üstünlüğu feda etmenin elinden gelmeyeceğini belirtiyor.

‘‘Tevfik Fikret’in Servet-i Fünun mecmuasında yankı uyandıran ilk şiiri ‘Hasta Çocuk’ manzumesidir.’’ (Parlatır İ. , Enginün, Ercilasun, & Karaca, 2013, s. 28).

Cenab Şahabeddin de yazısının devamında *Hasta Çocuk*’tan örnek veriyor.

Cenab Şahabeddin’e göre Tevfik Fikret Bey’in açtığı yeni mesleğin kelimelere ait olan kararları hakkında fikir sahibi olmak için *Servet-i Fünun*’un 267. sayısında yer alan ‘‘Musâhabe-i Edebiye’’sini okumak gerekir. Cenab Şahabeddin’e göre bu yeni meslek yirmi, otuz sene önceki edebiyatımızın büsbütün zıddı ve üstat Ekrem Bey Efendi’nin başkanlığı sayesinde son hâlini almış olan edebiyatın daha samimi bir tarzıdır.

Eleştiri yazısının devamında Cenab Şahabeddin şunları ekler:

‘‘şu muvaffakiyyet-i şâirâneye ihrâz eden genç dâhi kimdir?.. Âsâr-ı şâiranesi kadar sevimli, mûnis, nezihü’t-tab’ halûk, vazı’, yaşi yirmi beşi geçmiş, fakat otuza varmamış

bir esmer genç!... Küçük siyah gözleri parlak, âheste hareket, güya semâyı tahayyülde bir lema-i ber güzideyi ta'kib eden gibidir; gözlerinden eşya-yı hâriciyyeye // in'itâf eden huyût-ı nazariyyede bir âvârengî-i mahzûnâne vardır.” (Cenab Şahabeddin, Tefvik Fikret Bey, 1896, s. 123-124).

Cenab Şahabeddin eleştirisi yazısının son paragraflarında da Tefvik Fikret Bey’i anlatmaya devam eder. Ona göre Tefvik Fikret, eserleri kadar sevimli, iyi huylu, temiz yaradılışlı, yaşı yirmi beşi geçmiş ancak otuzuna varmamış esmer bir gençtir.

Celal Tarakçı, *Cenab Şahabeddin’de Tenkid* başlıklı eserinde şu sözleri dile getirmiştir:

“Cenab’ın anlattığına göre Fikret, küçük, parlak ve siyah gözlere sahiptir. Onun bütün ateş-i hayatı gözlerinde idi. Bu gözler çok güzeldi. O gülünce gözlerinin içi gülerdi. Pazuları pehlivan pazusuna, elleri prens ellerine benzeyen Fikret’in vasatın fevkinde bir kamet ve esmerin dúnunda bir renk...” (Tarakçı, 1986, s. 134).

Kalbi şair, eli ressam olduğu gibi gırtlığı da bir musikişinastır. Her kelimeye her cümleye layık olduğu ahengi vererek şairane düşüncelerini açıklarken, karmaşık cümleleri kulağa âdeta suyun akışı gibi hoş gelir. Şiirlerindeki zengin his ve fikir, dili bu denli iyi kullanmasından kaynaklanmaktadır.

4.1.1.2. Tokadizâde’nin Felsefesi

“Tokadizâde’nin Felsefesi” başlıklı eleştirisi yazısı, Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan ikinci edebî şahsiyet eleştirisidir. Cenab Şahabeddin’in bahsi geçen eleştirisi yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 23 Ekim 1342 (11 Kasım 1925) tarihli, 1524. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin eleştirisi yazısına Tokadizâde Şekib’in *Huzur-ı Hilkatte* adlı eserinden bahsederek başlamıştır. Cenab Şahabeddin’e göre kusursuz şiirlerin yer aldığı mecmuada bir felsefe vardır. Yeryüzündeki hayat mücadelesinde en büyük şey hayır yapmak olmasına rağmen, Tokadizâde Şekib’in bundan şikâyetçi olması söz konusudur. Tokadizâde Şekib, insanın kurt gibi kuzuyu paralayarak karnını doyurmasını istemez. Cenab Şahabeddin’e göre Tokadizâde’nin tek istediği sadece şefkati hâkim görmek ve bütün insanlık için sadece yardımlaşmayı kânun kılmaktır. Cenab Şahabeddin burada okuyucuya bazı sorular yöneltir:

“Fakat nizâm-ı âlem böyle olsa acaba yaşamak daha mı leziz olurdu: Eşyanın azdâdı ile münkeşif olacağı düsturuna nazaran lezzeti tatmamız için elemi tanımamız şart değil midir? Hâile sahnesinden bütün bütün çıkacak hayat, korkulmaz mı ki, muttarid bir yavanlık sahnesinde olanca tadını gâib etmesin?... Diğer cihetten insanlar velev kebab edip yemek için olsun kuzuları himâye etmemiş olsalardı koyun sürüleri kendi aczleri içinde muzmahill ve nâbûd olmazlar mı idi?” (Cenab Şahabeddin, Tokadizâde'nin Felsefesi, 1925, s. 56)

Dünya düzeni böyle şefkat esaslı ve yardımlaşma içerisinde sürüp gitseydi acaba daha mı keyifli olurdu diye sormaktadır. Cenab Şahabeddin, lezzeti tatmamız için elemi tanımamızın şart olduğunu dile getirmiştir.

Cenab Şahabeddin etraflıca düşündüğünde gördüğü şeylerden söz etmeye başlar. Finlandiya ormanlarında yaşayan ve postu çok kıymetli olan beyaz samurdan bahsetmiştir. Yerli ahali beyaz samurun düşmansız üremesi için senelerce çalışmış ve yırtıcı, kuvvetli hayvanları yok etmişlerdir. Ancak halk kısa bir süre sonra beyaz samurların cinsinin tamamen yok olduğunu görmüştür. Çünkü aslında yok edilen yırtıcı hayvanlar bu samurların kötü, hastalıklı olanlarını temizliyorlarmış. Bu yırtıcı hayvanlar ortadan kaldırılınca hangi hastalık istila ettiyse bütün ırkı kökünden biçmiş. Cenab Şahabeddin, kuzuların civarındaki kurtların hayırlı bir işi olabileceğinden söz etmiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre Tokadizâde Şekib, yaratılış olarak olgunluğa âşıktır ve devamlı olarak her yerde olgunluğun görünür olmasını ister. Yeryüzü olgunluktan uzaklaştığında o olgunluğa susuz kalmış gibi hisseder ve olgunluğu arzularmış.

Cenab Şahabeddin'e göre tabiat olaylarını, kâinatı ve beşerî hisleri değerlendirince, yıkıcı faciaların gürültüsünün sonsuzlukta bir müzik icra ettiğini anlarız. Tokadizâde gibi bir şair de beynini o perdelerde akort etmelidir. Çünkü büyük şair etrafından daha geniş düşünmelidir. Cenab Şahabeddin bu noktada Tokadizâde'ye şunları söyler:

“Doğrusunu bulmak için nihâyetsizlik içinde mutlak düşünmeliyiz. Tabiatı parça parça der-piş ederseniz zekânızı hürde cüz'ilere dağıtmış olursunuz ve hakikati bulamazsınız; çünkü hilkât kendi felsefesini zerre değil, hey'et-i mecmûa üzerinde yürütür. Düşünen şâirin ölçüsü hudûdsuzluktur. Arz üstündeki acı hakikatlerin miftâh-ı mazmunu ancak hâdisâtı lâhûtî bir nazarla ihâtâ ederseniz size râm olur.” (Cenab Şahabeddin, Tokadizâde'nin Felsefesi, 1925, s. 57).

Cenab Şahabeddin burada düşünmenin önemini vurgulamaktadır. Düşünen şairin sınırsızlığına da vurgu yapmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre yapraklar dökülmeli ki ilkbahar'a yer açılsın. Cenab Şahabeddin her facianın, doğacak bir saadetin göstergesi olduğunu düşünür.

Cenab Şahabeddin tüm insanlığı bebeğe benzeterek zaman kundağında hülya emziğine sarılmış bebekler gibiyiz der. Belki derelerin çok parlak olması susuzluğumuzu aldatır, belki şiirlerin güzel olması zekâmızı aldatır, belki geçici aşkların sarhoşluğu kalbimizi aldatır... Bu gafletleri kutsal saymalıyız der. Çünkü

insanlığın saadeti onların elindedir. Dünyada ağlayan da gülen de Cenab Şahabeddin'e göre bu tabiatın mahkûmudur. Bu sebeple gülerken düşünmeyi, düşünerek ağlamaya tercih eder.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında Tokadizâde Şekib Bey'i kötümser olarak görmediğini dile getirmiştir. Gerçek kötümser sizin gibi şefkatli olmaz, o sadece olaylar karşısında kötülük düşünür der. Cenab Şahabeddin, İtalyan şair Leopardi'den örnek vermiştir:

“İtalyan şairi Leopardi: İşte hakîkî bedbin... Onun her cümlesi buz gibi soğuk ve zakkum gibi siyah ve acıdır; onu okurken mısralarından içinize ye's akar ve zevk-i hayatın ruhunuzda tesemmüm ettiğini hissedersiniz ve yaşamak artık size mühürdar ma'cûnu gibi uyuşturucu ve öldürücü gelir...” (Cenab Şahabeddin, Tokadizâde'nin Felsefesi, 1925, s. 57).

Cenab Şahabeddin burada İtalyan şairi Leopardi ile Tokadizâde Şekib'i karşılaştırmıştır. Leopardi'nin mısralarını okurken üzüntü ve keder hissederiz, ruhumuz zehirlenir. Ancak Tokadizâde'nin felsefesi ise şefaatten doğmaktadır. O kötülük ile ilgili her davranışı iyi olarak telkin eder, iyiye yöneltir. Cenab Şahabeddin'e göre Tokadizâde'nin sözlerine bedbinlik edası veren vicdanında hususi felaketlerin bıraktığı acı tortudur. Cenab Şahabeddin, *Huzur-ı Hilkatte*'yi, Prens *Hamlet'e* benzetmiştir. Tek fark Elenor Sarayı yerine İzmir kordonda geçiyor olmasıdır.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının son paragrafında, Tokadizâde'nin gerçekten bedbin olsaydı yeryüzündeki acıklı olayları kendi ahengine uygun bulacağını ve tabiatın trajedisinin devamını şikâyet etmeden izleyeceğini dile getirmiştir. Gerçek bedbin bencildir. Cenab Şahabeddin, şair Şekib'in şikâyetlerinde daima hayır ve iyiliğin ümidini hissederiz der. Ama gerçekten bedbin olan bu ümitten yoksundur. Cenab Şahabeddin'e göre Şekib'in temennilerine bütün iyi yürekler ortak olmuştur.

4.1.1.3. Ahmet Rasim

Cenab Şahabeddin'in, *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî şahsiyet eleştirisi bağlamında yayımlanan üçüncü eleştiri yazısı “Ahmet Rasim” adını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 12 Kasım 1341 (25 Kasım 1925) tarihli, 1526. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, Ahmet Rasim'in imzasını görenlerin daha onu okumadan evvel tebessüm etmeye başladıklarını dile getirir. Cenab Şahabeddin, Ahmet Rasim'in yazılarını hem büyük bir lezzet hem de büyük bir hayranlıkla okuduğunu dile getirmiştir. Onun sanatı zahmetsizce yaratılmıştır. Cenab Şahabeddin, onun bilgi hazinesinin genişliğini de dile getirmiştir. Fen, edebiyat, tarih ve musiki gibi pek çok konuda fikir sahibidir.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında Ahmet Rasim'i ilk gördüğü günden söz eder. Onu ilk kez Bâb-ı Âli caddesinin kıraathanesi olan Şafak kıraathanesinde; Mehmet Celal, Halide Edib gibi isimlerle görmüştür. Rasim, o dönemler liseden yeni mezun olmuş, *Edebiyat-ı Garbiyyeden Bir Nebze* isimli tercüme antolojisini yeni yayınlamıştır. Orta boylu, tıknaz vücutlu ve boğuk seslidir. Cenab Şahabeddin'e göre o, en çalışkan yazarımızdır. Onun karikatürlerinde bile iyilik manzaraları hâkimdir.

Cenab Şahabeddin, Ahmet Rasim'in edebiyat dışında da pek çok alanda yazdığını, işgal dönemlerinde hissettiklerini de kaleme aldığını ve iyilikseverliğini dile getirdiğini söyler. Kıymet bilen pek çok okuyucu şimdi Ahmet Rasim'in makalelerini hasretle aramaktadır.

4.1.1.4. Süleyman Nazîf'in Ufûlü

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan ve edebî şahsiyetlerden bahseden dördüncü eleştiri yazısı "Süleyman Nazîf'in Ufûlü" başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 13 Ocak 1927 tarihli, 1587. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, "Süleyman Nazîf'in Ufûlü" adlı eleştiri yazısında Süleyman Nazîf'in ölümünden ve cenaze töreninden söz etmektedir. Cenab Şahabeddin'e göre Süleyman Nazîf, zeki ve çok hareketli birisidir. Süleyman Nazîf, Cenab Şahabeddin'in bu eleştiri yazısını kaleme almış olduğu tarihten neredeyse bir hafta önce vefat etmiştir. Cenab Şahabeddin, onu tanıyanların ve eserlerini okuyanların onu asla unutmayacağını dile getirmiştir.

“Nazîf bütün hayatında tarihin hükmünden şüphe etmedi; şüphe yok ki bıraktığı hatıra da ebediyet yolunda nisyândan masûn yaşayacaktır. Nazîf'in harikülâde mümtaz simasını birdaha hiç unutmamak için bir kere görmek kâfi idi; sihr ve füsunu ile onun nazarları hafızamızda ilelebet merkûz kalırdı. Vefasızlığı ve unutkanlığı ile şöhret olan zamanın hafızası zanneder misiniz ki Nazîf'in birer siyah kor diyebileceği intibâ

üzerinden bir gün silebilsin? Ben bilakis eminim ki onun gözlerinden sonra göreceği gözleri biraz nazarsız gibi bulacaktır.” (Cenab Şahabeddin, Süleyman Nazîf’in Ufûlü, 1927, s. 130).

Süleyman Nazîf’in ölümü ile Türkler büyük ve eşi benzeri olmayan bir kardeşlerini kaybetmişlerdir. Süleyman Nazîf, bütün şairane ruhunu memleketinden ve memleketindeki kardeşlerinden alır. Cenab Şahabeddin’e göre Süleyman Nazîf’in hayatına cömertçe bir hava hâkimdir. Edebiyat tarihimizde onun kadar nesre hükmeden bir sanatçı olmamıştır. O büyük bir hürriyet âşığıdır.

Süleyman Nazîf’in her eserinde kahramanlık duygusu ve zarifliği hissedilir. Edebiyat konusunda Süleyman Nazîf en samimi isimdir. Onun ölümü ile Türk edebiyatı nesirde en önemli ismini kaybetmiştir.

4.1.2. Edebî Eser Eleştirisi

4.1.2.1. İki Eser-i Edebî

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî eserler ile ilgili yedi eleştiri yazısı vardır. Sözü edilen eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 300, 1475, 1479, 1480, 1499, 1520, 1597. sayılarında yayımlanmıştır. “İki Eser-i Edebî”, Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun*’da yayımlanan ilk edebî eser eleştirisidir. Cenab Şahabeddin’in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 28 Kasım 1312 (10 Aralık 1896) tarihli, 300. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin sözü edilen eleştiri yazısında iki edebî eser arasındaki benzerliklerden ve farklılıklardan bahsetmiştir. Bu eserlerden ikisi de *Servet-i Fünun*’a hediye edilmiş eserlerdir. Ancak ikisi arasında pek çok fark vardır: Bunlardan birisi Türkçe, birisi Fransızca’dır. Birisinin üzerindeki isim Hâlid Ziyâ’dır. Edebiyatımızda bilinen ve muhterem bir isimdir. Diğerinin üzerinde ise Eugene Montfort yazmaktadır. Cenab Şahabeddin’e göre biz Eugene Montfort’a ve eserine karşı sadece ilgisiz olabiliriz. Hâlid Ziyâ’nın eseri bizim için bir fikir ziyafeti, Eugene Montfort’un kitabı ise ancak bir frenk çileğidir. Cenab Şahabeddin’e göre bu iki eserin tek bir ortak noktası vardır: İki de edebîdir. Ne kadar tarafsız olsak da, *Sylvie* yazarını *Bu muydu?* adlı eserin yazarına tercih edemeyiz. Hatta ikisini aynı hizada tutmak bile büyük bir haksızlık olur. Hâlid Ziyâ Bey, daha on beş yaşında iken bir edebî yatkınlığa sahiptir. O kadar vakitten beri güzel şeyleri takip etmiş ve güzel şeyleri elde etmek ile meşgul olmuştur. Mösyö Eugene Montfort ise kitabını tecrübe serpintileriyle doldurmuştur.

Cenab Şahabeddin iki kitabın karşılaştırmasını yaparken şunları söyler:

“İki kitab -zemîn i'tibârıyla- birbirini tanıyor gibi, aralarında bir muârefe tebessümü var: İkisi de safvet ve saâdetle başlıyor, ikisinin hatimesi de birer girye-i fütür. İkisinde de nokta-i hareket bir ma'sûmiyyet ki gözleri perdedâr-ı hayâl, rûhu meşhûn-ı ümid ve emniyet... Hayran ve perişân koşuyor; cibâl-i müteselsile-i sinîni aşmak istiyor; sanıyor ki sahrâ-yı mes'ûdiyyet kendisini bekliyor! İkisi de feyfâ-yı inkisârın yubûset-i cânsûzu içinde seyâhat-i mestânelerine hitâm veriyorlar.” (Cenab Şahabeddin, İki Eser-i Edebî, 1896, s. 212).

Cenab Şahabeddin'e göre iki kitap zemin itibarıyla birbirini tanıyor gibi, aralarında bir tanışma tebessümü vardır. İkisi de saflık ve mutluluk ile başlıyor ve ikisinin de sonu bir zayıflık ağlaması ile bitiyor. İki eserde de hareket noktası masumiyettir. Cenab Şahabeddin bu iki eseri kişileştirerek, eserlerin gözlerinin hayal perdecisi, ruhunun ümit ve emniyet dolu olduğunu dile getirir. Bahsedilen iki eser de hayran ve perişân koşuyor, yılların zincirleme dağlarını aşmak istiyor; sanıyorlar ki mesutluk çölü kendilerini bekliyor. İkisi de kırılmanın büyük sahrasının can yakan kuruluşu içinde sarhoş seyahatlerine son veriyorlar.

Cenab Şahabeddin ilgili eleştiri yazısının devamında bize Hâlid Ziyâ'nın eserindeki kişilerden bahsetmeye başlar. Hâlid Ziyâ Bey'in eserinde iki genç kız vardır: Nesibe ile Zergûn. Hikâyenin başında anlıyoruz ki ikisi de bir senenin baharında yetişmişler, henüz on iki yaşındalar ve daha hiçbir şey bilmiyorlar. Zergûn altın saçlı, sarışın bir kızdır. Nesibe esmer gözlüdür. Hayat yoluna birlikte adım atmışlar, ancak beraber yürüyemiyorlar. Nesibe daima önde gider ve Zergûn onu takip eder. Zergûn kendisini kötü talihli sanıyor iken bir gün çocukluk dostunun kendisinden daha kötü talihli olduğunu anlıyor. İşte aslında hikâye burada başlıyor.

Hiç şüphesiz Nesibe, Zergûn'dan daha hızlıdır ve her sabah Zergûn'u evinden alır okul yolunu tutarlar. Nesibe'nin bu acelesinin sebebi ise her gün vapurda karşılaştığı çocuktur. Nesibe gizli bir âşıktır ve Zergûn onun sırdaşıdır. Hikâyenin bu kısmında mektep biter ve perde kapanır. İki arkadaş iki üç sene görüşemezler. Ardından ikinci perde açılır:

“Üç sene geçmişti. Şimdi ikisi de on beş yaşındaki fikirler ne düşünürlerse onu düşünüyorlardı. Bir bahar rüzgarının rezân-ı serseriyâne kendisini salıvermiş bir kelebeğin pervâz-ı gayr-ı muttaridi gibi fikirleri bu hayâlin şehbâl-i tîz-reviyle kâh semânın bir köşesini tenvir eden bir keh-keşânın ummân-ı envârına kâh sâhil-i diğerin münsecim bir silsile-i hayâlâtı takîb etmek isteyerek rüzgârı, denizi dinliyordu.” (Cenab Şahabeddin, İki Eser-i Edebî, 1896, s. 213).

Hikâyenin ikinci perdesinde Nesibe saf, temiz yine eski halindedir. Soğuk Çeşme Rüşdiyesi'ne devam eden çocuğun hayali hatırına yerleşmiştir. Ancak Zergûn tamamen değişmiştir. Zergûn sözlerindeki tatsızlık ve şiddet ile âdeta Hâlid Ziya'yı

yalanlıyor gibidir. Çünkü on beş yaşında bir çocuk gibi konuşmuyordur. Hâlid Ziyâ ise bizlere sadece “İşte Zergûn böyle idi” demegi yeterli görüyor ve okuyucuların zihninde bir soru işareti bırakıyor.

Hikâyenin devamında karşımıza bir tablo çıkıyor. Bu tablo Nesibe'nin düğünüdür. Burada iki arkadaş artık tamamen ayrılıyorlar. Birisi gelin oluyor, mutlu... Diğeri ise evlilikten korkan, kötümser birisidir... Zergûn artık kendisini dünyada tamamen yalnız hissediyor.

Ancak Hâlid Ziyâ'ya göre Zergûn'u içsel olarak öldürmek için bir darbe daha gerekir. Vahşi bir herifin hücumu ile kirlili bir leke alıyor. Hikâyenin bu kısmında perde üç sene sonra açılmak üzere tekrar kapanıyor. Ancak bu vahşi herifin kim olduğu belirtilmediği için Halid Ziyâ bu herifin üzerine bir soru işareti koyup geçiyor.

Hikâyenin son perdesinde ise Zergûn uzun bir hastalıktan yeni kurtulmuş hâldedir. Nesibe ise artık ne çocuk ne de gelindir... Kötü talihli bir eştir. Hikâyenin bahsedilen son bölümünde iki arkadaş yine birleşmiş olur. Ancak bu sefer gidecekleri yer okul olmaz, hayat basamaklarından yorgun ve hüzünlü incekler ve son nefeslerini vermek için bekleyecekler...

Cenab Şahabeddin “İki Eser-i Edebî” başlıklı eleştiri yazısında Hâlid Ziyâ Uşaklıgil'in *Bu Muydu?* isimli eserinin son bahsini şöyle değerlendirir:

“*Bu Muydu?*” nun esas mücmeli bu: Girdâb-ı ye'se açılan bir cuybâr-ı ümîd! Bu cuybârın reh-güzârı Hâlid Ziyâ'nın kalem-i nefâis nefâis-i tirâzıyla matrûh-ı hıyâbânlar... Artık *Bu Muydu?* içinde dolaşan bir fikrin hissedeceği lezâiz-i samîmiyyeyi tahmin ve tasavvur etmeli...” (Cenab Şahabeddin, İki Eser-i Edebî, 1896, s. 214).

Cenab Şahabeddin *Bu Muydu?* nun ardından Mösyö d'Eugene Montfort'un ilk eseri olan *Sylvie*'ye geçer. Eser, Mösyö Senjorj Dö Böhileye'nin bir mukaddimesiyle başlar. Mukaddimedede müthiş bir gurur belirtisi ve fahriyeler yer aldığı için Cenab Şahabeddin bu mukaddimeyi beğenmediğini dile getirir. Ardından eserden bir paragrafa yer verilmiştir. Cenab Şahabeddin eserin girişinde yer alan mukaddimededen sonra eserin aynı perişan üslup ile devam ettiğini belirtir. Dağınık bir anlatımdan sonra ise hikâyeye son buluyor... Cenab Şahabeddin'e göre ise bu acemilik açık bir şekilde ortadadır. Ancak bu acemiliğin hikâyeye okunmadıkça anlaşılamayacağını da vurgular.

Sonuç olarak ise Hâlid Ziyâ Uşaklıgil'e ait olan *Bu Muydu?* isimli eser, Mösyö d'Eugene Montfort'a ait olan *Sylvie* ile karşılaştırılmayacak derecede iyidir. *Bu*

Muydu? adetâ ümitsizlik girdabı içerisinde açılan bir ümit suyu gibidir. *Sylvie* ise sadece bir acemilikten ibarettir.

4.1.2.2. Abdülhak Hâmid ve “*Yabancı Dostlar*”

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî eser konulu ikinci eleştiri yazısı “Abdülhak Hâmid ve *Yabancı Dostlar*” başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin’in, “Abdülhak Hâmid ve *Yabancı Dostlar*” başlıklı eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 20 Kasım 1340 (3 Aralık 1924) tarihli, 1475. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, Abdülhak Hâmid’in eserlerinde şiirin tüm sesini, tüm havasını ve musikinin tüm ahengini bulduğunu vurgulamıştır.

“Şiir için ‘Hilkati Halika rabteden elmas zincir’ derler; şair-i a’zamımız şimşek gibi parlak ve şimşek kadar serî’ zekâsıyla o pâyânsız zincirin hemen hemen her halkasından geçerek bütün tûlunu kat’ etmiştir.” (Cenab Şahabeddin, Abdülhak Hâmid ve *Yabancı Dostlar*, 1924, s. 6).

Cenab Şahabeddin’e göre Hâmid, yüreğinde insanlığın bütün titremelerini hisseder. Cenab Şahabeddin, şiir itibarıyla Hâmid’in çok zengin olduğunu söylemiştir. Hatta Abdülhak Hâmid’i William Sheakespeare ve Victor Hugo ile kıyaslamıştır. Johann Wolfgang Von Goethe’nin çok derin, Spencer’in çok latîf olduğunu söyler. Şâir-i a’zamımız olarak nitelendirdiği Abdülhak Hâmid’i hepsinden üstün tutar. Abdülhak Hâmid’in son zamanlarda kaleme almış olduğu eseri *Yabancı Dostlar*’ı mükemmel bir eser olarak nitelendirmiştir.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında *Yabancı Dostlar*’dan bahsetmeye başlamıştır. *Yabancı Dostlar* karşılıklı uzun konuşmalardan oluşmaktadır. Hüner gösterme hevesi nasıl ki eski şairlerimizde varsa Abdülhak Hâmid de bu hüneri gösterme hevesine kapılmıştır. Tamamen harflerden oluşmuş ya da noktalı harflerden oluşmuş şiirler, Arap ve Fars edebiyatından alınmış mısralar hep bu hevesin ürünüdür. Çoğu şairimiz bunu yaparken şiirden uzaklaşmasına rağmen Abdülhak Hâmid, şiirden kalemmini kurtaramamıştır. Abdülhak Hâmid hiçbir zaman göreneklerin, kuralların ya da âdetlerin esiri olmamıştır. Onun her eseri birbirinden yüksektir, ancak dâhiliği eserlerinden de yüksektir.

Cenab Şahabeddin’e göre *Yabancı Dostlar*’ın hususi bir kıymeti vardır. Eserde yer alan manzum konuşmalar bize Abdülhak Hâmid’in kalbinden samimi sayfalar açmıştır. Hâmid her başarılı eserinde başkahraman olarak kendisini göstermiştir.

Mesela Tarık bin Ziyâd O'dur, Sardanapal O'dur, Davalaciro O'dur. Fakat şahsiyeti en çok *Yabancı Dostlar*'da belirgindir.

Yabancı Dostlar, bir parkta yaşlı ve şık giyimli bir erkek ile sade kıyafetli, kibar, sarışın bir İngiliz kızı arasında başlar. Sedirde kitap okuyan kıza yaşlı adamın laf atmasıyla ve eser başlamıştır. İlk kısımda Abdülhak Hâmid'in aşk mücadelesini görürüz. Abdülhak Hâmid yalnızca aşk ile beslenir ve aşktan aldığı kuvvet ile şiirini beslemiştir.

“Hâmid Bey aşk ve şiiri ancak vatanın şiir ve aşkı kalbinde galeyân edince bir yana atar; çünkü ruhunun en kuvvetli aşkı ve en yüksek şiiri vatana râci'dir.” (Cenab Şahabeddin, Abdülhak Hâmid ve *Yabancı Dostlar*, 1924, s. 7).

Cenab Şahabeddin bu düşüncüyü *Yabancı Dostlar*'dan bir alıntı yaparak örneklendirmiştir.

Yabancı Dostlar manzumesi eski zaman masallarındaki gibi izdivâc ile son bulmuştur. İki kahraman son mısradaki el eledir. Sonuç olarak Cenab Şahabeddin, Abdülhak Hâmid'in *Yabancı Dostlar* manzumesinden yer yer alıntılar da yaparak bahsetmiştir.

4.1.2.3. *Safahât Mübdi'i*

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî eser konulu üçüncü eleştiri yazısı “*Safahât Mübdi'i*” başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin'in “*Safahât Mübdi'i*” başlıklı eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 18 Aralık 1340 (31 Aralık 1924) tarihli, 1479. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre *Safahât* yazarı Mehmet Akif, bir tür alçakgönüllülük içerisindedir. Kendisinden bahsetmeyi sevmez, söz kendisine ve şiirlerine geldiğinde sükûta bürünür.

Cenab Şahabeddin, Mehmet Akif'i ilk kez Şeyh Vasfi'den duymuştur. Şeyh Vasfi'ye göre Rezaizade Mahmud Ekrem cahil bir züppe, Abdülhak Hâmid saçma yazılar yazan bir yazar iken, Mehmet Akif için yazı kabiliyeti olan, şiire hevesli, Arabî ve Farsî'ye âşinâ bir genç demiştir. Şeyh Vasfi'nin bu tutumu Cenab Şahabeddin'i çok etkilemiştir. Mehmet Akif'i Meşrutiyetin ilanından sonra neşredilmeye başlayan *Safahât*'i ile tanımıştır. İlk eserinden itibaren kuvvet ve samimiyet Mehmet Akif'te hissedilmeye başlanmıştır. Cenab Şahabeddin, Mehmet Akif'i örneği olmayan bir

sanatkâr olarak tanımlamıştır. Örneksiz olmasının sebebi ise Mehmet Akif'in eski yazarlardan ve çağdaş yazarlardan hiçbirisine benzememesidir. Mehmet Akif'in sanatı hürdür ve takip edeceği yolda örnek aldığı tek kişi kendisidir. Cenab Şahabeddin'e göre Mehmet Akif'i dikkatlice okuyanlar François Coppee'i, Abdülhak Hâmid'i, yahut Victor Hugo'yu anımsayabilir. Ancak bu anımsamalar sadece dış şekilde geçerlidir. Eserin dokusuna nüfuz etmemiştir.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının devamında *Safahât*'in içerisinde yer alan "Mechûl Şehid"e tahsis ettiği mısraları aktarmıştır. Cenab Şahabeddin'e göre Mehmet Akif'in kalbi iki tür aşk ile yanmaktadır: Din aşkı, vatan aşkı. Mehmet Akif'in ilham kaynağı hep bunlardır.

Cenab Şahabeddin, *Safahât*'in derinliklerine indiğinde hislerin ve hayallerin yoğunlukta olduğunu görmüştür. Cenab Şahabeddin'e göre Mehmet Akif'in dehası en çok da *Safahât* adlı eserinde belirgindir.

4.1.2.4. Ahmet Midhat ve Âsârı

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî eserleri konu aldığı dördüncü eleştiri yazısı "Ahmet Midhat ve Âsârı" başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 24 Aralık 1340 (6 Aralık 1924) tarihli, 1480. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısında Ahmet Midhat Efendi'yi memleketin usanmak nedir bilmeyen bir çiftçisine benzetmiştir. Onun kalemi fikir tarlasında bitmez tükenmez nadaslar yaparmış. Cenab Şahabeddin, Ahmet Midhat'ı "kalem şampiyonu" olarak nitelendirmektedir:

"Efendi merhum tam ma'nâsı ile Türkiye'nin 'Kalem Şampiyonu' idi; şimdiki çelik yazı makineleri onun parmaklarına nisbetle birer çürük oyuncaktır. Bilmem kim onu İngiltere'deki 'yüksek fûrûn'lara benzetmişti ki içinden mütemadiyen erimiş maden akar; onun kaleminden satırlar öyle suhûletle ve öyle devamlı boşanırdı. Onun bu dünyada bir tek sevdası vardı: Yazmak ve mümkün olduğu kadar çok yazmak..." (Cenab Şahabeddin, Ahmet Midhat ve Âsârı, 1924, s. 82).

Ahmet Midhat yazmayı çok severmiş. Onun bu yazma isteği neticesinde çevresinde okuyucu sayısı da artmıştır. Döneminin kitap sahasını dolduracak kadar çok eser vermiştir. Onun bu derece okunmasının asıl sebebini Cenab Şahabeddin, halka hitâb ediyor oluşuna bağlamıştır. Hiçbir yazarımız eserlerini kaleme alırken

Ahmet Midhat kadar okuyucusunu göz önüne almamıştır. Halk, Ahmet Midhat'ın eserlerini, hoş, ruhlu ve anlaşılır bulduğu için bu kadar çok okuyordu.

Ahmet Midhat roman, tiyatro, tarih, fen, din, siyaset gibi pek çok türde yazı kaleme almıştır. Ancak onun ilk eserleri hangileridir bilinmez. Cenab Şahabeddin'e göre Ahmet Midhat yazdıklarını edebiyata değil, halka vakfetmiştir. Bu sebeple onun ihmalleri sadece ifade üslubu ile sınırlı kalsa mazur görülebilirdi. Ancak Ahmet Midhat telif usulünde ve beyan usulünde de pek çok hata yapmıştır. Bu hataların sonucu olarak da Ahmet Midhat ismi bir anane gibi asırlarca halkın hafızasında yaşayamamış ve eserleri üzerine ağır bir sessizlik çökmüştür.

Cenab Şahabeddin'e göre Ahmet Midhat, çağdaşları arasında filozof olarak tanınmış. Bu unvana kendisi de içten inanmıştır.

“Ve bu i'tikâd ile kâinatın ortasına kendi fikirlerini koymuş ve nefsinin fikirlerinin merkezi ittihâz etmiştir.” (Cenab Şahabeddin, Ahmed Midhat ve Âsârı, 1924, s. 83).

Cenab Şahabeddin'e göre Ahmet Midhat dünyayı, dünya işlerini, insan beynini, insan kalbini, insanlığın tarihini tamamen teşrih etmek istemiştir. Ancak bunun için uygun, vezinli bir eseri yoktur.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısında Ahmet Midhat için şunları da eklemiştir:

“Eserlerinden mücerred olarak göz önüne getirilince Ahmed Midhat Efendi merhum gayet temiz yürekli, herkes hakkında hayr-hâh, her türlü seyiâtan müteberri ve sa'y mertebesinde memleketine ve milletine müfid olmak ister ve bilhassa vatanın tenvirine gönüllü hizmetkâr yazılmış, hakikaten şâyân-ı hürmet bir zâtı.” (Cenab Şahabeddin, Ahmed Midhat ve Âsârı, 1924, s. 84).

Gerçekten de Ahmet Midhat iyiliksever ve temiz yürekli, her türlü kötü düşünceden uzak, milleti için yazan, hizmet eden bir yazardır. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında Ahmet Midhat'ın fiziki özelliklerinden de söz etmiştir. Cenab Şahabeddin'e göre Ahmet Midhat'ın geniş omuzları, iri bir gövdesi, kalın bir burnu vardır.

Cenab Şahabeddin, Ahmet Midhat'ın devrinin tüm gençleri üzerinde çalışmaya ve çabalamaya karşı teşvik edici bir tavrı olduğunu dile getirmiştir. Ve bunu inkâr edenleri nankör olmakla suçlamıştır. Ancak Ahmet Midhat yazılarının edebî şekline yeterli derecede önem vermediği için zamanla pek çok eseri unutulup gitmiştir. Ve bu üzücü hüsrân Cenab Şahabeddin'e göre her birimiz için bir ders olmalıdır.

4.1.2.5. *Hâtırât-ı Meşâhir* Münâsebetiyle

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî eserleri konu edinen beşinci eleştiri yazısı “*Hâtırât-ı Meşâhir* Münâsebetiyle” başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 7 Mayıs 1341 (20 Mayıs 1925) tarihli, 1499. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, kısa bir süre önce Florinalı Nazım Bey'in *Hâtırât-ı Meşâhir*'inin yayımlandığını dile getirerek eleştiri yazısına başlamıştır. Cenab Şahabeddin'e göre kitabın içeriği ile ismi arasında bir uyum yoktur. Kitabın içinde meşhur hatıralardan başka az çok her şey vardır. Cenab Şahabeddin bu eserin, yazarın keyfine ve zevkine göre bir araya getirmiş olduğu yazılardan oluştuğunu söylemektedir. Kitapta Nazım Bey'in yazılarından ziyade yirmi yazarımızın daha ortaklığı söz konusudur.

Cenab Şahabeddin, *Hâtırât-ı Meşâhir*'in dilinin çok zayıf olduğunu kitaptan birkaç fahriye alarak örneklemiştir. Cenab Şahabeddin, Nazım'ın yersiz bir gücenmeye mağlup olarak Nefî gibi dile getirdiği yazılarının olduğunu söyler.

Eleştiri yazısının devamında sanat eserlerindeki güzelliğin, okuyucunun zevkine bağlı olduğu dile getirilmiştir. Manzume istediği kadar büyüleyici olsun yine de okuyucunun zevkine uygun değilse o eser güzel sayılmaz.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının sonunda şu cümleleri söylemiştir:

“Yazınız ve tarihe tevdi ediniz: Yazdıklarınızın ‘Türk Edebiyatı yeryüzünde yaşadıkça kıymet ve ehemmiyetten düşmeyeceğini’ anlıyorsanız, anladığınızı herkese anlatmak için sarf-ı evkât edeceğinize kendinizi tebrik ederek vaktinizi mesâ-i kalemiyenize tahsis ile teksîr-i âsâr ediniz.” (Cenab Şahabeddin, *Hâtırât-ı Meşâhir* Münâsebetiyle, 1925, s. 393).

Cenab Şahabeddin için başarının yolu ve sınırları korumanın yolu budur. Ancak Cenab Şahabeddin, bunları birer nasihat olarak görür ve şairliğinin buna engel olduğunu söyleyerek bütün yazdıklarının sanki hiç yazılmamış gibi sayılmasını rica eder.

4.1.2.6. *Huzur-ı Hilkatte* ve Tokadizâde Şekib

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında kaleme almış olduğu eleştiri yazılarından edebî eser eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz altıncı eleştiri yazısı “*Huzur-ı Hilkatte* ve Tokadizâde Şekib” başlığını taşımaktadır. Cenab

Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 1 Ekim 1341 (14 Ekim 1925) tarihli, 1520. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, Tokadizâde Şekib'in kıymetli eseri olan *Huzur-ı Hilkatte*'yi Abdülhâk Hâmid'in eseri *Makber* ile karşılaştırmıştır. *Huzur-ı Hilkatte* de *Makber* gibi üzüntülerin ve acıların destanıdır. *Makber* gibi o da ölümsüzlüğe ulaşacak bir eserdir.

Cenab Şahabeddin, *Huzur-ı Hilkatte*'yi ilk okumaya başladığı zamanların bir sonbahar mevsimine denk geldiğini dile getirmiştir.

“Kuşlar sâkit, sokaklar تنها ve her şey sanki dinleniyordu.” (Cenab Şahabeddin, *Huzur-ı Hilkatte* ve Tokadizâde Şekib, 1925, s. 306).

Cenab Şahabeddin'e göre Tokadizâde Şekib son derece kötümserdir. Ancak kötümser olduğu kadar da samimi ve merhametliymiş. *Huzur-ı Hilkatte* de bütün insanlığın acılarını şair ruhu ile dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin, *Makber*'den beri bu kadar samimi bir manzume okumadığını dile getirmiştir. Bütün acılara yer verilen bu manzume aynı zamanda çok ince ve güzel sanat dokusu ile örülmüştür. Cenab Şahabeddin, *Huzur-ı Hilkatte*'nin bize sanatın tüm inceliklerini gösterdiğini vurgulamıştır. Tekrîr ve tezat sanatlarını sıklıkla kullanmıştır.

Cenab Şahabeddin, *Huzur-ı Hilkatte* ve Tokadizâde Şekib başlıklı eleştiri yazısında Tokadizâde Şekib'in *Huzur-ı Hilkatte* adlı manzumesine değinmiştir. Şairin felsefesine başka bir yazısında değineceğini dile getirmiştir.

4.1.2.7. Manzûm Tiyatro ve “Sönen Kandiller”

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında kaleme almış olduğu eleştiri yazılarından edebî eser eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz yedinci eleştiri yazısı “Manzûm Tiyatro ve *Sönen Kandiller*” başlığını taşımaktadır. Cenab'ın bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 24 Mart 1927 tarihli, 1597. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının ilk paragrafında Halid Fahri'nin *Sönen Kandiller* isimli manzum tiyatrosundan söz etmiştir. Elizabeth asrında William Shakespeare, 14. Louis devrinde Corneille, Almanya'da Schiller, Fransa'da Voltaire önemli isimlerdir.

Cenab Şahabeddin'e göre manzum tiyatro bir derece ihmâl edilmiştir. Manzum tiyatrolar genele bakılınca olgunlaşmamıştır. Onlar ya klasik ya da romantiklerdir. Birinci zümre Aristo'nun ortaya koyduğu eski vahdet-i sülüs kuralına uymuşlardır. İkinci zümrede ise romantikler vardır. Birinci zümrenin tamamen zıttıdır. Burada kurallar yerine hürriyet, his yerine hayal söz konusu olmuştur. Amacı seyircide heyecan uyandırmaktır.

Cenab Şahabeddin, klasik tiyatroların en güzel örneği olarak Racine'in *Atala*'sını, Corneille'in *Horoce*'ını ve Moliere'in *Cimri*'sini vermiştir. William Shakespeare ve Victor Hugo'nun eserleri de çok iyi birer romantizm örnekleridir.

Bu iki büyük zümre arasında ortada kalan örnekler de vardır. Voltaire'in manzum tiyatroları buna örnek olarak verilebilir. 18. asrın en büyük düşünürü olan Voltaire, tiyatrolarında sadece ruhi bir meseleyi vermekle kalmamış, bazı muhitleri tasvir ederek örf ve âdetlerden bazılarını göstermiştir.

Cenab Şahabeddin, *Sönen Kandiller* için şunları söylemektedir:

“Bu seyahat-ı fikriyyeden Hâlid Fahri Bey'in ‘Sönen Kandiller’ine avdet edince orada ne eşhâs-ı vak’a, ne de vak’anın mahall-i cereyânı i’tibârıyla bir fevkalâdelik görmüyorum. Şair mevzû’na muhît-i içtimâî olmak üzere Fransızların Bourgeoisie dedikleri tabaka-i evsâtı intihâb ediyorum; vak’ayı zamanımızın alelâde fânileri arasında ve civarımızda cereyân ettiriyor. Eserin kahramanları kalplerindeki hissiyyâtı ancak ba’de-l-harâb-ül-basra i’tirâf edebilecek kadar sıkılgan gençlerdir. Kahramanlığı anlatır ne bir rûhiyye, ne bir hadise, ne bir numune-i beşeriyet, hiçbiri görülüyor.” (Cenab Şahabeddin, *Manzûm Tiyatro ve "Sönen Kandiller"*, 1927, s. 290).

Cenab Şahabeddin, Fransız edebiyat dünyasında orta derecede sayılabilecek iki şair tanıdığını dile getirmiştir. Bunlardan birisi Ronsard, diğeri ise Emile Ojye'dir. Bu iki isim de manzum tiyatro anlamında başarılı olamamışlardır. Sadece Ronsard kuvvetli bir üslûba sahiptir.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının sonunda “Ben Hâlid Fahri gibi bir şair ve onun kadar kuvvetli bir nazım tabiatına sahip olsaydım manzum tiyatro konusunda eski masallardan birisini, mesela *Leylâ vü Mecnûn*, *Hüsrev ile Şirin*, *Yusuf ve Züleyha* gibi bir efsaneyi seçerdim” der. *Salaman u Absal*, *Vis ü Ramin*, *Vamık u Azra* gibi şark masallarını da bu konuda örnek olarak vermiştir.

4.2. Teorik Eleştiri Yazıları

4.2.1. Edebiyat Eleştirisi

4.2.1.1. Musâhabe-i Edebiye: Menâfi'-i Edebiye

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebiyat eleştirisi konulu sekiz teorik eleştiri yazısı vardır. Bu yazılar sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 329, 387, 528, 1484, 1487, 1507, 1534, 1600. sayılarında yayımlanmıştır. ‘‘Musâhabe-i Edebiye: Menâfi'-i Edebiye’’ bu eleştiri yazılarından ilkidir. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 13 Haziran 1313 (1 Temmuz 1897) tarihli 329. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, ‘‘Musâhabe-i Edebiye: Menâfi'-i Edebiye’’ başlıklı eleştiri yazısına Sâl-i Edebî'deki bir sözünden alıntı yaparak başlar. Sâl-i Edebî'de ‘‘Edebiyattan maksad yalnız edebiyattır.’’ demiştir. Sonradan âlimlerin bazılarının bu cümleye verdikleri anlamları görerek de bir açıklama yapma gereksinimi duymuştur. Bu gereksinimden yola çıkarak birtakım filozoflar olduğunu söylemiştir. Bu filozoflara göre de bir şeye güzel dememiz için o şeyin kendiliğinden anlaşılıyor olması gerekir ve hiçbir açıklamaya muhtaç olmamalıdır. Bu filozoflara göre edebî eser fen ile ilgili olan bilgileri veya felsefî işaretleri içermediği sürece kendiliğinden ifade edilemez. Güzellik ile ifade edilme durumu arasında bağlantı kuran filozoflara göre de bu tarz eserler güzel olamaz.

Cenab Şahabeddin de işte Sâl-i Edebî'de edebiyattan amaç ancak edebiyattır dediği zaman bu filozoflara cevap vermiş, bir edebi eserin güzel olabilmesi için fenne ve felsefeye alet olmasının gerekli olmadığını dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin'e göre bir insan edebî sanat dedikleri yazı ustalığı ile bütün kalbî ve fikrî heyecanını tercüme edecek olursa hayati işlere de hizmet etmiş olur. Edebiyattan beklenen maddi fayda da budur. Bunun için de edebî eserlerin fen ve felsefeden işaretler alması gerekmez.

Cenab Şahabeddin'e göre güzel bir edebî eser mutlaka okuyucusunu heyecanlandırır. Bu heyecan okuyucu üzerinde özel bir zevk meydana getirir. İşte bu özel zevkin derecesine göre okuyucu eserleri karşılaştırmaya başlar. Filan eser filan eserden daha güzel der. Bu sırada okuyucu önceki eserin faydalarını hatırlan geçiremez.

“Cenab Şahabeddin’e göre edebî eserler ile tabiat konulu eserler arasındaki fark, mecaz ile hakikat arasındaki fark kadar olmalıdır.” (Cenab Şahabeddin, *Musâhabe-i Edebiyye: Menâfi’-i Edebiye*, 1897, s. 259)

Cenab Şahabeddin her şairin amacını şu cümlelerle açıklamıştır:

“Eşya-yı hâriciyyeden aldığı teessür-i samîmiyye göre hakikate bir şekl-i hayâli vermek, her hüsn-i tabiattan bir hüsn-i san’at çıkarmak. Kâinât-ı muhîteyi kendi kâinât-ı dimâğiyyesi içinde yuvarlayarak hayâl ile hakikat arasında bir cihân-ı mutedil göstermek, bazı hissiyâtı tahfif ederek galiz ve âdî derecesinden mümtâz ve müstesnâ noktasına i’lâ etmek, bazı hissiyât-ı rakîkeyi teşhîd ederek bir ulviyyet-i hârik-ül-âdeye yaklaştırmak, batî ve fakat inkıtasız bir tesir ile beşeriyyet-i mütehasisenin kısm-ı zeki ve asabiyyesine bir terbiye-i rikkat vermek. Mesleği ister hayâli ister hakîki olsun her san’atkâr kalemin hedef-i efkârı budur; şimdiye kadar gelen her şâir-i dâhinin netice-i mesâisi bu olmuştur.” (Cenab Şahabeddin, *Musâhabe-i Edebiyye: Menâfi’-i Edebiye*, 1897, s. 260).

Cenab Şahabeddin’e göre hiçbir şair gerçek hikâye cihetine gitmemiş, seçtiği konuları gerçek münasebetlerden kurtararak ince, his dolu münasebetlerle göstermiştir. Realist yazarların kalemleri bile bu münasebetlerden arınmış değildir. Bugünün şairi kelimeleri bölerek, düzelterek kelime yığını içerisinde yeni kelimeler üretir.

“Mahâsin-i san’at hakikati olduğu gibi olduğu yerde değil lâıyk olduğu gibi lâıyk olduğu yerde gösterir; hakikatın vereceği te’sîr-i âdiyye bir de te’sîr-i san’at ilâve eder.” (Cenab Şahabeddin, *Musâhabe-i Edebiyye: Menâfi’-i Edebiye*, 1897, s. 261).

Sonuç olarak Cenab Şahabeddin, “Musâhabe-i Edebiye: Menâfi’-i Edebiye” başlıklı yazısı ile edebiyattan fenne, felsefeye, ahlâka kadar dile karşı hiçbir hizmet beklemediğini dile getirmiştir.

4.2.1.2. Musâhabe-i Edebiye: Tefrit ve İfrât

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında kaleme almış olduğu edebiyat eleştirisi konulu yazılarından ikincisi “Musâhabe-i Edebiye: Tefrit ve İfrât” başlıklı eleştiri yazısıdır. Cenab Şahabeddin’in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 30 Temmuz 1314 (11 Ağustos 1898) tarihli, 387. sayısında yayımlanmıştır.

Tefrit ve ifrât birbirine tamamen zıt olan iki ucu ifade etmektedir. Tefrit ortalamanın çok altında kalan anlamına gelirken, ifrât ise aşırıya kaçma anlamında kullanılan bir kelimedir.

Cenab Şahabeddin, “Musâhabe-i Edebiye: Tefrit ve İfrât” başlıklı eleştiri yazısında Edebiyât-ı Hâzırının tarafını tutanların ve aleyhinde bulunanların gizli

kalem münakaşalarından söz etmiştir. Cenab Şahabeddin, mecmualardan birisinde gördüğü bir mütalaadan bahseder:

“Edebiyat-ı Hâzıra bir tarîk-i terakki değildir. Öyle olsa idi ilk sâlikâmı bizler olurduk. Çünkü biz herkesten ziyade terakki taraftarıyız.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Menâfi’-i Edebiye, 1897, s. 260).

Cenab Şahabeddin burada geçen “Edebiyât-ı Hâzıra bir tarîk-i terakki değildir” hükmünün yanlış olduğunu söyler ve bunu ispatlar. Cenab Şahabeddin’e göre her kavmin ilerleme, gelişme isteği ilk eserlerinde ortaya koymuş olduğu hayal unsurları ile mümkündür. Edebî değişmeler ne surette olursa olsun bir hayali faaliyete yol gösterir. Cenab Şahabeddin’e göre milletlerin tarihleri incelendiğinde ilk izlerin sanat eserlerinin ilerlemesi üzerinde olduğu görülür.

Cenab Şahabeddin’e göre edebiyatımızın gerilediği görüşünde bulunanlardan biri asâr-ı hâzıranın milli şeyler olmadığını, taklitten ibaret olduğunu hatırlatmaktadır. Hiçbir edebî yenilenmenin taklitten yoksun olduğu düşünülemez. İtalya edebiyatı Latin edebiyatından, Latin edebiyatı Yunan edebiyatından doğmuştur. Cenab Şahabeddin’e göre edebî ilerleme için hayal önemli bir unsur iken taklit de önemlidir.

Edebiyât-ı Hâzıranın aleyhinde bulunanlardan bazıları, Edebiyât-ı Hâzıranın güzel bile olsa boş olduğunu ve edebî eser adıyla kaleme alınan şeylerin ne fizyoloji, ne psikoloji ne de sosyoloji anlamında bir faydası olduğunu söylemektedirler. Cenab Şahabeddin’e göre de bu doğru bir düşünce değildir.

4.2.1.3. Musâhabe-i Edebiye: Müntekid-i Hakiki

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında, edebiyat eleştirisi konulu üçüncü teorik eleştiri yazısı “Musâhabe-i Edebiye: Müntekid-i Hakiki” başlıklı eleştiri yazısıdır. Cenab Şahabeddin’in “Musâhabe-i Edebiye: Müntekid-i Hakiki” başlıklı eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasınının 12 Nisan 1317 (25 Nisan 1901) tarihli, 528. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin doğrusunun “tenkid” mi yoksa “intikad” mı olduğunu bilmediği bu terimler için herkesin bir uzmanlık hissetmeğe başladığını dile getirmiştir. Herkes kendisinde bütün çağdaş eserleri tenkid edebilecek gücü buluyordu. Cenab Şahabeddin intikad kürsüsünü tüm yazarların çok istediğini ve her şairin bir risâlede intikad vazifesi üstlendiğini dile getirmiştir. Son eserlerde intikadın şekli biraz değişmiştir. Artık tenkitçiler hareketler ve harfler ile değil sözler ve

terkipler ile meşgul olmaya başlamışlardır. Cenab Şahabeddin'e göre âsâr-ı hâzırânın kelimeleri anlaşılıyor, kıymet ve meziyyeti de anlaşılıyordu.

“Müntekidin vazifesi eskâm ve taksîrâtı ortaya dökmek değil, âsâr-ı kalemiyyenin kıymet ve mâhiyyeti ve hatta kıymet-i edebiye ve mâhiyyet-i ciddiyesini irâe etmektir.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Müntekid-i Hakiki, 1901, s. 114).

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında müntekidi tanımlamaya devam etmiştir. Müntekid denilen sanatkâr Cenab Şahabeddin'e göre edebî yapılarıdaki ince güzelliğin kendi vicdanı üzerindeki etkisini okuyucularına aktarmaya çalışır. Cenab Şahabeddin'e göre çağların etkisinden dolayı sonradan meydana gelen şeyler ile maddi ve manevi bütün terbiye, yaş, mizâc her şey duygusal konularda gerçeği anlamaya engeldir. Müntekid ise bütün bu güçlüklerle göğüs germeye çalışır. Yalnız Cenab Şahabeddin'e göre dünyanın hiçbir yerinde istenilen şartları tamamıyla karşılayan bir tenkid dâhisi olmamıştır.

Sonuç olarak Cenab Şahabeddin, tenkidi birbirimize olan kızgınlıklarımızı, öfkelenmelerimizi ifade etmek için kullandığımız bir araç olarak gördüğümüzü dile getirmektedir.

4.2.1.4. Hasbihâl-i Edebî: Ak Saçlılar

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında kaleme almış olduğu, teorik eleştiri yazılarından edebiyat eleştirileri başlığı altında değerlendirebileceğimiz dördüncü eleştiri yazısı “Hasbihâl-i Edebî: Ak Saçlılar” başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 22 Ocak 1340 (4 Şubat 1925) tarihli, 1484. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısına *Servet-i Fünun*'un yazı ailesinden söz ederek başlamıştır. Eski yazı ailesi Recaizadesiz, Fikretsiz kalarak yasa tutulmuş ve *Servet-i Fünun* tekrar neşrolunmaya başlayınca birkaç genç, ak saçlıların yazmasını istememişlerdir. Bu gençler Peyami Safa, Reşat Nuri, Faruk Nafiz gibi isimler değillerdir. Bu gençler henüz yeni yazmaya başlayan birkaç isimdir. Cenab Şahabeddin bu isimlere karşı, asrımızın Abdülhak Hâmid'i gölgede bırakacak genç yazarlar yetiştirdiğini görmenin mutluluk vereceğini dile getirmiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre bir yazarı ak saçlı ya da kara saçlı diye ayırt etmek doğru değildir. Yani yaş meselesi gereksiz bir meseledir. Çünkü yazarın saçının rengi

kâğıt üzerinde belli olur. Yazar belagat, fesahat ve sanat kurallarına göre takdir edilmelidir ya da eleştirilmelidir.

“Şâiri buruşan cildi içinde değil, değişmeyen yazılarında aramalıyız. Cesedi her gün biraz ölüyor, yaşayan ancak eserinde ruhudur. O bilhassa ruhunun hayatı ile temâyüz eder; zirâ rûhu mesela elli senede belki beş asırlık zengin bir ömür sürer. Ve her ibdâma ayrı bir hayat denebilir. San’atkârın sûri mevcudiyeti kendisinin gölgesi kıymetindedir; asıl mâhiyyetini eserlerinde görürüz.” (Cenab Şahabeddin, Hasbihâl-i Edebî: Ak Saçlılar, 1925, s. 147).

Cenab Şahabeddin, son şiirlerine kadar Abdülhak Hâmid’i gerek eskilere gerekse çağdaşlarımıza nisbetle bu memleketin en büyük şâiri olarak nitelendirmiştir. Cenab Şahabeddin, Abdülhak Hâmid’in edebiyatı ebediyyete bırakacağı güne kadar yazmaya devam etmesine duacı olduğunu da dile getirmiştir. Ancak zekâsının bu muhteşem faziletlerine rağmen ne yazık ki Abdülhak Hâmid sadece kendi asrının şâiridir.

Cenab Şahabeddin bir yazısında “krizantem” sözünü kullandığı için memleketin ızdırabıyla alakadar olmamakla suçlanmıştır. Cenab Şahabeddin bu suçlamaya karşılık ilk olarak hiç kimsenin buna yetkisinin olmadığını dile getirmiştir. İkinci olarak ise şimdiki hayatımızda Fatih’e Kanûnî’ye kıyasla daha refah içerisinde yaşadığımızı dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin kendisini kaygısızlık ile suçlayanları vehme kapılanlar olarak görmektedir. Çünkü Cenab Şahabeddin’e göre edebiyat bir mûsikîdir. Sözün ve lisânın mûsikîsi olan edebiyattan sadece edebî zevk beklemek gerekir.

4.2.1.5. Cenab Şahabeddin Hitâbesi

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında kaleme almış olduğu teorik eleştiri yazılarından edebiyat eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz beşinci eleştiri yazısı “Cenab Şahabeddin Hitâbesi” başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 12 Şubat 1340 (25 Şubat 1925) tarihli, 1487. sayısında yer almaktadır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının ilk paragrafında Abdülhak Hâmid’i, şâirlerimiz arasında en büyük şâir olarak nitelendirmektedir. Türklerin tarihinde başlı başına bir gelişme evresini oluşturmaktadır. Cenab Şahabeddin’e göre Abdülhak Hâmid’in dâhiliği kendisi için, mısraları ve cümleleri ise çevresi için çok kıymetlidir. Onun her eseri gelecekte doğacak bir kütüphaneyi oluşturacaktır.

Eleştiri yazısının devamında Cenab Şahabeddin, Abdülhak Hâmid'in doğumundan ve hayatından söz etmeye başlar:

“Bundan yetmiş beş sene evvel kış İstanbul ufkundan çekilmek üzere idi. Bir şubat sabahı güneş sisler arasından sıyrılmadan evvel Bebek sahilinde hazırlanan bahar mukaddemâtı ile birlikte Abdülhâk Hâmid doğdu.” (Cenab Şahabeddin, Cenâb Şahabeddin Hitâbesi, 1925, s. 199).

4.2.1.6. Servet-i Fünun Edebiyatı ve Bedbînlik

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında kaleme almış olduğu teorik eleştiri yazılarından edebiyat eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz altıncı eleştiri yazısı “Servet-i Fünun Edebiyatı ve Bedbînlik” başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 2 Temmuz 1341 (15 Temmuz 1925) tarihli, 1507. sayısında yer almaktadır.

Cenab Şahabeddin, *Servet-i Fünun* edebiyatının hedef olduğu suçlamalardan birisinin de bedbînlik olduğunu dile getirir ve bunu açıklamak amacıyla bu yazıyı kaleme aldığını belirtir. Öncelikle *Servet-i Fünun*'da bedbînlik bir kural değildir. Kaleme alınan eserlerde yer yer bedbînlik izleri görülüyor olabilir. Ancak bunu tüm eserlere mâl etmek tamamen kötü niyet belirtisidir. Bütün hayatı boyunca tamamen iyimser kalan pek az şairimiz vardır. Her millet, her edebiyat devri zaman zaman elemli, karanlık dönemler yaşayabilir. Bu dönemler eserlere yansiyabilir. Ancak bu yansımaları iyimserlikten uzaklaşmış olarak algılamamak gerekir. Cenab Şahabeddin'e göre gerçek bedbînlik şöyledir:

“Hakîkî bedbînlik âdetâ ilm, felsefe ve hatta imân kuvvetine hâiz bir bürudet-i vicdândır; o hiç haykırmaz, zira o i'tikâddadır ki kendisini işitecek ve dinleyecek bir sem'-i merhamet yoktur... Hakîkî bedbinlik nazarında mütenevvi' musibetler mukadderât-ı beşeriyenin nescini teşkil eder, onun için fecâyî'-i arziyye-i sükût ve rızâ ile kabul etmek lazım gelir.” (Cenab Şahabeddin, "Servet-i Fünun Edebiyatı ve Bedbînlik", 1925, s. 98).

Cenab Şahabeddin'e göre gerçek bedbîn için ızdırab şarttır. Gerçek bedbîn olmak kolay değildir. Bu sebeple hakiki iyimser gibi hakiki kötümser de zor bulunur. Büyük çoğunluğu kendi isteklerine ya da muhalefetlerine göre bugün iyimser yarın kötümser olurlar. *Servet-i Fünun* yazarları da böyledir. Cenab Şahabeddin'e göre hiç kimsenin hayatı tamamen neşe içerisinde ya da tamamen kederli geçmez. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısında Johann Wolfgang Von Goethe ve Chateaubriand'ın, *Werther* ve *Rene* adlı eserlerinden örnekler vermiştir. Bu eserler uzun bir intihar silsilesini andırmalarına rağmen Johann Wolfgang Von Goethe de Chateaubriand da bedbînlikten çok uzaktırlar.

Cenab Şahabeddin'e göre *Servet-i Fünuncular*dan Süleyman Paşazâde Sâmî'ye gelinceye kadar herkes şendi. Hiçbirisinin manevi bünyesinde bedbînliğe uygunluk yoktu. Divanların simâsı genellikle usanmış, bıkmıştır. Sürûrî, Vehbî, Enderûnî-i Fâzıl gibi isimler örnek olarak verilebilir. Recaizâde'ye göre de en güzel eserler insanları ağlatanlardır. Hâmid de *Makber*, *Ölü*, *Bunlar Odur*'da kırılma, gücenme, yas manzaralarını gözler önüne sermiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre Charles Baudelaire de sadece kötülüğün gerçek mevcûdiyetine inanır. Şiirlerine, *Kötülük Çiçekleri* ismini vermiştir. Sonuç olarak çoğunlukla *Servet-i Fünun*'da okuduklarımız elem ve şikâyet sayfalarıdır. Ancak *Servet-i Fünun*'un tamamına baktığımızda sevincin ve kederin de yer aldığını görürüz.

4.2.1.7. Yarınki Edebiyatımız

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan teorik eleştiri yazılarından edebiyat eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz yedinci eleştiri yazısı “Yarınki Edebiyatımız” başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 7 Ocak 1926 tarihli, 1534. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısına başlarken Eski edebiyat tabiri yerine Enderûn edebiyatı denildiğinden söz ederek başlamıştır. Ancak Cenab Şahabeddin'e göre bu unvan Eski edebiyatın özelliklerinden sadece birisine aittir: “Saraya ve divânâ hoş görünmek hevesi...” (Cenab Şahabeddin, Yarınki Edebiyatımız, 1926). Bu sebeple Cenab Şahabeddin, Enderun edebiyatı tabiri yerine Zâdegân edebiyatı demenin daha doğru olduğunu söyler. Cenab Şahabeddin, İbrahim Şinasi'den sonraki edebiyatımız için ise Evsât edebiyatı demiştir. Cenab Şahabeddin'e göre bu edebiyatın muhatabı divan, saray, zâdegân veya halk değildir. O, özellikle aydınlanma dairesine hitap etmişti. Cenab Şahabeddin, Namık Kemal ve arkadaşları sayesinde edebiyatımızın köhne kalıbından çıktığını vurgulamıştır. Bu edebiyat, Batı ile manevi değişikliğe uğramıştır. Kurucuları bu edebiyat için Edebîyât-ı Cedîde demişlerdir. Ancak Cenab Şahabeddin'e göre Evsât edebiyatı tabiri daha sosyal, daha anlamlı ve daha tarihidir. *Servet-i Fünun* edebiyatı ise bu edebiyatın bir tür sonrası imiş. *Servet-i Fünun* edebiyatı Batı'ya daha yakınmiş. Bu sebeple de daha nesnel ve doğallıktan daha uzaktır. Cenab Şahabeddin'e göre *Servet-i Fünuncular* ince sanat yaratmak adına tabiattan uzaklaştılar ve zayıfladılar.

Cenab Şahabeddin'e göre bugünkü edebiyatımız bir durgunluk devri içerisindeydir. Ancak bu çok doğaldır. Çünkü on beş seneden beri gelişme adına atılan adımlar meyvesini yarınki edebiyatımızda verecektir. Cenab Şahabeddin, bilginin halka yayılması ile beraber gerçek Halk edebiyatının doğacağını da söyler. *Köroğlu Destânı*'nın veya *Öksüz Âşık* türkülerinin sanatla ilgisi olmadığını ve bu sebeple gerçek Halk edebiyatı ürünlerinden olamayacağını da eklemiştir.

Cenab Şahabeddin, yarınki edebiyatımızda ferdî düşüncelerden çok halkın tamamını ilgilendiren meselelerin yer alacağını dile getirir. Halkın sevinci, neşesi yer alacaktır.

“İtirâf edelim ki güzelliği biz ve eslâfımız daha ziyâde nukûşta, tezyînâtta, tefâsilde aradık ve izâfi ile aslıyı hayli taklid ettik. Onu gelecek nesiller tercihen hayatta, harekette, kudretin mütenevvî tecelliyâtında hissedecekler. Eski hayatımız göklere minâre şeklinde câmid yükseliyordu; yarın buhâr ve elektrik inbisâtı ile tellerden ve telsiz mecrâlardan reb'-i meskûna dağılacak; belki bunun daha canlı bir güzelliği vardır.” (Cenab Şahabeddin, *Yarınki Edebiyatımız*, 1926, s. 115).

Cenab Şahabeddin, yarınki Halk edebiyatını böyle beklediğini dile getirmiştir.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının sonunda ise halka hitap etmek için geçmişe dönmemize gerek olmadığını dile getirmiştir. Hangi devirde olursa olsun geriye dönmenin bir zayıflık göstergesi olduğunu söyler.

4.2.1.8. Vecize Edebiyatı

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan teorik eleştiri yazılarından edebiyat eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz sekizinci eleştiri yazısı “Vecize Edebiyatı” başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 14 Nisan 1927 tarihli, 1600. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre son zamanlarda vecize edebiyatımız Âgâh İzzet Yazgaç'ın eseri ile zenginliğini artırmıştır. Vecize edebiyatını aslında pek çok edebiyâtçı hakir görmektedir. Bazılarına göre basit bir sanattır. Cenab Şahabeddin, Hazreti Süleyman'dan Hippolyte Taine'e ve Felatun'dan Napolyan Bonapart'a kadar pek çok ismin vecize edebiyâtına hizmet ettiğini düşünmektedir. Cenab Şahabeddin'e göre, Âgâh İzzet Bey'in *Davuldan İlhâmlar* dediği vecizelerinin ilk örneklerini, “Ahmos” isimli bir Mısırlı Tûr-ı Sinâ'da yaratmaya başlamıştır.

“Bindâ tepelerinden Afrotas vadisine hicret eden bir Yunan-ı kadîm kabilesine milattan hayli asır evvel Likorg'un isdâr ettiği hayat-ı içtimâiyye düsturları bir nev' Davuldan İlhâmlardır.” (Cenab Şahabeddin, *Vecize Edebiyatı*, 1927, s. 338).

Cenab Şahabeddin bazılarının atasözleri ile vecizeleri taklîd ettiklerini, aralarında bir yakınlık olabileceğini ancak aynı mâhiyette olamayacaklarını söylemiştir. Atasözleri dilin geleneklerinin temelini teşkil etmektedir. Çok kişi iddia ettiği düşünceyi ispât etmek için bir atasözüne başvurur. Atasözlerinin çoğunluğu kafiyevidir ve bu sebeple de hafızalarımızda kalıcı olurlar: “Gitti bezzâz, kaldı kâzzâz” (Cenab Şahabeddin, Vecize Edebiyatı, 1927, s. 338).

Bazıları aruz vezni ile yazılmıştır: “Tedbîri bûzâr-ı takdîr” (Cenab Şahabeddin, Vecize Edebiyatı, 1927).

Cenab Şahabeddin bazı atasözlerinin arasında çelişki olduğunu söylemiştir:

“Sona kalan dona kalır” ve “Sabır eden dervîş murâdına ermiş” (Cenab Şahabeddin, Vecize Edebiyatı, 1927, s. 338).

Cenab Şahabeddin’e göre bu atasözlerinin zıtları özdeyişlerde mevcuttur. Vecizeler kısa olmalıdır. Vecize bir sanat eseri olduğu için gerçeği söylemek ya da ahlâk hizmetçiliği yapmak gibi zorunluluğu yoktur. Cenab Şahabeddin eleştirisi yazısında Âgâh İzzet Bey’in vecizelerinden örnekler de vermiştir:

“Haseb ve neseblerini iftihara vesîle addedenler işte yarar kısmı yer altında kalan şalgamlara benzerler” (Cenab Şahabeddin, Vecize Edebiyatı, 1927, s. 339).

“Altun akçe gibi doğru sözün de milliyeti yoktur” (Cenab Şahabeddin, Vecize Edebiyatı, 1927, s. 339).

Cenab Şahabeddin, Âgâh İzzet Bey’in bu vecizelerinin daha önceden söylenmiş ve düşünülmüş sözler olduğunu söyler. Bu vecizeler daha önceden söylenmiş veya düşünülmüş sözler olmasaydı eseri aramızda hürmetle yaşıyor olurdu.

4.2.2. İfade ve Üslup Eleştirisi

4.2.2.1. Tettebbuât-ı Edebiye: Esâlib-i Ezmine

Cenab Şahabeddin, ifade ve üslupta yenilik ile ilgili *Servet-i Fünun* mecmuasında beş eleştiri yazısı yayımlamıştır. Bu eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 291, 293, 295, 331 ve 333. sayılarında yayımlanmıştır. “Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine” başlığını taşıyan yazı, Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımladığı ilk ifade ve üslup eleştirisi konulu yazıdır. Cenab Şahabeddin “Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine” başlığı altında iki eleştiri yazısı yayımlamıştır. Söz konusu eleştiri yazılarının ilki, 26 Eylül 1312 (8 Ekim 1896)

tarikhinde yayımlanmıştır. İkinci eleştiri yazısı ise 10 Ekim 1312 (22 Ekim 1896) tarihli, 293. sayıda yayımlanmıştır.

Herkesin bildiği gibi edebiyatta üslup dili kullanma tarzıdır. Bu yazılı da olabilir, sözlü de olabilir. Üslup zamana, cinsiyete ve iklime bağlı olarak değişimler gösterir. Ayrıca her devrin sanatkârları belli fikirleri, farklı hisler ve hayaller ile değişik şekillerde ifade ederler.

Servet-i Fünuncular yeni fikirleri ve hisleri dile getirmek için yeni bir dil ve üslup kullanmak gerektiğini söylerler. Bu sebeple üslupta bir değişiklik söz konusu olmuştur. Cenab Şahabeddin dilimizi fen, ahlâk ve felsefe gibi sanat güzelliklerine ulaşımda bir âlet olarak görür ve ona göre *Servet-i Fünuncuların* dil anlayışı şöyledir:

“Ciddi bir his felsefesine dayanan ‘Edebiyat-ı Hâzıra’ nazarında lâfızlar ve kelimeler, birtakım maddî unsurlardan başka bir şey değildir; onların bundan ziyade kıymet ve ehemmiyeti yoktur. Şair onları kendi fikrî duygularına ve samimî muamelelerine göre toplar, dağıtır. Mecbur olursa bir belirli şeyi anlatmak için birkaç ismi kırıp bozarak yeni bir ‘cüz’-i lisan’ çıkarır. Elverir ki bütün kalem hareketlerinde ciddi bir lâfız intikâdından korkmasın, dilin esas kaidelerine muhalif olmasın.” (Cenab Şahabeddin, "Yeni Tâbirât", 1313, s. 291).

Cenab Şahabeddin’e göre eskilerin yazıp sonrakilere bıraktığı eserleri kafiye dikkatiyle okuyup inceleyenler ifade üslûbunun uğradığı değişimleri görürler. Şimdiye kadar her dilde pek çok üslup doğmuş, büyümüş, olgunlaşmıştır. Cenab Şahabeddin üslûbun tüm dillerde bir şivesi, bir ifade tavrı, bir özel anlatım tarzı olduğunu ifade eder.

Cümleler bazı asırlarda gittikçe ağırlaşmış, bazı asırlarda gittikçe hafiflemiş; bazı kelimelerin anlamları artmış, bazı kelimelerin anlamları değişmiş, bazı kelimeler kullanılmaz olmuş, bazı kelimeler kullanıma girmiş ve hatta bazı kelimeler icâd edilmiştir. Dilin şivesine, kelimelere ve manalara gelen bu değişimler nahiv ve sarfın kaide değişikliğini gerektirmiş ve fesahatin ilk esasları bile değişmiştir.

İnsanın lisana ihtiyacı düşüncelerini, duygularını, isteklerini, hislerini, etkilenmelerini, heveslerini ve emellerini anlatmak içindir. Belagat ve fesahatin görevi, nazmın ve nesrin görevi, sözlerin ve manaların görevi budur. Halbûki altı bin seneden beri gittikçe olgunlaşan insanların bilgileri gibi fikirleri ve bakışları, hisleri ve hayalleri, ihtiyaçları ve istekleri de incelik ve yücelik kazanmıştır. Dilimizde kullanılan bu kelimeler ilk insanlığa ve ondan sonraki nesillere yetersiz gelmeye başlamıştır. Bunun için yeni sözler, yeni üsluplar, yeni cümleler kullanılmasına insanlık mecbur kalmıştır. Cenab Şahabeddin, “Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i

Ezmine” başlıklı eleştiri yazısında insanların keşfettikleri yeni manzaraları tasvir etmek için kullandıkları üslûbun, zamanla yenileycilik izini nasıl kaybettiğini şu cümleler ile anlatır:

“İnsan, yeni keşfettiği menâzırı tasvir için yeni kelimeler, yeni cümleler, yeni üsluplar, yeni hayaller aramağa mecburdur. İyi olsun fenâ olsun bu yeni şeyler kalem-i istimâle lisân-ı avâma intikâl eder, kâğıttan kâğıda, kulaktan kulağa dolaşır, sonra yavaş yavaş nişâne-i müceddidiyetini gâib ederek nihayet söylenmez, yazılmaz olur, unutulur; yine lisân yeni ruhların yeni keşfiyyâtına muhtaç kalır; elfâz dağılır, toplanır, eksilir, bükülür nihayet değişir.” (Cenab Şahabeddin, Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine, 1896, s. 74).

Cenab Şahabeddin’e göre bir eserin hangi asrın edibi tarafından yazılmış olduğunu tahmin etmek için kişinin bu edebî hükmü verebilecek kadar yazma yetkisine sahip olması, daha doğrusu o yetkiyi savunabilecek derecede edebiyat incelemesi yapmış olması gerekir. Bir diğer şart ise o eserin hakîkî bir eser olması ve sahibinin de hakîkî bir edîb olmasıdır.

Cenab Şahabeddin söz konusu eleştiri yazısının devamında bize bir kitabı açıp okumaya başlar. Bu kitapta geçen bazı ta’birler vardır. Bu ta’birler: “bu hikmetin âsârıyla”, “ni’metin ezkârıyla”, “şevkin nevâsıyla”, “aşkın hevâsıyla” gibi ta’birlerdir. Bu ta’birlerin okuyucunun hoşuna gitmeyeceğini veya tam aksine eski olduklarından dolayı harabe bir yer üzerindeki terk edilmiş mimari şekillerin insanların hoşuna gitmesi gibi beğenmiş olabileceklerini düşünür. Bundan başka “gül-bün-i nihâl-i insanda” terkîbi de manasız bir terkîbdir. Bunlardan yola çıkarak Cenab Şahabeddin’e göre bu eser Recâizâde Mahmud Ekrem’in diyecek olsak kimse inanmaz. Hatta İbrahim Şinâsi’nindir yahut Akif Paşa’nındır desek de kimse inanmaz. Bu eserdeki acemî şive Ekrem devrinin lisanıdır. Ancak o zamanların üslûbu ile yazılmamıştır. Fakat bu hitâbiyyât 741 senesinden Sinan Paşa’nın desek hiç kimse inanmakta tereddüt etmez. Çünkü bu metnin eski ve tozlu kelime yığınları ile dolu olduğu apaçık bellidir.

Cenab Şahabeddin “Esâlib-i Ezmine” alt başlığını taşıyan eleştiri yazısının devamında başka bir kitaptan bir sayfa okur. Bu yazıda ise gerek sözcüklerin kullanımı olarak sahip olunan akıcılık ve gerek yazının anlam olarak söylediği gerçeklik bizi bu yazının yazılalı otuz seneden çok bir zaman geçmediği gerçeğine götürür.

Sonuç olarak Cenab Şahabeddin, “Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine” başlıklı eleştiri yazısında ifade ve üslubun zamana bağlı olarak değişebileceğini, her devrin farklı söz sanatlarına sahip olduğunu ve kendine has üslûbu olduğunu

vurgulamıştır. Cenab Şahabeddin'e göre zamanla yeni kelimeler, yeni ifade tarzları dilimize girmiş ve eskileri unutulmuştur. Bu sebeple bir edebî eserin hangi devrin eseri ve hangi yazarın eseri olduğunu anlamak için hakiki bir edîb olmak şarttır. Ayrıca eserin de hakiki bir eser olması gerekir.

Cenab Şahabeddin'in "Tettebbuât-ı Edebiyye: (Esâlib-i Ezmine)" başlıklı ikinci eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 10 Ekim 1312 (22 Ekim 1896) tarihli, 293. sayısında yayımlanmıştır. Söz konusu eleştiri yazısı Cenab Şahabeddin'in, *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan ifade ve üslûpta yenilikle ilgili ikinci eleştiri yazısıdır.

Cenab Şahabeddin'e göre edebiyat eserlerinin kişiliğini belirlemek için çok kez bir kelime yeterli görülür. Bir mısra'ında mesela "kaçan", "denlü", "herkes", "çü", "kande" gibi kelimelerden birisi var ise bu eserin şehrîli yazarlardan birisinin eseri olmadığı anlaşılır.

Cenab Şahabeddin söz konusu eleştiri yazısında "Kamet-i kasîr hareketi cüst ü çâbîkâne idi" (Cenab Şahabeddin, Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine, 1896, s. 100) cümlesinden örnek veriyor. Cenab'a göre bu cümlede geçen "çâbîkâne" kelimesi hiç değilse yüz sene önce yazılmıştır.

Çeşitli eserler arasındaki mana farkına gelince bu daha açık daha belirgindir. Mesela Cenab Şahabeddin burada Seyyid Vehbî'nin bir mısramı ve Lâmî'nin bir beytini örnek olarak vermiştir.

Seyyid Vehbî'nin mısraî:

"Vakt-i iftâr kühen sözlere karnım toktur." (Cenab Şahabeddin, Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine, 1896, s. 100).

Lâmî'nin beyiti:

"Ey gönüle kul olunmuş kullarıdır mihr ü mâh

Müşteri olalı yıllardır çû abd-ı müşteri." (Cenab Şahabeddin, Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine, 1896, s. 100).

Bunların çağdaş eserler içerisinde benzerlerini bulmak mümkün değildir. Cenab Şahabeddin'e göre bir yazıda Batı edebiyatından yararlanılıyorsa hiç şüphe etmemeliyiz ki bu eser son yirmi otuz senede kaleme alınmıştır. Güzel sanatlar ile dopdolu olan bir eser görürsek de hiç tereddüt etmemeliyiz ki bu eser son zamanlarda yazılmış olamaz. Çünkü son zamanlarda güzel sanatlardan daha çok tabiat ile ilgili konulara uyulması gerektiği araştırılmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre her zamanın edebiyatı o zamanın hislerinin tercümanıdır. Bu bir gerçektir ki delilleri sadece Osmanlı edebiyatında değil, bütün Dünya edebiyatında görülür.

Cenab Şahabeddin yazısının devamında Homerostan ve eserlerinden örnekler verir. Ona göre Homeros'un bütün eserlerinde meydana gelen saflık kokusu henüz bir çocuk olan insanlığın masum kokusudur. Homeros'un yürekli ve metânetli birisi gibi göstermek istediği Aşil, şehirli yazarların gözünde "Oyuncağımı kırdılar" diye haykıran bir çocuk gibidir. Yine elinde hayali bir kılıç ile dolaşan Hektor bize bahçelerinde çember çeviren çocukları hatırlatır.

Cenab Şahabeddin söz konusu eleştiri yazısının devamında Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia*'sından, örnekler de vermiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre 16. asrın bütün öfkelenmeleri ve gücenmeleri Shakespeare'in eserlerinde duyulmuştur. O kadar asabi, o kadar hassas, o kadar hayalci bir şairi başka bir asırda bulabilmek mümkün değildir. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında bu tezini daha da güçlendirmek için Hippolyte Taine'in görüşlerine de yer verir. Hippolyte Taine'e göre Jean Racine ve Pierre Corneille bir psikoloji kitabı te'lif etmiş olsalardı, Rene Descartes gibi insan, anlayış ve seçme ile vasıflandırılmış, çeşitli uzuvlar ile donanmış, zaman ve mekânın etkisine uyan bir ruhtur... derlerdi. Cenab Şahabeddin söz konusu eleştiri yazısında Hippolyte Taine'in görüşlerine yer vererek Shakespeare'in asabilğini ve hayalciliğini vurgulamak istemiştir. William Shakespeare'ı, Jean Racine ve Pierre Corneille ile karşılaştırmış, Eskirol'a benzetmiştir.

Cenab Şahabeddin yazısının devamında kısa bir parça vererek bu parçayı yazanın kadın olabileceğini ancak erkek olduğunu, 18.asırda kaleme alındığını ve Fransız Edebiyatı'nı okuyanların bu metnin Jean Jacques Rousseau tarafından kaleme alındığını tahmin edeceklerini dile getirmiştir. Bunun sebebi ise o zamanın ifade üslubudur. İfade ve üslupta yenilik ile ilgili kaleme almış olduğu ilk yazısında da değindiğimiz üzere; her devrin, her edebiyatın ve her şairin kendine has üslubu vardır. Dikkatli bir okuyucu bu üslubu yakalayabilir.

Cenab Şahabeddin'e göre Victor Hugo'nun bütün hayatı ve bütün gözlemleri tezattan ibarettir. Victor Hugo'nun çağdaşları Lamartine, Alfred de Vigny, Alfred de Musset gibi şairler hep eserlerini tezatlarla doldurmuşlar ve hatta onlarla beraber bizde

yazı yazarlar da eserlerini tezatlarla doldurmuşlardır. Cenab Şahabeddin bu konuda şunları söylemiştir:

“Sonra o zaman ile birlikte o cebr-i tezâdlar, o mübalağalı teşbihler, o gayr-ı tabii olan hiddet-i lisân modaları geçti. Evet! Her zamanın zevki kıyâfet-i hâriciyyemizi ta’dîl ve islâh ederek her sene ortaya bir moda çıkardığı gibi her asrın isti’dâd-ı fikrîsi başka edâyı kalemi, başka bir kıyâfet-i lisâniyye ister: Tıfl-ı nâzende-i edeb her şairin karşısına çıkarak ‘Bana ne getirdin?’ der; eğer getirdiğiniz şey yeni, nâdide, onun meyl ve zevkine muvafık bir şey değilse ebedî bir infîâl ile sizden rû-gerdân olur.” (Cenab Şahabeddin, Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine, 1896, s. 101).

Cenab Şahabeddin söz konusu eleştiri yazısının devamında Nedîm’i Fuzûlî zamanında, Fuzûlî’yi Nedîm zamanında düşünmemizi ister:

“Nedîm, Fuzûlî zamanında gelmiş olsaydı o lisân-ı müştahiyât-perverâne ile ifade-i hissiyyât edemeyecek... Fuzûlî Nedîm zamanında gelmiş olsa idi o edâ-yı tasavvuf-pesendâne ile tebliğ-i vicdâniyyâta muvaffak olamayacaktı.” (Cenab Şahabeddin, Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine, 1896, s. 102).

Cenab Şahabeddin, Hippolyte Taine’in ve Buffon’un da görüşlerine yer vermiştir. Hippolyte Taine’e göre kar görmeyenlerin kardan bahsedemeyeceği gibi güzel şeylerden mahrûm olanların kalemi de güzel şeylerden bahsedemez. Buffon’a göre ise lisânın üslubu insanın yansımasıdır. Buna takliden denilebilir ki edebiyat çevrelerin aynasıdır. Bu aynada çevre, her zaman açık bir hayal vücuda getirmez. Edebiyatın aynasında görünür olan çevre hayali bazen tersine dönmüş bir hayal de olabilir.

Cenab Şahabeddin’e göre edebiyat bazen ruhların ihtiyacına, hayallerin arzusuna, kalplerin ve fikirlerin istekli olduğu şeylere tercümân olurken, hayal ise çoğunlukla var olmayan şeylere isteklidir. Hayal, şâir Horatius’un bahsettiği tüccar gibidir. Bu tüccar fırtına anında sükûn ararmış...

Cenab Şahabeddin ifade ve üslupta yenilik ile ilgili kaleme almış olduğu eleştiri yazısını, zamanımızın nesir üslûbunun Hâlid Ziyâ’nın eserlerinde, nazım üslûbunun ise Tevfik Fikret’in şiirlerinde görüldüğünü belirterek bitiriyor.

4.2.2.2. Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Milel

Cenab Şahabeddin’in “Tettebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Milel” başlıklı eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 24 Ekim 1312 (5 Kasım 1896) tarihli, 295. sayısında yayımlanmıştır. Söz konusu eleştiri yazısı Cenab Şahabeddin’in ifade ve üslupta yenilik ile ilgili yayımlanan üçüncü eleştiri yazısıdır.

Cenab Şahabeddin, “Tetebbuât-ı Edebiyye: Esalib-i Milel” isimli eleştiri yazısına şöyle bir cümle ile başlar:

“Terakkiyât-ı fikriyenin tâbi’ olduğu kavânin-i tabiiyyeye dair taharriyyât-ı felsefiyyede bulunanlardan birisi demişti ki: ‘Her milletin terakkiyât-ı edebiyyesi umûr-ı sâiredeki terakkiyât ile mütenasiptir.’” (Cenab Şahabeddin, Tetebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Milel, 1896, s. 132).

Biz bu cümle ile milletlerin edebiyat alanındaki ilerlemelerinin diğer alanlardaki ilerlemeleri ile bağlantılı olduğunu anlarız. Cenab Şahabeddin bu sözün başta hakikate benzediğini düşünür. Ancak bu sözün ne kadar aldatıcı ve gerçekle ilgisi olmamasıyla beraber, gerçekle ne kadar bağlantılı olduğunu anlamak için Alman Edebiyat Tarihi’ni ve Polonya edebiyatını gözden geçirmek gerektiğini düşünür. Alman edebiyatı 12. asırdan gelen Papaz Lamperht’in tarihi manzumeleriyle gözünü açmış ve 18.asıra kadar yavaş yavaş ilerleyerek Johann Wolfgang Von Goethe ve Schiller zamanında olgunluğa erişmiştir. 19. asırda Heinrich Heine’in şairane dehasıyla başka bir kılığa bürünmüş, ancak bu kılık Schiller’den sonra başlayan düşüşüne engel olamamıştır. Bugünkü Alman edipler Hoffman gibi kudretli yazarlardır; fakat Johann Wolfgang Von Goethe, Schiller gibilerine nisbetle pek âciz kalmaktadırlar. Buradan çıkarılacak sonuç şudur ki; Almanya’nın edebî ilerlemeleri diğer işlerdeki ilerlemeleri ile bir uyum içerisinde olmamıştır ve eğer olduysa bu tersine bir uyumdur.

Cenab Şahabeddin ilgili yazısının devamında Polonya edebiyatından da bir örnek vermiştir. 16. asrın ilk yarısında Kopernik fenne ait önemli keşifleriyle Batlamyus’un mesleğini bütünüyle iptal ettiği sırada Polonya edebiyatı tarihi dünyada bir etki meydana getiremeyecek derecede önemsizdi. Sonra yavaş yavaş Kopernik’in memleketinde edebiyat ilerliyor, fakat bu sırada Polonya’nın bütün bilimlerine ve sanatlarına bir durgunluk geliyor; en sonunda 19. asırda diğer işlerdeki gelişmeler itibariyle hiçliğe düşülmesi Polonya kıtasında büyük bir şair yetiştiriyor ki milletin edebî şanını önce yüceltiyor, sonra sonsuzlaştırıyor.

Cenab Şahabeddin buradan şu sonucu çıkarıyor ki her milletin edebî ilerlemeleri diğer işlerdeki ilerlemeleri ile uyum içerisinde değildir. Her milletin özel bir edebî yeteneği vardır. Milletlerdeki edebî yeteneğin bu uyumsuzluğu her şâirin şahsî yeteneğindeki uyumsuzluğa benzer.

Bir şâir en güzel şiirini en gamlı zamanında, bir diğeri en güzel şiirini en sevinçli olduğu zamanında vücûda getirmiş olabileceği gibi bir milletin edebiyatının

ilerlemesine neden olan sebepler ve şartlar, diğ er milletlerin edebiyatı için bir gerileme sebebi olabilir. Cenab Ş ahabeddin de bu durumu açıklamak için Alman ve Polonya edebiyatlarından örnekler vermiştir.

Cenab Ş ahabeddin memleketlerin insan üzerindeki etkisini de bazı önemli örnekler ile açıklamıştır. Bağ datlı Fuzûlî'nin eserlerinde Erzurumlu Nef'î'yi aramanın da doğru olmadığını düşünür. Sokrat, Eflatun, Aristo zamanından beri memleketlerin insan üzerindeki, insanların maddi ve manevi hususları üzerindeki etkisi kabul edilmiştir. Cenab Ş ahabeddin ilgili yazısında Fransız yazar Veron'un bir eserinden ve Aratos'tan da söz eder:

“Hatta Varon namında bir Fransız müellifinin ‘Ziraat’ ünvanlı eserinde dediğine nazaran Aratos bir milletin ahvâl ve âdâtını memleketlerinin ş emse olan mesafesine göre ta'yîn edebileceği da'vâsında imiş!” (Cenab Ş ahabeddin, Tetebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Milel, 1896, s. 132). der.

Cenab Ş ahabeddin'e göre Monteskiyo ise *Fikr-i Kavânîn* adlı eserinin “Memleketler” bahsinde memleketlerin etkisini o kadar çok beğ enilecek bir dil ile yazmıştır ki bundan dolayı J. J. Rousseau ile Voltaire'in eğ lence hedefi olmuştur. Bununla birlikte Voltaire ile Roussea'da da memleket etkisi söz konusudur.

Cenab Ş ahabeddin'e göre üslûbu etkileyen en önemli şeylerden bir diğ eri de iklimdir:

“Üslûbu etkileyen âmillerden birisi de ‘iklimdir.’ Sanatkâr devrinin olduğu kadar yaşadığı tabiî ve sosyal çevrenin de mahsuludur. O bu çevrelerden aldığı intibaları ‘kendi ruh ve dehâsı ile’ sanat eseri haline koyar. Çevreler farklı olunca intibalar değı şecek ve meydana gelen eser de değı şik olacaktır.” (Tarakçı, 1986, s. 68).

Cenab Ş ahabeddin'e göre her iklimin hayvan ve bitki ile insanı arasında sabit bir münasebet olduğu bilinir. Bunun gibi aynı iklimde yaşayan insanların gözlemlerinde, ihtiyaç ve heves itibarıyla münasebetleri olduğu da inkâr edilemez.

Cenab Ş ahabeddin sözü edilen eleştiri yazısında, bizde Rum ili halkı ile Anadolu ahalisinin telaffuz tarzlarına bakarak; Rum ili halkının konuşurken bütün konuşma kaslarını ş iddetle büzdüklerini ve adeta telaffuz ettikleri kelimeleri ezdiklerini tespit etmiştir. Anadolu ahalisinin ise konuşma anında kaslarını rahat bir halde bıraktıklarını tespit etmiştir. Mesela “geliyorum” kelimesini bir İstanbullu “geliyorum” şeklinde, Anadolu halkı “geliyom” şeklinde, Rum ili ahalisinden birisi ise “gelirim” şeklinde telaffuz eder.

Cenab Şahabeddin ilgili yazısının devamında bir önceki paragrafta savunduğu tezinin aksine olarak, diller ve dolayısıyla üslup arasında fark aramak için her zaman iklim değişikliğine ihtiyaç olmadığını belirtir. Aynı iklim dâhilinde dağlarda, yüksek noktalarda ikamet edenlerle ovalarda, çukur yerlerde yaşayan iki halkın lisânı ve üslûbu arasında bile fark vardır. Deniz kenarında ikamet eden halkın düşüncesi ve dilleri ile kıyılarda uzak şehirlerde yaşayan ahalinin bakışları ve üslûbu bir olamaz. Cenab Şahabeddin, Nicolas Boileau'nun fikirlerine de önem vererek her iklim halkının başka bir fikrî yetenekleri olduğu görüşüne de katılır. Fikrî yeteneklerdeki uyumsuzluğun edebî eserlere sirâyet etmesi çok normaldir; memleketlerin birbirine uymayan türleri edebiyata yansiyarak çeşitli edebiyatlar vücuda getirir. Fakat bu birbirine uymayan edebiyatlar ile birbirine uymayan memleketler arasındaki münâsebet her zaman açık olmaz.

Cenab Şahabeddin'in bir diğer dikkat ettiği şey ise halkı esmer olan memleketlerde yetişen şâirler mavi gözlerden, sarı saçlardan bahsetmişlerdir. Halkı sarışın olan memleketlerin şâirleri siyah göz ile siyah saça eğilim göstermişlerdir.

4.2.2.3. Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Ta'birât

Cenab Şahabeddin'in "Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Ta'birât" başlıklı eleştiri yazısı, ifade ve üslupta yenilik anlamında *Servet-i Fünun*'da yayımlanan dördüncü yazıdır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 3 Temmuz 1313 (15 Temmuz 1897) tarihli 331. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre edebiyattaki şehirli eserlerden hoşnut olmayan bir kısım insan vardır. Bu insanlar yeni kelimelerin ve yeni terkiplerin iyi olmadıklarını söylemişlerdir. Yeni yazılacak eserlerde, yeni ve daha önce işitilmemiş kelimelerin kullanılması onlara göre doğru değildir. Cenab Şahabeddin bu insanları şato meraklılarına benzetmiştir. Bu insanlar mimardan bir şato yapmalarını isterler ancak mimardan eski zamanlardan kalma bir evin enkazına yeni bir şeyler eklememesini ve bu enkaza keser dokundurmasını beklerler. Cenab Şahabeddin'e göre bu şartlarda yeni bir şato yapmak ancak İspanya'da mümkündür.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısında bir adam tasavvur ediyor. Bu adam hislerine ve hayallerine göre bir eser kaleme almak istiyor. Kaleminin de ruhunun ezgisi gibi samimi olmasını istiyor ve yazan kişi sözlerinde kendi ruhunu görmeye ve

bulmaya çalışacaktır. Dilin bütün bilinen kelimelerini zihninde olduğu halleri ile kaleme alıyor. Ne yazık ki bütün bu yazmaları sonucunda kâğıdına baktığında yazdıklarının düşündükleri veya hissettikleri olmadığını görüyor. O yazdığı şeyde ruhunun bir aynasını bulmayı ümit ederken, ancak bir parçasını bulabiliyor. Yazdıkları kendisine çok boş gelmiştir. Adam sonra gramer kurallarını bırakıyor. Dilin bütün unsurlarına karşı bir mücadeleye girişiyor. Kelimeleri eğiyor, büküyor; ta'birâtı eziyor, bilinen tüm üslupları hırpalıyor, ifadelerine yeni bir şekil vermeye çalışıyor. Bu esnada o kaleminden daha önce görülmemiş kelimeler, işitilmemiş terkîbler, yeni cümleler çıkıyor. Burada yazanın hislerinden ve fikirlerinden doğan yeni ta'birler vardır. Bu yazar bir hayali anlatmak için şimdiye kadar yan yana gelmemiş eski kelimeleri birleşik sıfat yapmıştır.

Bu adamın yazdığını okuyanlardan bazıları “Yeşil rüyâ, mai hülyâ... Bunlar ne demek? Hiç rüyâ ve hülyanın rengi olur mu?” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Ta'birât, 1897, s. 291) demişlerdir.

Cenab Şahabeddin ise bu sorulara karşılık rüya ve hülyanın rûha yansıyan bir dış âlem olduğunu ve bir hayat hayalinden ibaret olduğunu dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin'e göre rüya sırasında gördüğümüz şeyler akıl melekelerimize heyecan veren, tabiattan etkilenen tablolarıdır. Cenab Şahabeddin rüyayı da bir âlem olarak görür ve dış âlem nasıl ki şekilli ve renkli ise rüyalarımız da öyledir der. Cenab Şahabeddin'e göre rüya ve hülyâ özellikle onlara verilen mânâyâ göre bir kelime tertibinden bir gramer kuralından uzak ve ayrı şeylerdir.

Cenab Şahabeddin bahsetmiş olduğu yeni tabirler ile ilgili şunları dile getirmiştir:

“Henüz tezehhür etmemiş bir bahar-ı sebzîn ile memlû, bütün berk ve çimene mestûr, bütün bir huzâret-i mütemevvice ile mahdûd bir rüyâ görürseniz... Bu rüyâyı -karii yormamak, usandırmamak için- yalnız bir kelime, yalnız bir sıfatla anlatmanız iktizâ ederse ne dersiniz?... Biz ‘yeşil rüya’ diyoruz. Yine mesela bütün deryadan, bütün semâdan ibâret kebûd ve nâmahdûd bir hülyaya dalarsanız, bu hülyâyı yalnız lafz ile, bir işaretle ifhâm için ne yaparsınız?... Biz ‘mai rüyâ’ terkibini buluyoruz ve bütün o âlemlerde göze çarpan umûmî bir hâsseyi mefhum-ı küllîye izâfe ederek bir lafzın mealini külliyet ve mübhemiyyetten kurtarıyoruz...” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Ta'birât, 1897, s. 291).

Cenab Şahabeddin tamamen yeşil bir bahar havası, yapraklar ve çimenler ile dolu bir rüya gördüğümüzde, bunu okuyucuyu yormamamız için tek bir kelime ile anlatmamız gerekirse “yeşil rüyâ” dememizin doğru olacağını dile getirmiştir. Yine aynı şekilde tamamen denizlerden ve gökyüzünden ibaret mavi ve sınırsızlığın olduğu

bir hülyâyâ dalarsak bu hülyâyı tek bir kelime ile anlatmamız gerekirse “mai rüyâ” dememizin doğru olacağını söylemiştir.

Cenab Şahabeddin bu yeni kelimelerin ve yeni tamlamaların fesahat kurallarına karşı çıkmadıkları için bir edebî suç olmadıklarını savunmuştur.

“Bir şairin gerçekte rengi ve şekli olan şeyleri tasvîr ettiği için eleştirilemeyeceğini belirterek, o gün için kullanılan, ‘yeşil rüyâ’, ‘mai hülya’, ‘havf-ı siyah’ deyimlerine ve ileride kullanılabilecek olan ‘tehevür-i hünûn’, ‘fütur-ı bireng’, ‘muhabbet-i gülgûn’ deyimlerine karşı çıktığı halde eskiden beri kullanılan ‘baht-ı hakikatte rengi var mıdır? Niçin baht-ı siyâh tâbiri hiç îtirâza uğramamış, İran’dan mâdir bir şal gibi maalmemnuniye nakl olunmuş iken meselâ ‘havf-ı siyâh’ tabirine ilişilmeli?’ sorularını soruyor. Bu değişik tamlama ve deyimler fesâhate de engel olmadıkları halde edebî bir suç sayılmalarına bir neden bulunmadığını belirtiyor.” (Önertoy, 1980, s. 172-173).

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının devamında Tevfik Fikret’in *Mütâlaa* gazetesinde neşrettiği “Timsâl-i Cehâlet” başlıklı manzumesinde geçen “havf-ı siyâh” ta’bîrini örnek olarak veriyor:

“İnsanlığı muhtâç idi şâyân-ı tefekkür

Binlerce güvâha;

Atmıştı bu manzar beni hemreng-i teneffür,

Bir havf-ı siyaha!”

Cenab Şahabeddin’e göre şair o musavver timsalden korkuyor. Bir arslandan veya bir yıldırımdan korkar gibi değil, âdeta kirli bir şeyin üzerine bulaşmasından korkar gibi korkuyor. Bu korku iğrenmeden doğan bir korkudur.

“Hemreng-i teneffür” kaydı olmasa bile yalnız ‘havf-ı siyâh’ terkibi şairin infialini tarife yeter.” (Ercilasun, Servet-i Fünun’da Edebî Tenkit, 2018, s. 131).

Cenab Şahabeddin’e göre ciddi bir his felsefesine dayanan Edebiyât-ı Hâzırının gözünde kelimeler birtakım maddî unsurlardan başka bir şey değildir. Şâir onları kendi fikrî hislerine göre ve samimi muamelelerine göre toplar, dağıtır; birkaç ismi paramparça ederek o karışık bölümlerden yeni bir dil parçası çıkarır.

Cenab Şahabeddin, eğer ruhumuzda güzel bir his ve fikir varsa onları yazıyoruz demiştir. Asıl amaç kalemin güzelliğidir. Bütün ümitler ve harcamalar o kalemin güzelliği içindir. Cenab Şahabeddin, fen, felsefe, ahlâk gibi dilin de bir amaç olmadığını bizim onlara mürâcaatımızın yine sanatın güzelliğine hizmet etmek için olduğunu söylemiştir.

“Bir fikr-i felsefî veya ahlâkî için bir manzume yazmayız; fakat güzel bir manzume yazmak için güzel bir fikr-i felsefî veya ahlâkiyyeyi istihdâm ederiz.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Ta’birât, 1897, s. 292).

Yine bunun gibi hiçbir zaman bir birleşik sıfatı göstermek için bir şeyler yazmadığını ancak yeni bir fikri anlatırken yeni bir birleşik sıfat yaptığını dile getirmiştir.

“Cenab’ın dil ile anlatılmak istenilen ruh hali arasında kurduğu ilişki dolayısıyla söyledikleri, sadece çağdaş şiir açısından değil, genel olarak şiir sanatı açısından da doğrudur. Sanatçının kurmak istediği eser için kullandığı malzemeden yararlanırken serbest olmasını savunan Cenab doğruyu söylemekle birlikte, işaret ettiği yenilik ve dil malzemesinin kurallarını reddetmesiyle kendi arkadaşlarını da tedirgin etmektedir. Cenab, Fransa’da yeni edebiyatı görmüş, onunla yakından ilgilenmiştir. Arkadaşları ise onlar hakkında yazılanları -belki de kısmen- okumuşlardır. Bu konuda Cenab kadar bilgili ve ne yaptığını bilen yoktur denebilir.” (Parlatır İ. , Enginün, Ercilasun, & Karaca, *Servet-i Fünun Edebiyatı*, 2013, s. 113).

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının sonunda fen, felsefe, ahlak gibi dilin de amaç olmadığını, bir alet olduğunu dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin’e göre Edebiyat-ı Hâzıranın fen, felsefe, ahlâk ve dil itibarıyla üstünlükleri olsa da asıl sanat ve edebiyatta üstünlükleri vardır. Cenab Şahabeddin lüzumlu gördüğü yeni ta’birâtı, gerekliliklerini bahsi geçen eleştiri yazılarında dile getirmiştir.

4.2.2.4. Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Elfâz

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında, ifade ve üslupta yenilik konulu yayımlanan beşinci ve son eleştiri yazısı “Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Elfâz” başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin’in bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 17 Temmuz 1313 (29 Temmuz 1897) tarihli, 333. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısına başlarken, bazı yeni kelimeleri Edebiyat-ı Hâzıra’da kötü bir leke gibi göstermek isteyenlerin, bu yeni kelimelere “elfâz-ı garîbe” dediklerini dile getirmiştir. Ancak Cenab Şahabeddin’e göre o kelimeler elfâz-ı garîbeden değildir ve bu yüzden o kelimelere “yeni elfâz” demenin daha doğru olduğunu söylemiştir. Edipler arasında herkesçe bilinen terimlerden olmayan kelimelere “elfâz-ı garîbe” gözü ile bakılıyormuş. Bu herkesçe bilinme durumu öyle çok abartılmış ki her yazar kendi bilmediği, işitmediği kelime için tamamen unutulmuş, terkedilmiş gibi muamele yapar ve o kelimeleri fesâhat kurallarına göre düzenlemeyi kendine hak görür. Cenab Şahabeddin’e göre edebî dili bahsedilen tüm garip kelimelerden ayırmak gerekirse yazarlar kullanmadığı kelimeleri dilimizden uzaklaştırır ve böylece eski kelimeler ile sınırlı kalırız. Bu sebeple yeni bir fikri ifade edebilmemiz için o belirli lügat dâhilinde kusurlu bir dil kullanmamız gerekir. Bugün

yeni kelimeler için söylenen kusurlu ve zayıf oluş durumu aslında bu garip kelimeler için geçerlidir.

Cenab Şahabeddin'e göre bir dilin en son kitaplaştırılan en geniş kamûsundaki her kelime kullanılmaya değerdir. Eğer öyle olmasaydı bu kelimeler dilin kamûsuna dâhil edilmezdi.

“Zira ma'lûmdur ki lûgâtnâmeler ale-l-âde elfâz-ı gayr-ı me'nûsa mecmûâları değildir; bil'akis müdevvenât-ı lûgaviyyenin bir mühim vazifesi de edeben şerâit-i istimâliyyeyi hâiz olan anâsır-ı lisânı ihtivâ ve irâe ederek onların haricindeki elfâzdan kalemleri vikâye etmektir.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Elfâz, 1897, s. 322).

“Cenab Şahabeddin'e göre, aslında 'elfâz-ı garîbe' olarak nitelendirilen kelimeler bir dilin sözlüğünde bulunmayan kelimelerdir. Bu kelimeler o dile eski eserlerden, avam tabakasının kullandığı dilden ya da yabancı dillerden geçmiş kelimelerdir.” (Önertoy, 1980, s. 172)

Cenab Şahabeddin, edebî eserlerdeki ara sıra görülen yeni kelimelerin Arabî ve Farsî'den alınmış birkaç kelime olduğunu dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında H. Nâzım'ın gerçek bir kural ortaya koyduğunu ve yeni kelimeler ile ilgili bütün tartışmalarda bu kuralın yol gösterici olacağını dile getirmiştir. Kısacası H. Nâzım için medeniyet geliştikçe doğal olarak da edebî fikirlerimiz çeşitlenmiştir. Bu çeşitlenmenin sonucu olarak da onların dış şekli olarak kabul edebileceğimiz kelimeler ve terkipler çoğalmıştır. Yeni bir fikir üretirken bir dilin mevcut kelimeleri kullanılamıyorsa, o dilin eski kelimelerinden birisi tercih edilebilir, o dilin kaynağı olan dillerden bir kelime seçilebilir veya terkip yapmak gerekir. İlk iki şekil H. Nazım'a göre lâfız yapmak demektir ve bunun da iki şartı vardır: Lâfız, telaffuz ahengi açısından dilin umumî şivesine uygun olmalı; o dilde eş anlamlısı olmamalıdır. Cenab Şahabeddin'e göre H. Nazım'ın dile getirmiş olduğu tüm bu kurallar yeni kelimeler ile ilgili bütün tartışmalarda yol gösterici olmalıdır. Cenab bu konuda birkaç örnek vermiştir:

Mesela “şehîk”, “şehka”, “harhara”, “ka'kaa” gibi kelimelerden bir kısmının dilimizde önceden eş anlamlısı yoktu. “Şehîk” kelimesinin yerine “içini çekme” denilebilirdi. Ancak “şehîk” kelimesinin hâl ve derecelerini ifade etmek için kullanılacak birkaç sıfatı bu şekilde birkaç kelimeye izâfe etmek doğru değildir. Eskiden dilimizde eş anlamlısı bulunmayan kelimelerde aranacak özellik telaffuz bakımından dilin genel şivesine uygun olmasıdır. Bu kelimeler de dilimizde bulunan rakîk, şüfka, gargara, kahkaha kelimeleri ile aynı vezinde ve aynı ahenkte oldukları için telaffuz bakımından ahenksizliği kabul edilemez. Bu sebeple bu kelimeler dilimiz için hem gerekli hem de ahenk bakımından uygundur.

Cenab Şahabeddin'e göre yeni kelimelerin bir kısmı da birkaç eş anlamlısı olan kelimelerdir. "Tâlâb" kelimesi bunlardan birisidir. "Göl" anlamına gelen bu kelime için dilimizde "buheyre", "gadîr" kelimeleri de kullanılmaktadır. Bunların eş anlamlısı olarak "tâlâb"ı almak gereksizdir.

Bir de Edebiyat-ı Hâzıra şu ana kadar sadece maneviyata ait olan sıfatları maddiyata, maddiyata ait olan sıfatları ise maneviyata yaymıştır. Örneğin "nuşîn" kelimesi şu ana kadar sadece maddiyata ait bir kelime idi; "leb-i nûşîn" "şarâb-ı nûşîn" denilirdi ancak "ârzû-yı nûşîn" denilmezdi. Bugün maddî ve manevî tatlılık keyfiyeti ile ilgili olan her şey o kelime ile vasıflandırılabilirdi için "emel-i nûşîn", "ömr-i nûşîn", "hikâye-i nûşîn" denilebiliyor.

Cenab Şahabeddin'e göre gerek Arapça kelimelerin ve gerek sanat yapma amacıyla ortaya konulan zâit unsurların ömrü kısadır. Bu yeni kelimelerin her biri kalbe ve fikre âit olduklarından, Cenab Şahabeddin tarafından dilin ihtiyaçları arasında kabul edilmişlerdir.

4.2.3. Vezin ve Ahenk Eleştirisi

4.2.3.1. Felsefe-i Evzân

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında vezin ve ahenk eleştirisi konulu beş eleştiri yazısı vardır. Bahsi geçen eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 527, 1423, 1424, 1602, 1604. sayılarında yayımlanmıştır. İlk eleştiri yazısı olan "Felsefe-i Evzân" *Servet-i Fünun* mecmuasının 5 Nisan 1317 (18 Nisan 1901) tarihli, 527. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre bir şiirin ölçüsünü oluşturan tüm düzenler iki şarta uyarak sağlanabilir: Kafiye ve vezin. Kafiye dış düzenden ve vezin de iç düzenden sorumludur.

Cenab Şahabeddin, az çok doğru bir vezin felsefesi yürütebilmek için cümle düzeninin ruh üzerindeki etkisini araştırmak gerektiğini söylemiştir:

"İntizâm-ı müselsel bir tekerrür-i muntazam demektir. Bi-t-tecrûbe hepimiz biliriz ki tekerrür eğer pek az fâsılalı, pek serî' olursa fikrî, a'sâbı tahriş eder; bil'akis pek çok fâsılalı, pek batî olursa dimağa bir uyusukluk verir, uyutur, tekerrürü ahenk bir fâsıla-i mu'tedile ile vâki' olur ve bahusus 'tekerrür' olduğu hiss olunmayacak bir mahâretle icrâ edilirse kariî ve sâmi'in fa'aliyyet-i hayâliyye ve mesât-i umumiyye-i dimâğiyyesine kuvvet ve suhûlet verir." (Cenab Şahabeddin, *Felsefe-i Evzân*, 1901, s. 98).

Bu sebeple uygun bir vezin ile yazılmış bir eserin insan ruhunda açtığı levha, aynı manzarayı tasvîr eden bir nesrin açabileceği his dairesinden daha geniş ve ışık verici olur. Burada Cenab Şahabeddin, Fuzûlînin *Su Kasidesi*'ni ve Tevfik Fikret'in *Yağmur*'unu örnek vermiştir.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında manzumelerin vezin kuvvetinin bizim edebiyatımızda ve diğer edebiyatlarda karşılaştırmasını yapmıştır. Mesela Fransızca'da manzumelerin iç düzeni hece sayısına bağlıdır. Aynı düzen Alman ve İngiliz edebiyatında, telaffuz şiddeti hecelerle ve telaffuz hafifliği ise hecelerin düzenli olarak tekrar edilmesi ile sağlanır.

Cenab Şahabeddin'e göre vezinler bizim manzum eserlerimize metîn bir ahenk katmıştır. Bu ahengi hece ölçüsü ile sağlamak mümkün değildir. Bu sebeple Cenab Şahabeddin, bazı şairler gibi vezinleri terk edip parmak hesabına dönme fikrinde olmadığını söylemiştir.

4.2.3.2. Mes'ele-i Evzân

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında vezin ve ahenk eleştirisi konulu ikinci eleştiri yazısı "Mes'ele-i Evzân" adıyla yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 21 Ağustos 1335 (21 Ağustos 1919) tarihli, 1423. sayısında yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin *Servet-i Fünun* mecmuasında "Mes'ele-i Evzân" başlığı altında iki eleştiri yazısı yayımlamıştır. "Mesele-i Evzân" başlıklı ikinci eleştiri yazısı 28 Ağustos 1335 (1919) tarihli, 1424. sayıda yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre inkılâb-ı mes'ûd dediğimiz devre gelene kadar Osmanlı şiiri sadece aruz veznine tâbi idi. Şiiri vezinli ve kafiyeli söz olarak addedenlerin hepsi aruz vezninden başka bir ölçü bilmiyorlardı. Meşrutiyet devrine gelince çoğu işte olduğu gibi vezin meselesinde de çatallanma oldu. Aruza karşı rekabet ilân eden bir ölçü oldu ve ismine hece vezni, milli vezin ve hatta parmak hesabı da deniliyordu. Cenab Şahabeddin, "Mes'ele-i Evzân" başlıklı eleştiri yazısında işte bu meseleden bahsetmiştir.

"Otuz sene evveline gelinceye kadar bizde nazım ile şiir tevhid olunuyordu; bu iki fikir çifte bâdem gibi aynı neşr içinde yaşarlardı. Bunları ayıran, zannediyorum ki Edebiyât-ı Cedîde oldu, hece vezniyle yazılmış pek güzel şiirler ve bu vezni kabul etmiş pek büyük şâirler olabilir. Ancak eserleri manzum ve kendileri nâzım değildir, diyeceğim; çünkü

parmak hesabı sâlim bir çâre-i ahenk olamaz.” (Cenab Şahabeddin, Mes'ele-i Evzân, 1919, s. 279).

Cenab Şahabeddin işte bu düşüncesini ispât etmek için bir izâha ihtiyaç duymuştur. Eskiden beri kabul edilen üç tane nazım vasıtası olduğunu dile getiriyor. Bunlardan birincisi İbrani edebiyatında kabul edilen “muvâzât”, ikincisi İran, Arap, Yunan, Latin gibi edebiyatlarda kabul edilen “aruz vezni”, üçüncüsü ise Fransız manzumelerinde görülen “hece vezni”dir. Muvâzât en çok ahenge sahip olanıdır. Atasözlerimizde muvâzâta rastlanmaktadır. Hece vezni ise aruz veznini kabul etmeyen lisanlarca beğenilmiştir. Cenab Şahabeddin Fransız şairlerinin ellerindeki nazım ölçüsünden ve şiirlerindeki musiki ahenginden memnun olduklarını dile getirmiştir.

Cenab Şahabeddin’e göre sadece manzum edebiyatta değil, güzel sanatların tümünde bir ahenk endişesi söz konusudur. Mimaride, resimde ve musikide bu endişeden bahsedilebilir.

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında vezin ve ahenk eleştirisi konulu üçüncü eleştiri yazısı da “Mes’ele-i Evzân” adıyla yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin’in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 28 Ağustos 1335 (1919) tarihli, 1424. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin’in “Mes’ele-i Evzân” başlıklı eleştiri yazısı, 1423. sayısında yayımlanan “Mes’ele-i Evzân” başlıklı eleştiri yazısının devamı niteliğindedir. Cenab Şahabeddin’e göre hece vezninde beyitlerin parçaları arasında bir sayı denkliği vardır. Bu denklik keyfî bir denklik değildir. Bu sebeple hece vezni ile yazılan eserlerde ahenk yoktur. Ahenkten mahrûm sözler zincirine manzum sıfatını vermek doğru olmaz. Cenab Şahabeddin, “Mes’ele-i Evzân” başlıklı eleştiri yazısının devamında şu sözleri dile getirmiştir:

“Eğer lisânımız münhasıran Türk kelimelerinden mürekkebe olsa veya Arap ve Acem elfâzı lisanımıza geçerken hecelerindeki memdûdiyyet ve maksûdiyyet hâssalarından tecerrüd etselerdi o zaman bizim dilimize efâil ü tefâil tatbik etmek müstehil olur ve bi-z-zarûre vezn-i hecâ ile iktifâ olunurdu.” (Cenab Şahabeddin, Mes'ele-i Evzân, 1919, s. 294).

Cenab Şahabeddin’e göre Fransız edebiyatında hece vezninin kabul edilmesi bu zorunluluktan dolayıdır.

Cenab Şahabeddin, Mes’ele-i Evzân başlıklı eleştiri yazısında Seyfuliddin, Yusuf Ziya Ortaç, Faruk Nafiz Çamlıbel, Yahya Saim Ozanoğlu gibi isimlerin hece vezni ile yazılmış şiirleri olduğunu söyler. Fakat bu şâirlerin şiirlerinin ortak bir

eksikliği vardır ki o da mûsikî eksikliğidir. Bu eksiklik onlardan “manzûm” sıfatını bozmaktadır.

Cenab Şahabeddin eleştirisi yazısını sonlandırmadan önce hece veznine “milli vezin” denilmesinin yanlışlığını dile getirmek istemiştir. Bu “milli vezin” adlandırmasını yapanlar destan, mâni, kayabaşı gibi manzumelerin tümünün parmak hesabına dâhil olduğunu ileri sürmektedirler. Cenab Şahabeddin’e göre bu yanlış bir düşüncedir. Memleketin okuma yazma bilmeyenlerince kabul edilmiş bir vezne “milli vezin” demek doğru değildir. Bâki, Nef’i, Nedim ve Şeyh Galib gibi dehâ sahibi şâirler tarafından saygı gösterilen aruz veznine “milli vezin” demek daha doğru olacaktır.

4.2.3.3. Vezin ve Ahenk Mes’eleşi

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında vezin ve ahenk eleştirisi konulu dördüncü eleştirisi yazısı “Vezin ve Âhenk Mes’eleşi” adıyla yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin’in bahsi geçen eleştirisi yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 28 Nisan 1927 tarihli, 1602. sayısında yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin *Servet-i Fünun* mecmuasında “Vezin ve Ahenk Mes’eleşi” başlığı altında iki eleştirisi yazısı yayımlamıştır. Vezin ve Ahenk Mes’eleşi başlıklı ikinci eleştirisi yazısı 12 Mayıs 1927 tarihli, 1604. sayıda yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, eleştirisi yazısının ilk paragrafında Vasfi Mahir ve Muammer Lütfi’den aldığı mektuptan söz etmektedir. Bu mektupta şiirimizin ahenksizliğe doğru gittiğinden ve sahasının gitgide daraldığından söz edilmektedir. Mektupta ifade edilenlere göre aruzun ahengini hecede bulmak mümkün değildir. Aynı zamanda aruz ile ifade ettiğimiz düşünceyi hece ile ifade edebilmemiz de mümkün değildir. Elimizde aruz gibi Türk şâirleri tarafından asırlarca işlenmiş ve gelişim göstermiş bir dil var iken bu dili millî olmadığı için bırakmanın doğru olmadığını söylerler. Aruz aslında gelenekte Arapların olduğu hâlde Acemler onu kendi dillerine uydurmuşlardır. Biz de Acemlerden aldığımız zaman Acem aruzunu tamamen almadık; içinden dilimize uygun gelen en ahenklilerini seçtik ve onları asırlarca işledik. Bundan dolayı biz aruzu Acemlerden alırken ona millî bir kimlik yaratarak aldığımızı iddia ederiz. Cenab Şahabeddin bu iki gencin kaleme almış olduğu mektupta konunun vezin ve ahenk mes’eleşi olduğunu söyler.

Cenab Şahabeddin'e göre Recâizâde Mahmud Ekrem, Voltaire'i esas alarak "kafiye kulak içindir" demiştir. Gerçekten de kafiye bir musiki meselesidir.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının devamında sanat sahasında güzel ve ahenkli kelimelerinin eş anlamlı kelimeler olduğunu dile getirmiştir ve bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle açıklamıştır:

"San'at sahasında 'bedî' ve 'âhenktâr' ta'birleri müterâdif gibidir. Rakseden musikiye kadar hiçbir san'at-ı nefîse âhenkten istiğnâ gösteremez. Şu kadar var ki te'mîn-i ahenk için her san'at-ı nefîsenin mürâcaat ettiği vesâit başkadır. Mesela mimaride ahenk dolgunlukların ve boşlukların, girintilerin ve çıkıntıların mütênâzır münavebesiyle, mûsikîde tîz ve pestin, muvafık ve nâ-muvâfık seslerin müttefik ve muhtelif perdelerin, el-hâsıl sâmiânın def'aten kabul edebileceği bir mesâfe-i mahduda dâhilinde muayyen ölçülü notaların münâvebe-i muntazamasıyla te'mîn olunur." (Cenab Şahabeddin, Vezin ve Ahenk Mes'elesi, 1927, s. 371).

Cenab Şahabeddin'e göre edebiyatta vezin üç esâsa dayanmaktadır. Bunlardan birincisi hecelerin uzunluğuna, ikincisi hecelerin âhengine, üçüncüsü ise hecelerin sayısına dayanır. Araplar, Acemler, Yunaniler ve Romalılar birinciye tercih etmiştir. İngilizler, Almanlar ve İslavlar ikinciye tercih etmişlerdir. Fransızlar ise üçüncüyü tercih etmişlerdir. Bunların dışında İtalyanların, İspanyolların vezinleri, hem Fransızlarınkı gibi hem de Almanlarınkı gibidir.

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında vezin ve ahenk eleştirisi konulu beşinci eleştiri yazısı "Vezin ve Ahenk Mes'elesi" adıyla yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasınının 12 Mayıs 1927 tarihli, 1604. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre veznin en zayıf sayılan ilk şekli "Muvâzât"tır. Özellikle eski İbrânî şiirlerinde görülür. Çin edebiyatında da hâlâ bu eski şekil kullanılmaktadır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısında Sinan Paşa'nın *Tazarru'nâme*'sinden örnek vermiştir. Bu eser de baştan başa bir muvâzât örneğidir.

"Muvâzât vezni aksâm-ı nazım arasında aded-i hece i'tibâriyle müsâvât gözetmez; bu i'tibâr ile heceyi vezinden ayrılır. Harekât ü sekenâtın intizâm-ı münavebesine de riâyet etmez; bu i'tibâr ile de vezin lahnî ve vezn-i aruza yabancı kalır. Bu vezinde asıl olan ancak ma'nâ i'tibâriyle tenazurdur." (Cenab Şahabeddin, Vezin ve Ahenk Mes'elesi, 1927, s. 403).

İlk başta Yunanlılarda vezin ölçüsü aruzmuş. Roma nazımları, Araplar, Acemler ve Osmanlı Türkleri de aruz ölçüsünü kullanmışlardır.

Cenab Şahabeddin, Fransızların kullandığı ölçünün hece ölçüsü olduğunu söylemiştir. Onlar hece sayısı itibarıyla eşitliğe de özen göstermezler demiştir.

“Bize gelince: Eğer lisânımız münhasıran Türkçe kelimelerden müteşekkil olsaydı Türk elfâzında da bâriz memdûd heceler mevcûd olmadığı ve lahn i'tibârıyla sâkinler müteharrıklarden pek az farklı olduğu cihetle bizim için evzân-ı aruzî imâlesiz ve kusursuz tatbika imkân olmaz ve Fransızlar gibi vezn-i heceyi kabul zarureti tahakkuk ederdi.” (Cenab Şahabeddin, Vezin ve Âhenk Mes'elesi, 1927, s. 402).

Cenab Şahabeddin'e göre aruz vezni bütün musiki şartları içerisinde barındıran bir ahenk vâsıtasıdır. Sonuç olarak iki nazım ölçümüz vardır: Birisi hece ölçüsü birisi aruz veznidir. Ya aruzu düzeltip dilimize tamamıyla uygun hâle getirmeliyiz, ya da hece veznini âhenge uyumlu hâle getirmeliyiz.

4.2.4. Tenkîd ve Münekkîd Eleştirisi

4.2.4.1. Musâhabe-i Edebiyye: Biraz Psikoloji

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan teorik eleştirii yazılarından tenkîd ve münekkîd eleştirisi konulu beş eleştirii yazısı vardır. Bu eleştirii yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 391, 1489, 1492, 1494, 1497. sayılarında yayımlanmıştır. Tenkîd ve münekkîd eleştirisi konulu ilk eleştirii yazısı “Musâhabe-i Edebiyye: Biraz Psikoloji” başlığı ile yazılmıştır. Bahsi geçen eleştirii yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 24 Ağustos 1314 (9 Eylül 1898) tarihli 391. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre tenkitte psikoloji gerçeği önemlidir. Tenkitte ilmürruh gerçeklerine önem verilmelidir. Gerçek bir eleştirmen bir manzumede başlangıç ile sonuç arasındaki ilişki eksikliğini görmelidir. Cenab Şahabeddin başlangıcın okuyucunun ruhunu, sonucun kabulüne hazırlaması gerektiğini ve o manzumenin o sonuç için tertip edilmiş olacağını dile getirmiştir. Bu konuda başarılı olmak ise edebiyatımızda ilerlemeye yol açacaktır.

Cenab Şahabeddin, tenkit ile ilim arasında bir ilişki kurar. Cenab Şahabeddin bir eleştirmen için terkip ve tahlilin önemini vurgulamaktadır. Bu görüşüne örnek olarak Ahmet Kemâl Bey'in *Okurken* adlı manzumesinin ilk kıtasını vermiştir. Burada, “Mütehayyir düşünebilir mi?” sorusuna “Mütehayyirin düşünmeyi bırakmayacağını sadece sınırlandıracağını; mütehayyirin boş düşünen kişi değil, bir şeyi düşünen kişi” olduğu karşılığını vereceğini dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin, *Okurken* adlı manzumenin aslında başlangıç ile sonuç arasındaki bağlantı yokluğu sebebiyle tenkit edilmesi gerektiğini söylüyor. Cenab Şahabeddin'e göre bir manzumenin başı ile sonu bağlantılı olmalıdır.

Asrın en büyük psikoloji araştırmacısı Muallim Ribo'ya göre sadece bir fikir üzerinde durmak şartıyla aklın amacı sınırlanır. Hedefi sınırlı ve şiddeti amaçlanan mertebeye ulaşmış bir düşünce hâline bugünkü psikoloji tahayyür hâli der.

Cenab şahabeddin eleştiri yazısının devamında Ahmet Kemal Bey'in *Okurken* isimli manzumesinin başı ve sonu arasındaki ilişki kopukluğunun sadece bu manzumeye ait olmadığını, daha pek çok manzumede bu sorunun olduğunu dile getirmiştir.

Cenab şahabeddin, bir dönem edebiyatı aēıklamak iēin yazılan her makalenin "Edebiyat ahlakı süslemek ile sorumludur" cümlesi ile başladığını söylemiştir. Burada edebiyat kelimesi yerine ilm-i ahlak kelimesi de kullanılsa yadırganmayacaktır.

4.2.4.2. Felsefe-i İntikâd

Cenab şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan teorik eleştiri yazılarından tenkîd ve münekkîd eleştirisi konulu ikinci eleştiri yazısı "Felsefe-i İntikâd" başlığı ile yazılmıştır. Bahsi geēen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 26 şubat 1340 (11 Mart 1925) tarihli 1489. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab şahabeddin'e göre bařlangıēta tenkîd her yerde azarlama ve ēıkıřmanın eē anlamlısı olarak kabul edilmekteydi. Tenkitēi bir eserdeki fesahat ve belagat hatalarını meydana ēıkarmakla vazifeli sayılırdı. Bizde Muallim Naci rnek olarak gösterilebilir.

Tenkidi, yanlışları göz önüne sermekle vazifeli görmek bir hatadır. Bir diğer hata ise tenkidin övgü aracı olduğunu düşünmektir. Tenkitēi methetmez ve ktlemez. Onun vazifesi tenkîd konusunu hakkıyla anlamak ve hakkıyla anlatmaktır. Cenab şahabeddin'e göre tenkitēi tenkîd edeceği eser ve yazarla yzleşmesinde hr olmalı, kendi fikirlerini yansıtmemalıdır. Münekkîd, tenkîd edeceği eseri önceden doğrulamaz ya da inkâra kalkışmaz. Cenab şahabeddin'e göre tenkdci eserden ēok eserin sahibini düşünmemelidir. Cenab şahabeddin, münekkîd'in en büyük hatalarından birisi olarak önceki eserlerden ziyade ēaędařlarının eserlerine yönelmesinde bulur.

Cenab şahabeddin'e göre iyi münekkîd iyi bir şaire benzer. Yazarken görüşlerini ve zevklerini göz önünde bulundurmaz. Münekkîd herkesin hoşuna

gidecek, herkesin seveceği eser kaleme almaz. İyi münekkîd bir sanat eserinde ahlak menfaati aramaz.

“Bir manzumenin vezni ahenksiz, kafiyeleri gayr-ı kâfi, elfâzı düşük nâ-mütenâhib ve sefil olduktan sonra mefhumu istediği kadar ahlâka, fene, âmâl-i umûmiyyeye muvaffak olsun, iyi müntekid o manzumesi güzellik kadar hayr ve hakikate ve menfaat-i ictimâiyye de yabancı tanır.” (Cenab Şahabeddin, Felsefe-i İntikâd, 1925, s. 230).

Sonuç olarak Cenab Şahabeddin’e göre tenkîdci çoğunlukla estetik endişesi ile hareket etmelidir. Münekkîd her ne kadar tenkîd ettiği esere kendi zevklerini ve fikirlerini dâhil etmemesi gerektiğini bilse de ister istemez düşünceleri tenkîdine sızır.

4.2.4.3. İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında tenkîd ve münekkîd eleştirisi konulu yayımlanan üçüncü eleştiri yazısı “İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler” başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin’in bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 19 Mart 1341 (1 Nisan 1925) tarihli, 1492. sayısında yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin, *Servet-i Fünun* mecmuasında “İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler” başlığı altında üç eleştiri yazısı yayımlamıştır. “İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler” başlıklı ikinci eleştiri yazısı 2 Nisan 1341 (15 Nisan 1925) tarihli, 1494. sayıda yayımlanmıştır. “İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler” başlıklı üçüncü eleştiri yazısı ise 23 Nisan 1341 (6 Mayıs 1925) tarihli, 1497. sayıda yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin’e göre tenkîd duygusu sanat eseri ile beraber doğmaktadır. Tenkîd her sanat eserine karşı beğenmek ya da beğenmemek meylinden doğar. Tenkîd duygusunu bir sanat derecesine çıkaracak ve bir ilim tabakasına yaklaştıracak istek ancak geniş bir irfân ve zevk terbiyesine dayanır. Bu sebeptendir ki her kavmin edebiyat tarihinde sanat seviyesine varmış bulunan intikâd kapısı açılmakta gecikir. Cenab Şahabeddin’e göre ise biz henüz o kapıyı açmak için kurcalamak safhasındayız.

Cenab Şahabeddin, Avrupa’da ilk intikâd örneklerinin Nicolas Boileau tarafından gösterildiğini dile getirmiştir. Nicolas Boileau’dan öncekiler ise daha çok eksiklikleri açığa çıkardıkları için edebî kıymet sahibi olamamışlardır. Nicolas Boileau ise intikâda edebî kıymet veren ilk muharrirdir. Nicolas Boileau’nun zekâsı keskin, zevkleri ve duyguları sâlimdi. Cenab Şahabeddin’e göre onun tek zayıf noktası kendi memleketinin Pierre de Ronsard, François Villon gibi eski büyük şairlerini yeterli

derecede bilmesine rağmen Eski Yunan ve Latin edebiyatını daha iyi biliyor olmasıdır. Nicolas Boileau, sanatın sabit kuralları olduğunu ve güzelliği bu kurallara göre tespit etmek gerektiğini düşünmekteymiş. Nicolas Boileau bu kaideleri *Art Poetic* isimli eserine de katmıştır. Cenab Şahabeddin, bu kaideleri şu şekilde özetlemiştir:

1. Her eserin mânâsı sağduyuya dayanmalıdır.
2. Sabit ve genel olarak güzellik şartlarını toplamalı ve mutlak güzellik olarak kabul etmeli.
3. Ya hâlis gerçek olmalı ya da gerçeğe benzer olmalıdır. Tabiata uygun olmayan eserler yapmacık kabul edilir ve yapmacık eserler reddedilmiştir.
4. Sanattan amaç sadece lezzet almaktır. Çirkin şeyleri bile lezzet alıyormuş gibi tasvîr etmeliyiz.
5. Sanatta başarı ancak eskileri örnek almakla olur.

Cenab Şahabeddin'e göre bu kaidelerin iki aslî şartı ise eski akılcılık felsefesi ile Eski Yunan ve Roma'nın fikirlerine bağlı kalmaktır. Nicolas Boileau'ya göre eserde sağduyu, hakikat ve tabiat mutlaka olmalıdır. Buradan yola çıkarak Nicolas Boileau her sanat eseri için bir olgunluk örneği göstermiştir: Mesela destanlar için Homeros'un Virgilius'u, trajedi için Sofokles'i, komedyaya için Aristofanes'i örneklendirmiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre Nicolas Boileau tenkîd konusunda şahsiyet ile uğraşmayı sevmez. Çoğunlukla eserle ve sanatla meşgûl olurdu. Tatsız destancıların, kötü roman yazarlarının, şairlik taslayanların ve özellikle de yapmacıklı yazarların düşmanı idi. Nicolas Boileau'nun bu düşüncelerini La Fontaine, Pascal ve Jean Racine gibi seçkin yazarlar kabul etmişlerdir. Ancak Cenab Şahabeddin'e göre Moliere, Nicolas Boileau'nun eskileri taklit etmesini doğru bulmuyor.

Cenab Şahabeddin, Nicolas Boileau'nun intikâd usulünü ilk hırpalayan ismin Madame de Stael olduğunu dile getirmiştir. Madame de Stael'e göre güzellik zaman ile değişir, olgunlaşır ve bu sebeple de her devrin güzelliği dikkate değerdir.

Cenab Şahabeddin'e göre Villemain intikâd tarihinin sistemcisidir. Villemain'e gelinceye kadar geniş bir tenkîd düşüncesi yokmuş. Cenab Şahabeddin'e göre Villemain'den sonra Nizar gelir. Nizar da çok zeki bir hocadır. Cenab Şahabeddin, Nizar için şunları söylemiştir:

“Boileau gibi Nizar da ekanîm bedîyyesi var: O da Boileau gibi hüsn için bir timsâl-i kemâlin mevcudiyetine inanıyor; bunlardan başka Boileau gibi Nizar da güzelliğin ancak mükemmel bir lisân ile tebliğ edilmiş umûmî hakikatlerde bulunabileceği kanaatindedir.” (Cenab Şahabeddin, İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler, 1925, s. 283).

Cenab Şahabeddin’e göre Nizar, pek çok yönü ile Nicolas Boileau ve François Villemain’e yaklaşır ancak bazı yönleri ile her ikisinden de ayrıldığı bilinir.

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında teorik eleştiri yazılarından tenkîd ve münekkîd eleştirisi konulu dördüncü eleştiri yazısı da “İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler” başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 2 Nisan 1341 (15 Nisan 1925) tarihli, 1494. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin’e göre intikâd, 19. asırdan itibaren hata bulmak ve paylamak anlamlarından çıkarak araştırma manasına gelmeye başlamıştır. Sainte Beuve bu yeni manasında intikâda önemli katkılarda bulunmuştur. İntikâd adı altında fikirlerin doğal tarihini araştırmaya girişmiştir. Sainte Beuve başlangıçta bir tıp öğrencisiydi. Ancak sonradan şair olmaya karar vermiştir. Basit, sanatsız şiirler yazmaya başlar ve zamanla bu şiirleri de terk ederek intikâda yönelir. Ancak bu iki mesleğinden kalanlar tenkîdlerine de yansımıştır. İlk tenkîd tecrübelerinde Villemain izleri görülür. Bunun sebebi onun derslerini dinlemiş olması ve fikirlerini benimsemiş olmasıdır. Ancak Cenab Şahabeddin’e göre Sainte Beuve, François Villemain kadar geniş zekâ ve bilgiye sahip değildir.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında ise Sainte Beuve’nin fikirlerinin her fikre açık olduğunu ve kendisinden önceki yazarların zekâlarının onunki kadar çeşitlenmediğini dile getirmiştir.

Cenab Şahabeddin’e göre Sainte Beuve’nin intikâd usulü, tarih araştırmalarında izlediği yolu izlemektir: Öncelikle yazarın doğduğu yerden başlayarak hayatını geçirdiği muhitleri araştırır; yazarın ecdâdından almış olduğu düşünce mirası ile yazarın girdiği mektepleri, zevkini tarafsızca araştırır. Bütün bunların yazarın düşünceleri üzerinde etkili olacağını düşünmüştür. Yazardan sonra eserlerini araştırır ve eserlerin üzerindeki seçkin vasıfları tespit eder. Cenab Şahabeddin, Sainte Beuve’nin intikâd ettiği yazarların şahsiyetini ve eserlerini benimsediğini dile getirmiştir. Ancak Cenab Şahabeddin, Sainte Beuve’in bir kusurunu tespit etmiştir: Gereksiz ve önemsiz araştırmalar üzerinde çok ısrarcı olmasıdır.

Sonuç olarak Cenab Şahabeddin demiştir ki nasıl ki oyulmuş bir çakmak taşı o devrin medeniyetini bize anlatıyorsa, aynı şekilde sanat eserleri de içinde yetiştikleri zamanı, mekânı, sosyal çevreyi yansıtır. Her sanat eseri bir ırkın bir vakitki hislerini ve düşüncelerini bize aktarır.

Sainte Beuve gibi Hippolyte Taine de tenkîd edeceği eseri ve sanatçıyı en geniş biçimiyle araştırır ve ayrıntıları toplarmış.

“Hippolyte Taine büyük bir âlim, zarîf bir edîb, ince bir mütefekkindir. Bir taraftan Auguste Comte’un felsefe-i icâbiyyesine diğerk cihette Herbert Spencer’in felsefe-i tekâmüliyyesine merbuttu. İntikâda ait düsturları o iki felsefenin bahşâyîşleridir.” (Cenab Şahabeddin, İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler, 1925, s. 316).

Brunetiere ise Sainte Beuve ve Hippolyte Taine’in intikâd görüşlerine karşı çıkmıştır. Ona göre edebiyat tarihi ile edebî tenkîd birbirinden ayrılmalıdır. Cenab Şahabeddin’e göre Brunetiere, yazarın kendi hislerinden değil, umumî hislerden bahsetmesi gerektiği düşüncesindedir. Sonuç olarak Brunetiere da bir edebî şeklin nasıl doğduğu, nasıl mevcut türlerinden ayrıldığı, her edebî şekil üzerinde ırkın, muhitin ve sosyal müesseselerin etkisi olduğu gibi konular üzerinde durmuştur.

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan teorik eleştiri yazılarından tenkîd ve münekkîd eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz beşinci eleştiri yazısı da “İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler” başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 23 Nisan 1341 (6 Mayıs 1925) tarihli, 1497. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin’e göre tenkîd, 19. asrın ikinci yarısında edebiyat tarihinde ortaya çıkmaya başlamış ve edebiyat hadiselerini izah etme vazifesini üzerine almıştır. Bu izahın insanın iç âlemi ile mi yoksa dış dünya ile mi ilgili olduğu konusu tartışılmıştır. Sanat eserlerinin dış dünyaya dair bir araştırma sonucunda izah edilebileceğini düşünen Brunetiere, Hippolyte Taine ve Sainte Beuve’nin aksine; Anatole France, Jules Lamaitre, Paul Dejardın gibi isimler bu görüşe karşı çıkmışlardır. “Bu suretle geçen asrın sonuna doğru intikâdın biri de ‘intibâî’ şekli meydana çıktı ki Fransızlar buna: ‘Critique impressioniste’ derler.” (Cenab Şahabeddin, İntikâdın Envâ’ı ve Büyük Münekkidler, 1925, s. 358). Cenab Şahabeddin eleştiri yazısına izlenimci yazarlardan Anatole France’ın birkaç satırını tercüme ederek başlamıştır. Tercüme edilen satırlardan da anlayacağımız üzere Anatole France, intikâdın şahsî ve enfüsî olması gerektiğini söylemiştir. Anatole France gibi düşünen diğerk izlenimci eleştirmenler de hüküm vermezler, sadece bir eser hakkındaki fikirlerini bildirmekle yetinirler. Bir eser

hakkında kesin hüküm vermedikleri için fikirlerinin zamanla değişebileceğini de anlatmış oluyorlar.

Cenab Şahabeddin'e göre yirmi otuz yaşında iken çok beğendiğimiz bir eseri ömrümüzün son yıllarında beğendiğimiz eserler arasında saymayabiliriz. Bu sebeple de hayatımızın herhangi bir döneminde sanat eserleri için verdiğimiz güzel hükümlerin değişmesi kaçınılmazdır. Cenab Şahabeddi için edebî tenkîd şimdilik açık, belirli bir ilim kesinliğine sahip olmaktan uzaktır.

Cenab Şahabeddin'e göre bir edebî tenkîd şimdilik delilli bir ilim kesinliğine dayanmaktan uzaktır. Haddini bilen tenkîdcide bulunması gereken vazife, bir eserin incelenmesi sonucu elde edeceği hisleri ve fikirleri sohbet edası içerisinde beyan etmektir.

Cenab Şahabeddin, kendisini en çok etkileyen tenkîdcinin Faguet olduğunu dile getirmiştir. Zamanında Faguet'e "münekkidin prensi" unvânı verilmiştir. Faguet'in hükümlerinde Brunetiere'in hükümlerindeki kesinlik yoktur. Aynı zamanda tahlillerinde de Jules Lamaitre'nin tahlillerindeki gibi alay ve hafiflik söz konusu değildir.

"Faguet mütalaaya ve tettebbua âşık, çok çalışkna fitraten tahkik-i istiknâha mâil idi. Bir muharririn hayatını, tabiatını hasâilini mümkün mertebe bi- taraf menbalara mürâcaat ederek ta'yin ettikten ve edebî, siyâsi, ictimâi nazariyyelerini ve fikirlerini bulup gösterdikten sonra âsârını tahlile geçer ve evsâf-ı san'atını ta'dâd ederek tarih-i edebiyattaki mevki'ni keşf ile hükmünü verirdi. Okuyunca intikâd ettiği san'atkârı hakikaten an'ane ve etrafiyla tanımış olursunuz." (Cenab Şahabeddin, İntikâdın Envâ'ı ve Büyük Münekkidler, 1925, s. 283).

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısında Faguet'in intikâd konusundaki tutumunu dile getirmiştir. Faguet'in bu tutumu zamanla onun "sâhib-i salâhiyyet" olarak anılmasına sebep olmuştur. Etkisi zamanla muallimlerden edebiyatçılara kadar ulaşmıştır.

4.2.5. Sanat ve Şiir Eleştirisi

4.2.5.1. Şiir Nedir?

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan sanat ve şiir eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz iki eleştiri yazısı vardır. Bahsi geçen eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 924. ve 927. sayılarında yayımlanmıştır. Sanat ve şiir eleştirisi konulu ilk eleştiri yazısı "Şiir Nedir?" başlığını

taşımaktadır. Cenab'ın “Şiir Nedir?” başlıklı eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 29 Ocak 1324 (11 Şubat 1909) tarihli, 924. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının ilk paragrafına şiirin bizde “ölçülü ve kafiyeli söz” olarak nitelendirildiğinden bahsederek başlamıştır. Burada Muallim Naci'nin “İmdâd-ül Midâd” risâlesinde şiir için yapılan bir tarifin diğerine uymadığını da dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısında şiirin sınırlarının son zamanlarda genişlediğinden de bahseder. Bugün artık sadece kafiyeli söze şiir denilmiyor, güzel olması da şarttır. Güzellik konusunda aranan şartlara sahip olan bir nesre de şiir denilebilmektedir. Hatta sadece sanatkârca yazılmış nesre değil, ruhumuz üzerinde benzersiz güzellikte beyitlerin ortaya çıkardığı etkiyi içinde barındıran her şeye şiir denilmektedir.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında “Gerçek şiir nedir?” sorusu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu soruyu cevaplamadan önce hangi şiir hissiyatının ne gibi hâllerde ruhumuzda belirmediğini düşünmeye başlar. Şâirlik hissiyatının beynimizde dolaşmaya başladığı zamanlarda özellikle hayallerin çok fazla görüldüğünü söyler. Burada düşünme çok önemlidir.

“Tefekkür, dimağı muayyen bir madde-i işgâle hasr etmektedir. Esnâ-yı tefekkürde bir mes'ele-i mevzûya cevap ararız. Tefekkür ne kadar şedîd ise zekânın daire-i cevelânı o kadar teng ve mahdûd olur. Tefekkürde melekât-ı akliyye bir maksada doğru yürür; hedefe vusûl için sabırsızlanır; her ric'at, her teehhür, vade-i hasm ve faslı temdîd eden her sebep bir nev' ıztırâb verir.” (Cenab Şahabeddin, Şiir Nedir?, 1909, s. 212).

Cenab Şahabeddin, tefekkürü bu şekilde açıkladıktan sonra tahayyülden söz etmeye başlar:

“Tahayyül için bir daire-i cevelân resmedilemez. Fikr-i mütehayyildeki isti'dâd-ı telâhûka göre hayaller birbirini da'vet ve takîb eder. Tahayyülde ma'lûm ve muayyen bir maksad yoktur; hengâm-ı tahayyülde rûh bir şey taharri etmez. Lâ-kayd ve memnun bir inişten bir cûy-ı bül-heves gibi iner. Bir müddet tahayyülden sonra insan tefekküre ric'at edince hayâlâtı pinek tayy ettiği mesâfâtın vüs'atından mütehayyir kalır.” (Cenab Şahabeddin, Şiir Nedir?, 1909, s. 212).

Cenab Şahabeddin tefekkür ile tahayyül arasındaki farktan bu şekilde söz etmiştir. Zaman olarak da tahayyül her şeye müsaittir. Tefekkür ise geçmiş ve gelecek itibariyle sadece yakın zamana ait olabilir. Cenab Şahabeddin'e göre geçmiş zamanda kalmış olayları, uzak bir gelecekte meydana gelebilecek olayları ancak tahayyül edebiliriz.

Cenab Şahabeddin'e göre aynı güzellikte iki şiirin aynı kişi üzerinde etkisi farklı olabilir. Herkesin güzellik hakkında hayali başkadır. Bu sebeple şiir herkesin kendi hayaline yaklaşarak ruhuna güzellikleri sevk etmektedir.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının son paragrafında şiir türlerinin sadece isimlerini vermekle yetinmiştir. Gelecek edebiyât sohbetlerinde bu şiir türlerinden söz edeceğinden bahsetmiştir.

4.2.5.2. Eş'âr-ı Vicdâniye

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan sanat ve şiir eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz ikinci eleştiri yazısı "Eş'âr-ı Vicdâniye" başlığını taşımaktadır. Cenab'ın "Eş'âr-ı Vicdâniye" başlıklı eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 19 Şubat 1324 (4 Mart 1909) tarihli, 927. sayısında yayımlanmıştır

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının ilk paragrafında bir sanat eseri şeklinde ortaya çıkamayan vicdanımızda kalan şiirlerden söz edeceğini söylemiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre pek çok şâir ruhlu insan vardır ancak bir şiir bile vücûda getirememiştir. Bir de ne kadar çok manzum eser meydana getirmiş kişiler vardır ki şair değillerdir. Hayal her insanın hayatında az çok yer kaplar. Hayalin hayatımızda doldurduğu yer zannettiğimizden çok daha fazladır. Düşündüğümüzü sandığımız pek çok ânda bile hayale dalarız. Düşünme ânında aklımıza gelen pek çok teşbih, kinâye ve mecâz farkına varmadan bizi hayale götürür.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında yazılmamış şiirler için şu cümleleri kullanmıştır:

"Yazılmamış ve daha umûmî bir ta'bîrle ifâde-i san'ata mazhar olamamış şiirler varsa bunları terbiye-i zevkiyyeden mahrûm, hikmet-i bedâyi'den bî-haber, cehl içinde metrûk rûhlarda değil ancak şiir ve nefâsetle istînâs etmiş, rakîk ve zekî, sıhhat-ı zevke mâlik vicdânlarda bulabiliriz." (Cenab Şahabeddin, Eş'âr-ı Vicdâniye, 1909, s. 263).

Cenab Şahabeddin'e göre bu yazılmamış şiirleri biz güzel bilgiden habersiz, cahil ruhlarda değil, ince ve zekî vicdânlarda bulabiliriz.

4.2.6. Dil ve Anlatım Eleştirisi

4.2.6.1. Müşkilât-ı Nesriyye

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan dil ve anlatım eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz dört eleştiri yazısı vardır. Bahsi geçen eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 910, 1510, 1515, 1516.

sayılarında yayımlanmıştır. Dil ve anlatım eleştirisi konulu ilk eleştiri yazısı “Müşkilât-ı Nesriyye”dir. “Müşkilât-ı Nesriyye” başlıklı eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 11 Kasım 1908 tarihli, 910. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, “Müşkilât-ı Nesriyye” adlı eleştiri yazısında sanatkârâne nesrin zorluklarını dile getirmiştir. Yazara göre herkes nazmın, vezin, kafiye, fikir ve hayal olmak üzere üç amaca birden hizmet etmesindeki güçlüğü kabul ederek kalem mertebelerinin en şereflişini şâirlere uygun görür. Oysa nesrin güçlüğü daha gizlidir ve ancak nesir ile uğraşanlar bu güçlüğü fark edebilir. Nesrin zorluklarını inkâr edenler ise gramer kurallarından habersiz olanlardır.

Cenab Şahabeddin’e göre nesirde başarılı olmanın yolu çok çalışmaktan geçmektedir. Bizde gramer kuralları belirlenmediği halde nesirde başarılı olan kaç yazarımız vardır diye sormaktadır. Ona göre birkaç nesir yazarı haricinde en az tecrübeli yazarımız bu alana yirmi senesini vermiştir.

“Bakınız Fransız nesri için Hippolyte Taine ne diyor: Yazıyı öğrenmek için bir muharrir on beş sene lazımdır. Bu hususta Balzac daha ileri giderek diyor ki: Yirmi sene tahsilden sonra yine Fransızca’yı pek az kâbil-i idâre buluyorum.” (Cenab Şahabeddin, *Müşkilât-ı Nesriyye*, 1908, s. 403).

Buffon’un dehâet sabr ve sebatır” cümlesini nesir heveskârlarına tavsiye eden Cenab Şahabeddin

“Say-ı daimi ve sabr u sebat... Kasdetmeli ve kemal-i metanetle çalışmalı. Gayret bir mader-i liyakat, sebat bir mader-i muvaffakiyettir.” (Cenab Şahabeddin, *Müşkilât-ı Nesriyye*, 1908, s. 403)

diyerek başarının devamlı ve çok çalışmayla elde edileceğini vurgular. Zola her şeyin çalışmakla elde edileceğini söylemiş ve insanın kendinden başka hiçbir kimseye güvenmemesi gerektiğini, kişinin hak ettiği yere muhakkak geleceğini, her sağlam şöhretinin dayanağının yirmi senelik çalışma olduğunu ifade etmiştir. Cenab Şahabeddin, Emile Zola’nın fikirlerini aktardıktan sonra nesirde başarıya mani olan asıl illetin acelecelelik olduğunu söylere. İşin sırrı nesri öğrendikten sonra acele etmekten sakınmakta saklıdır. Yazacağımızı derin derin, uzun uzun düşünmeliyiz.

Cenab Şahabeddin, nesirde başarı elde etmenin emek, mesai ve zaman ile mümkün olacağını belirtir. Bu konuda örneklerine devam eder: Montesquieu bir eserinden bahsederken okuyucularının bu kitabı birkaç saatte okuyacaklarını, fakat kendisinin harcadığı mesai sebebiyle saçlarının ağardığını söylemiştir. Gustave Flaubert yazı masası üzerinde çalışırken aniden vefat etmiştir. Cenab Şahabeddin’e göre bizde nesir uğruna hayatı feda eden değil terleyen bile yoktur. Muharrirlerimizin onda dokuzu için yazı bir nevi oyundan ziyade hükmü olmayan bir şeydir. Kelime

aramak, sıfat aramak, bulduklarından memnun olmayarak diğerlerini, sonra onları da beğenmeyerek başkalarını, daima ifade edilmek istenilen şeye nazaran daha uygunlarını aramak, buluncaya kadar düşünmek ve ona göre bir cümleden kesmek, ötekine ilave etmek nesir kurallarına müracaat ederek yazmak. Bunu göze aldrabilecek bir yazar yoktur. Bizim nesirlerimiz beş on cümlede tekrar eden “dır, dır, dır” haber edatlarından ibarettir.

Cenab Şahabeddin edebiyatta aceleciliğe karşıdır. Edebiyatta kemiyetten ziyade keyfiyet taraftarı olduğunu belirten yazar, süratin medeniyetin büyük tecellilerinden biri olduğu kanaatindedir. Fakat onun muvazenesi kolaylıkla bozulur ve kaşla göz arasında aceleye dönüşüverir. Bunun ise her gün bin cilvesine şahit oluruz. Acelemizden malumatımız yüzeysel kalır, hiçbir meselenin künhüne inmeye sabrımız olmaz. Sabırsızlığımız nedeniyle de hissiyata ancak temas edebiliriz. Vaktiyle bir harabe teşekkül etmek için asırlar lazımdı. Oysa şimdi birkaç mahalleyi yok etmek için iki saat kâfi gelir. Cenab Şahabeddin

“Bu cereyan-ı meşum kendi hesabıma maalesef görüyorum, edebiyata da sirayet etti. Fikrine bir şekl-i kati vermeden evvel kalemini hokkasında on kere çeviren itinalı kâtipler nerede? ‘Müsvedde’ kelimesi korkuyorum ki bu gidişle yakında elfâz-ı mehcûre adâdına düşmesin.” (Cenab Şahabeddin, Müşkilât-ı Nesriyye, 1908, s. 403)

diyerek kaygılarını dile getirir.

4.2.6.2. Lisân Meselesi

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan dil ve anlatım eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz ikinci eleştiri yazısı “Lisân Meselesi”dir. Cenab Şahabeddin’in “Lisân Meselesi” başlıklı eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 23 Temmuz 1925 tarihli, 1510. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin’e göre dünyada açık ve güzel konuşmak isteyen Türk yazarı ile dilimizi doğru okuyup hatasız yazmayı öğretmekle vazifeli olan Türkçe öğretmenleri kadar mevkisi kıymetli ve önemli pek az insan vardır. Cenab Şahabeddin bir edibimizin sözünü alıntılamıştır: “Türkçeyi mükemmelen öğrenmek için bir insan ömrü kâfi olmadığına karar verdim.” Gerçekten Cenab Şahabeddin için de bu görüş doğrudur. Dilimizde bütün fesahat kurallarına ulaşmak için bütün hayatımızı sarf etsek bile başarılı olmak mümkün değildir; çünkü son bir adımda dahi yine karşımıza pek çok zorlu sorun çıkar.

Cenab Şahabeddin, bizde güçlüğün okuma ve telaffuzda başladığını dile getirmiştir. Mesela nedret, zucret ve fetret gibi kullanımı nadir olan kelimelerin her dudakta ayrı birer hareke aldığını görüyoruz. Pek çok kelime öğretmenlerce bile yanlış telaffuz edilmektedir.

“Bazı coğrafya hocaları ‘küre-i arz’ derken ‘küre’nin ‘r’sini bir şedde koyarlar ve nehirlere bahsederken ‘menba’nın zıttı olan ‘munsabb’ kelimesini mimin fethi ile telaffuz ederler; bazı hendese hocaları ‘murabba’ vezninde olan ‘mükâ’ab’ kelimesini telaffuz ederken ayın’ın şeddesini yutarlar ve ‘nikât’ kelimesinde nun’un kesresini zammeye kalb ederler (...)” (Cenab Şahabeddin, Lisân Mes’alesi, 1924, s. 1510).

Cenab Şahabeddin, kelimeleri doğru telaffuz etmek isteyen kişinin detaylı bir araştırma yapması gerektiğini söyler. Ancak bununla da doğru bir sonuç elde edilemez. Çünkü bir lûgata bakmak istediğinizde görürsünüz ki aynı yazara ait iki lûgatta aynı kelime farklı şekillerde telaffuz ediliyor. Aynı zamanda hiçbir sözlüğe girmemiş onlarca kelime de vardır. Ayrıca bir imla problemi de söz konusudur.

Cenab Şahabeddin, imla meselesini başarılı bir şekilde hallettiğimizde karşımıza kuralların çıkacağını söyler. Bunun için her şeyden önce kelimelerin milliyetini tayin etmemiz gerekir. Acemceyi andıran Arap kelimeleri, Arabî simâlî Farsî kelimeleri vardır. Bunlara berzah, dihan, deycûr gibi kelimeleri örnek olarak vermiştir. Cenab Şahabeddin’e göre kelimelerin kullanılış güzelliği de problemlidir:

“Mesela fasih yazmak arzusunun besleyen bir adam ‘kudret-i hazmiyye’, ‘güneşin nûru’, ‘şimşeğin ışığı’ gibi terkipler istimaline mezun mu, değil midir? Bence hayır. Zira biraz tahkik ile öğreniyoruz ki ‘kudret’ ale-ıtlâk kuvvet değil, ancak bil-irâde tasarruf ettiğimiz kuvvettir. Binâenaleyh ‘kudret-i hazmiyye’ diyemeyiz, zira midemizin o kuvvetine irâdemizle mutasarrıf değiliz; ‘güneşin nûru’ da sakat bir terkibtir.” (Cenab Şahabeddin, Lisân Mes’alesi, 1925, s. 1513).

Cenab Şahabeddin’e göre bazı kelimeler arasında umumiyet ve hususiyet ilişkisi vardır. Mesela “iâşe” ile “infâk” arasında olduğu gibi. İâşe geçindirmek anlamına gelirken, infâk sadece yiyecek vermek anlamına gelir. Fikirlerimizi en iyi ifade edecek kelimeyi bulduktan sonra düzen konusunda da en iyisini yapmalıyız. Sonuç olarak edebiyat öğretmenleri bütün bunları anlamakla ve anlatmakla görevlidir ve mevkileri çok kıymetlidir.

4.2.6.3. Lisânımızın İhtiyaçları

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan eleştiri yazılarından dil ve anlatım eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz üçüncü yazısı “Lisânımızın İhtiyaçları” başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin’in bahsi

geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 27 Ağustos 1341 (9 Eylül 1925) tarihli, 1515. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre dilimizin okuma ve imla konusundaki zorluklarının asıl sebebi, başlangıçta Arap harfleri ve Arap hareketleri ile Türkçe yazmış olmamızdır. Cenab Şahabeddin, bize bir alfabe lazım der. Bu eksikliği eskiler fark etmemiştir, ancak biz bugün bu eksikliği görebiliyoruz.

“Elif-bâmızı tecdîd etmeği istiyoruz. O halde kendi kendimize diyeceğiz ki bir lisânın yazısı o lisânı kâğıt üstüne resmetmeğe yarar, bunun için en makbûl hurûf bizce dilimizi sadâkat-ı tâmmе ile kâğıt üstüne geçirmeğe müsâid olup ta en az zamanda eşkâli öğrenebilen ve bi-n-nisbe en büyük sühûletle resmedilebilen harflerdir.” (Cenab Şahabeddin, *Lisânımızın İhtiyaçları*, 1925, s. 227).

Cenab Şahabeddin'e göre harflerden sonra dilimizi temizlemeye ve sağlaştırmaya muhtacız. Tüm fikirlerimizi temsil edecek özel bir kelimeye sahip olmamız gerekir. Aynı fikri temsil etmek için çeşitli pek çok kelimenin olması bir kusurdur. Bazı fikirleri beyan etmek için gerekli olan kelimelerden mahrum olmak da bir kusurdur. Cenab Şahabeddin burada güneş kelimesinden örnek veriyor. Güneş kelimesini ifade etmek için şems, afitâb, hûrşîd gibi pek çok kelime varken, binlerce fikri ifade etmek için dilimiz eksik kalmıştır. Türkçemizi düzenleme ve iyileştirme yolunda iki pratik önemlidir: Bunlar, birtakım kelimeleri dilimizden atmak ve yerine yeni kelimeler almak ile koruduğumuz kelimeler ve yeni aldığımız kelimeleri bir sözlükte toplamaktır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının devamında lisanımız için gerekli lûgatlardan bahseder. İlk olarak Müterâdifât Kamûsu'ndan söz etmiştir. Fikirlerin tamamını kapsayan kelimeler vardır. Ser-pûş kelimesi böyle bir kelimedir. Hükümdar kelimesi de böyle bir kelimedir. Biz böyle kelimelere eş anlamlı kelimeler diyoruz ve Cenab Şahabeddin'e göre medenileşmiş her kavmin eş anlamlı sözcükleri vardır. Cenab Şahabeddin, eş anlamlı sözcükleri içeren bu kamustan başka birbirine benzeyen sözcüklerin yer aldığı kamusa da ihtiyacımız olduğunu dile getirmiştir. Dilimizde anlamları farklı ancak şeklen aynı olan kelimeler vardır. Bu kelimeler kullanılıştta bizi yanıltır. Mesela “âvâz” ve “avâze” kelimeleri buna örnek olarak verilmiştir. Cenab Şahabeddin üçüncü olarak aynı kökten türemiş olan sözcüklerin toplandığı kamusa da muhtaç olduğumuzu söyler. Ve bir de birbirine zıt kelimelerin yer aldığı kamus ile terk edilmiş sözcüklerin yer aldığı kamusun da gerekli olduğunu dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin'e göre şu anki lisânımız lehçe itibarıyla fakirdir ve kuralları epey

karışıktır. Okuma ve yazma konusunda sıkıntılar söz konusudur. Cenab Şahabeddin'in dile getirdiği lûgatlar vasıtasıyla bu sıkıntılar giderilebilir.

4.2.6.4. Felsefe-i Ma'lûmât

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında kaleme almış olduğu dil ve anlatım eleştirisi başlığı altında değerlendirebileceğimiz dördüncü eleştiri yazısı "Felsefe-i Ma'lûmât" başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 3 Eylül 1341 (16 Eylül 1925) tarihli, 1516. Sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, Batı dillerinin aramızda yayılmasının üzerine ma'lûmât kavramı hakkında bir fikir ifade edilebileceğini ve âlim unvânının ise gerçekten ona layık olanlara verilebileceğini dile getirmiştir. Ancak Cenab Şahabeddin, eski zaman âlimleri ile bugünkü âlimlerimiz arasında pek az fark olduğunu da ekler.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısında asılsız veya şüpheli haberlere dilbilim sahasında rastladığımızı vurgulamıştır. Mesele "pırasa" sözcüğünün "pırahasa"dan, "maydonoz" sözcüğünün "mi'de-nevâz"dan değiştirildiğini dile getirmiştir. Ancak bunlar sadece tahmindir. Ma'lûmât sayılmazlar. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında şunu söyler:

"Efendi kelimesi fi-l-asl Rumca 'rabb' ma'nâsına olup Bizans İmparatorlarına mahsûs bir lakap olan eftendis kelimesinden müştaktır. Bizde ilk efendi unvânı Murad-ı Evvel zamanında ulemeden iki zâta verildi ki biri // Ramazan Efendi, diğeri Koçi Efendi diye şöhret olan Bedrettin Mahmud'dur." (Cenab Şahabeddin, Felsefe-i Ma'lûmât, 1925, s. 244).

Cenab Şahabeddin'e göre bu, doğruluğu ispatlanabilir ve delile dayanan bir şey olduğu için ma'lûmâttir. Cenab Şahabeddin sonuç olarak gerçek ma'lûmâtta "nedir", "nasıl" ve "niçin" sorularına cevap alabildiğimizi söylemiştir.

4.3. Batı Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları

4.3.1. Edebî Şahsiyet Eleştirisi

4.3.1.1. Muhterem Üstâd Anatole France

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında Batı edebiyatındaki edebî şahsiyetlerden bahsettiği on bir eleştiri yazısı bulunmaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 1476, 1501, 1505, 1508, 1518, 1525,

1531, 1532, 1533, 1585, 1596. sayılarında yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin'in Batı edebiyatındaki edebî şahsiyetlerden bahsettiği ilk eleştiri yazısı “Muhterem Üstâd Anatole France” adını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 27 Kasım 1340 (10 Aralık 1924) tarihli, 1476. Sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, Fransız yazar Anatole France için vatanında muhterem üstâd denildiğini dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin'e göre Anatole France, cenaze alayının ihtişamı ile Victor Hugo'yu hatırlatmıştır. Anatole France üslubunda hususiyle şiddet ve mübalağadan sakınırmış. Victor Hugo büyüklük sahasının zafer tâkı, Anatole France ise güzellik bahçesinde ince, zarif bir fidan gibiymiş. Cenab Şahabeddin, Hugo'da çoğunlukla görülen baş döndürücü fikirlere ve hayallere Anatole France'de rastlanmadığını dile getirmiştir. Anatole France'ın eserlerinde belagat güzelliklerinin yanı sıra fesahat güzellikleri de varmış. Yazarken kullanacağı tüm kelimelerin manalarını derinlemesine araştırır ve göz önünde bulundurmuş.

Cenab Şahabeddin, Anatole France'ı sevenler kadar sevmeyenlerin de olduğunu söyler. Memleketinin dilinin ve edebiyatının gelişmesine sağladığı katkı rakipleri tarafından da desteklenmiştir. Cenab Şahabeddin, Voltaire'den beri hiçbir yazarın Anatole France kadar milleti üzerinde tesir etmediğini dile getirmiştir. En az kırk senedir Fransa, Anatole France'nin kederinin, hüznünün etkisinde kalmıştır. Özellikle gençlerin güçlü olanları ona yönelmişlerdir.

Cenab Şahabeddin'e göre Anatole France'ın üslubundaki saflığa, temizliğe hiç kimse diyecek bir şey bulamadığı halde, fikirlerinin ve hislerinin Fransız gençliğine yayılmasını uğursuz bulanlar çok fazladır. *Meleklerin İsyanı* adlı eserinde Anatole France, şüphecilğini gizlememiştir. Cenab Şahabeddin'e göre Anatole France'ın beyninde kendi felsefesine göre kitaplaşmış bir hayat kanunu vardır ve ona göre hayr ve şer o kitaptır.

Cenab Şahabeddin, Anatole France'ın fikirlerini zararlı ve uğursuz addedenlerin ona bu sıfatı vermeden önce onu tahlil etmelerini söylüyor. Cenab Şahabeddin'e göre Anatole France'ı tahlil edenler çok kolay anlayacaklardır ki Anatole France şüpheli değildir. Ancak Cenab Şahabeddin yine eleştiri yazısının devamında Anatole France'ın şüpheli olduğunu ve bu yönüyle de Montaigne'ı andırıldığını dile getirmiştir. Zarafeti söz konusu olduğunda ise Voltaire ile benzerlik göstermiştir.

4.3.1.2. İngiliz Bediyyâtı ve Oscar Wilde

Cenab Şahabeddin'in Batı edebiyatındaki edebî şahsiyetlerden bahsettiği ikinci eleştiri yazısı “İngiliz Bediyyâtı ve Oscar Wilde” başlığını taşımaktadır. Cenab'ın bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 21 Mayıs 1342 (3 Haziran 1925) tarihli, 1501. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının daha ilk başında Oscar Wilde'in estetik alanında ve edebiyat alanında çok önemli bir düşünür olduğunu dile getirmiştir. Oscar Wilde estetik hakkındaki tüm fikirlerini tek bir kitap halinde toplayamadığı için onun eserleri muhtelif eserlerde dağınık hâldedir.

Cenab Şahabeddin, Oscar Wilde'in Oxford Üniversitesi'nde eğitim gördüğünü ve John Ruskin'den ders aldığını söylemiştir. Estetik konusunda pek çok noktada John Ruskin ile aynı fikirde olmasına rağmen ayrıldığı noktalar da vardır. Mesela Oscar Wilde, estetik için felsefi, dini, ahlâkî gibi unsurları birer dış unsur olarak görür. Oscar Wilde'e göre estetiğin, sanatın güzelliğinden başka gayesi olamaz.

Cenab Şahabeddin Oscar Wilde'in belli başlı estetik kurallarını *Intentions* adlı eserinde kaleme aldığını dile getirmiştir. Oscar Wilde güzelliğe bir çeşit ma'bûd mâhiyyeti vermiştir. Oscar Wilde sanatın tabiata olan üstünlüğünü dile getirir. Sanat karşısında tabiatın güzellikleri hor görülebilir der.

Sonuç olarak Oscar Wilde, realistlerin eserlerinin sanat dairesinin dışında kaldığını dile getirmiştir. Oscar Wilde'e göre hayatı ve tabiatı sanat değil, sanatı ve hayatı tabiat taklit etmelidir. Tabiat sayesinde sanatı değil, sanat sayesinde tabiatı anlamalıyız.

4.3.1.3. Claude Farrere

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında Batı edebiyatındaki edebî şahsiyetlerden bahsettiği üçüncü eleştiri yazısı “Claude Farrere” adını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 18 Haziran 1341 (1 Temmuz 1925) tarihli, 1505. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre Claude Farrere ve Pierre Loti bizim zihnimize ve kalbimize birbirine yapışık, birisi anılınca diğeri akla gelen isimlerdir. Cenab

Şahabeddin'e göre, *Âzâde*'nin yazarı Pierre Loti'ye nazaran Claude Farrere daha az tanınmaktadır. Hâlbuki Claude Farrere de Pierre Loti gibi hürmete değer bir şairdir. Bu sebep ile Cenab Şahabeddin, Claude Farrere başlıklı eleştiri yazısında bu yazardan bahsedecektir.

Birisi ölmüş olan, birisi hayatta olan bu iki yazar arasında pek çok ortak yön vardır: İki de Fransız'dır, edebiyatçıdır, deniz subayıdır. Bununla birlikte Fransız edebiyatındaki konumlarına benzer diyemeyiz. Aynı sahada her biri başka yerlere yönelmiş, etki itibarıyla da sanatlarının kıymeti farklıdır.

Pierre Loti, tasvir sahasında sadece Fransa'nın değil bütün bir dünyanın benzeri olmayan tek şairidir. Onun bu üstünlüğünü Claude Farrere de *Üç Erkek ve İki Kadın* adlı eserinde dile getirmiştir. Pierre Loti, gayet itinalı yazardı ve şiirlerini ince işlerdi. Claude Farrere ise kaleminin laubali hareketlerinden hoşgörü ile söz ederdi. Pierre Loti eserlerini hiç kimseye hitap etmeksizin kaleme almıştır. Claude Farrere ise okuyucuya hitaben yazmış gibidir.

Sonuç olarak Claude Farrere'i çok çirkin kabahatleri olan, kusurlu kabul edenler olmuştur. Hatta onun hemen her hikâyesinde yer alan deniz subayı ile Claude Farrere'nin aynı şahsiyet olduğu düşünülmüştür. Ancak Cenab Şahabeddin ise yazarımız ve hikâye kahramanımız arasında meslek benzerliği ve eser ilişkisinden başka bir ilgi olmadığını dile getirmiştir.

4.3.1.4. Büyük Dostumuz Pierre Loti

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında Batı edebiyatındaki edebi şahsiyetlerden bahsettiği dördüncü eleştiri yazısı "Büyük Dostumuz Pierre Loti" adıyla yayımlanmıştır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 9 Temmuz 1341 (22 Temmuz 1925) tarihli, 1508. sayısında yer almaktadır.

Cenab Şahabeddin'in Claude Farrere için yayımlamış olduğu yazısını gören bir okuyucu, Fransızca bilmeyenler için Pierre Loti'yi de yayımlamasını ister. Bunun üzerine Cenab Şahabeddin, Pierre Loti'yi anlatmaya karar verir.

Cenab Şahabeddin, Pierre Loti isminin onun takma ismi olduğu, asıl isminin Julien Viaud olduğundan bahsederek söze başlar. Fransa'nın Rochefort şehrinde, 1850 yılında dünyaya gelmiştir. Okul arkadaşları onu zeki, akıllı olarak bilir. Loti ismini

ona arkadaşları takmışlardır. Julien Viaud sıkılgan, çekingen, yalnızlığa istekli bir gençtir. Arkadaşları onu Hindistan'ın kendi yaprakları altında gizlenen çiçeği Loti'ye benzetmişlerdir. Cenab Şahabeddin, Pierre Loti'yi ilk kez Bursa'da bir otelde gördüğünü dile getirmiştir. Pierre Loti, sıkılgan çekingen yapısı ile kimseyle tanışmak istemezmiş. Pierre Loti dünyada hiçbir şeyi ve hiç kimseyi sevmediğini dile getirmiştir. Buna rağmen Pierre Loti Türkiye'nin ve Türk'ün gerçek aşığıdır. Onu Türkiye'de cezbeden özellikle memleketimizin doğal güzelliği ve Türklerin gürültülü gösterişlerden çekinen kişiliğidir.

Pierre Loti üslûbundaki güzelliği hayatı boyunca sadece Gustave Flaubert'in iki eserini okumuş olmasına bağlıyor: *Madame Bovary* ve *Sainte Antoine'nin İgtivassı*. Pierre Loti'nin bu rivayetine inanmayanlar çoktur.

Cenab Şahabeddin, Pierre Loti'nin memurluktan ayrıldıktan sonra vaktinin çoğunu annesi ve eşi ile beraber geçirdiğini söylemektedir. Resmî toplantılara dâhil olmaz ve arkadaşlarının davetlerine pek nadir gidermiş. Cenab Şahabeddin'e göre Pierre Loti'nin dünyada şikâyete pek az hakkı vardır. Çünkü o dünyanın her köşesinde güzel yaşamış, doğarken fakir değilmiş ve çok çabuk zengin olmuş. Loti iyimser değildi ve eserlerinde hayatın güzel yanlarını yansıtmazdı. Özellikle mutluluk verecek güzelliklerin yeryüzünde hızlı bir şekilde yok olmasından yakınırды. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında Pierre Loti'nin *Madam Chrysantheme* ve *Bir Sipahinin Hikâyesi* adlı eserlerinden bahsetmiştir. *Kardeşim Yves* ile *İzlanda Balıkçıları* onun memleketinden bahsettiği eserleridir. Pierre Loti'nin eserlerinin yarım düzinesi memleketimize aittir. Onun eserlerini çevirmeye kimse cesaret edemez. İnce dilinin ve güzel dokusunun lisândan lisâna aktarılırken harap olacağı düşünülür.

4.3.1.5. Shakespeare Hayatı I

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan edebî şahsiyetlerden bahseden beşinci eleştiri yazısı “Shakespeare Hayatı I” başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 17 Eylül 1341 (30 Eylül 1925) tarihli, 1518. sayısında yayımlanır.

Cenab Şahabeddin, insanlığın en büyük şairi olarak kabul etmiş olduğu William Shakespeare'den hiç bahsedilmediğini dile getirmiştir. Bu eksikliği tamamlamak üzere William Shakespeare'den bahsetmeye başlar. İlk yazısı olan

“Shakespeare’in Hayatı I” başlıklı yazısına, Shakespeare’in 23 Nisan 1564’te Stratford beldesinin Eleni sokağında dünyaya geldiğini açıklayarak başlar. Cenab Şahabeddin için William Shakespeare, insanlık tarihinin kaydettiği en büyük sanatkârdır. Stratford şehrin gürültüsünden uzak, hareketsiz tepelerinden oluşan bir kasabaydı. Stratford’da güzel ve sık ağaçların bulunduğu bir orman da yer almaktadır. William Shakespeare bu ormanı çok severmiş. Çünkü ormanın ismi ile erken yaşta kaybetmiş olduğu annesinin ismi aynıdır: Arden. William Shakespeare sanki ormanı annesine bağlıyordu, her fırsat bulduğunda bir ana kucağına koşarcasına ormana koşuyordu. Cenab Şahabeddin, William Shakespeare’in ilk musiki dersini oradaki meşe dallarını dolduran kuşlardan aldığını söyler.

Babası John Shakespeare, burjuva sınıfına dâhil; ticaretle uğraşan, namuslu bir adamdır. Cenab Şahabeddin’e göre William Shakespeare’a câhil ve hatta ümmi diyenler olmuştur:

“Ona câhil ve hatta ümmi diyenler olmadı mı? Hâlbuki hiç olmazsa okuyup da anlayacak kadar Latince ve Fransızca bildiği, kurûn-ı kadime edebiyatı gibi İtalyan ve Fransız şâirlerini de az çok tettebbu ettiği, el-hâsıl on altıncı asr-ı milâdîde bir İngiliz için ne öğrenmek mümkünse onu derece-i kâfiyede bildiği, bilhassa Montani ile uzun muaşeret-i fikriyyede bulunduğu eserlerinin delâleti ile anlaşılıyordu.” (Cenab Şahabeddin, Shakespeare Hayatı I, 1925, s. 274).

Bütün bunlara ek olarak William Shakespeare’in, Stratford mektep muallimliği yaptığı da göz önüne getirilince, onun için cahil demek kesinlikle yanlış olur.

Cenab Şahabeddin, William Shakespeare’in kendisinden on sekiz yaş küçük Anne Hathaway ile evlendiğini ve çocukları olduğunu söyler. Ancak bu eş William Shakespeare için uygun değildir. Kısa bir süre sonra ayrılırlar ve bu ayrılık Shakespeare için acılı olur.

Cenab Şahabeddin, William Shakespeare’in doğduğu yerde tanınmadığını dile getirmiştir. Bu sebeple William Shakespeare, Stratford’ı sevmiyordu. Cenab Şahabeddin, William Shakespeare’in sonelerinden birisinde dile getirmiş olduğu bu durumdan bahseder. William Shakespeare sevmediği bu ortamdan kaçmak istiyordu. İki hadise bu kaçışa sebebiyet vermiştir. Bunlardan birisi Sir Thomas Lusy isminde bir hemşehrinin parkında gezerken meyve çalmakla suçlanmış olması ve mahkemece tutuklanmış olmasıdır. İkincisi ise cezası bittikten sonra Stratford’daki bir tiyatro kumpanyasına gider ve orada aktörlerin dikkatini çeker. Aktörler William Shakespeare’in edebiyat hevesine

ve zekâsına bakarak Londra'ya gitmesini tavsiye ederler. Bu iki hadise sonucunda William Shakespeare memleketinden çıkmıştır.

4.3.1.6. Shakespeare Ahlakı

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan altıncı eleştiri yazısı "Shakespeare Ahlakı" başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 5 Kasım 1341(18 Kasım 1925) tarihli, 1525. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısına William Shakespeare gibi büyük bir adamın iftiraya hedef olmamasının mümkün olmayacağını dile getirerek başlamıştır. Özellikle de sanat arkadaşları onun şöhretini karalamışlardır.

Cenab Şahabeddin, Stratford'un Shakespeare için şair ruhunu oluşturabilecek havadan mahrum olduğunu dile getirmiştir. Bu sebeple Londra'ya gider ve orada fikren ve kalben farklı bir hayat geçirir. Seyis, aktör, tiyatro müdürü gibi çeşitli görevleri olmuştur.

Cenab Şahabeddin, William Shakespeare'in karısının onu çok yakın bir dostu ile aldattığını da dile getirmiştir. Bu mesele William Shakespeare'in yüreğinde çok derin bir yara açmasına rağmen kin ve öfke duymamıştır. William Shakespeare bu şikâyetini o kadar hoşgörü ile dile getirmiştir ki sonelerinde sevgilisine ve dostuna taraftarlık ettiği zannedilir.

William Shakespeare için kötü baba deniliyormuş. Bu kızlarını iyi bir şekilde eğitmediği için ve terbiye edemediği içinmiş. Ancak Cenab Şahabeddin onun gerçek kızlarının Cordelia, Rosalind, Viola olduğunu söyler.

Sonuç olarak William Shakespeare'in bizi asıl ilgilendiren edebî faaliyetleri şiir sahasındadır. Ancak onun trajedileri de sanat alanında çok önemli eserlermiş.

4.3.1.7. Shakespeare Fikirleri

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan edebî şahsiyetlerden bahseden yedinci eleştiri yazısı "Shakespeare Fikirleri" başlığını

taşımaktadır. Cenab, bahsi geçen eleştiri yazısını *Servet-i Fünun* mecmuasının 17 Aralık 1341 (30 Aralık 1925) tarihli, 1531. sayısında yayımlar.

Cenab Şahabeddin, William Shakespeare'in yazılarında felsefeden, dini meselelerden ve siyasetten uzak durduğunu dile getirerek eleştiri yazısına başlamıştır. William Shakespeare'in bütün bu bahislere karşılık söyleyecek bir fikri elbette vardır. Ancak o şiirini bu konulardan uzak tutmak ister. Büyük şairlerin çoğu William Shakespeare'in bu görüşüne katılmamışlardır. Cenab Şahabeddin burada Nefî'nin *Sihâm-ı Kazâ* adlı eserini, Namık Kemal'in *Vâveylâ*'sını örnek olarak vermiştir. Her iki eser de bir siyasi mahiyet taşımaktadırlar. Cenab Şahabeddin buradan şu sonuca ulaşmıştır: William Shakespeare sanatında siyasetten, felsefeden ya da sosyal problemlerden bahsetmez. Ancak bu, problemleri hissetmiyor demek değildir. Şair tüm bunları en derinden hissedendir. Ancak şiirini bunları açıklamak için bir araç olarak kullanmaz.

William Shakespeare yazarken İngiliz ve Protestan olduğunu unutmuş. William Shakespeare sone tarzı yazmıştır. Cenab Şahabeddin onun hayatını elli dört sonesinden çıkarabileceğimizi söyler. Cenab Şahabeddin, William Shakespeare'in gerek hayatında gerekse beyninde *Hamlet*'in yaşadığını dile getirmiştir. Hiçbir yazar, yarattığı kahramanı onun kadar temsil etmemiştir. William Shakespeare, Hamlet gibi şüpheli ve kötümserdir. Ahlak esasları düşünüldüğünde William Shakespeare'in, Alman düşünür Friedrich Nietzsche'ye yakınlığı söz konusu edilir.

Cenab Şahabeddin, William Shakespeare'in avâm arasından yükselmesine rağmen avâma kıymet vermediğini söyler. Onun için sadece seçkin bir zümre hürmet görmeye değermiş. Bu zümre de çoğu büyük faaliyetin çıktığı zümreymiş.

4.3.1.8. Shakespeare Hissiyyâtı

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında, Batı edebiyatındaki edebî şahsiyetlerden bahsettiği sekizinci eleştiri yazısı "Shakespeare Hissiyyâtı" başlığını taşımaktadır. Cenab, bahsi geçen eleştiri yazısını *Servet-i Fünun* mecmuasının 31 Aralık 1341 (13 Ocak 1926) tarihli, 1533. sayısında yayımlamıştır.

Cenab Şahabeddin, William Shakespeare'de daha çok trajedi sahnelerini gördüğümüzü dile getirerek eleştiri yazısına başlamıştır. Onun trajedilerinde kadın hayatı görülmez. Konu kadının vefasındaki şüpheden açılır; şüphenin ve suçlamanın

haksızlığı üzerine devam eder. William Shakespeare'in trajedisindeki kocaların çoğu şüphe ile eşlerini öldürür. William Shakespeare'in eserlerindeki kadınlardan ancak iki ya da üç tanesi ölüm yerine kaçmayı göze alır. Ancak bu kadınlar için kaçmak da bir nevi ölmektir. Çünkü gittikleri yerde sevgilileri yoktur.

William Shakespeare'e göre kadınlar kaç yaşında olursa olsun aşkı tattıkları gün hayata doğmuş olurlar. Ve ne kadar yaşlı olursa olsun seven kadın saf kalplidir, masumdur. Hayat bize kadını sadece yüzeysel göstermiştir. Onun büyük güzelliklerini ancak şairler görmüş. Cenab Şahabeddin, Perdita'nın sevgilisi ile olan konuşmasından bir kesit verir. Bu konuşmada genç kızın sevgilisine vermiş olduğu cesurca dersleri bile Shakespeare, bir aşk cilvesi olarak görmüştür.

4.3.1.9. Shakespeare ve Aşk

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî şahsiyetlerden bahseden dokuzuncu eleştiri yazısı "Shakespeare ve Aşk" başlığını taşımaktadır. Cenab, bahsi geçen eleştiri yazısını *Servet-i Fünun* mecmuasının 30 Aralık 1926 tarihli, 1585. sayısında yayımlamıştır.

Cenab Şahabeddin, William Shakespeare için aşkın bir ilahi kuvvet olduğunu dile getirmiştir. Ona yüreğimizi ve zekâmızı adamalıyız ki ondan umduğumuz mükâfâtı alabilelim. Cenab Şahabeddin'e göre bütün aşkı sadece kavuşmaya bağlamak doğru olmaz, ancak kavuşma olmadan da aşk eksik kalmış olur. Cenab Şahabeddin aşktan kalp ve beyin ile beraber cildin de nasibini aldığını söylemiştir.

"Bir medeni için cilde, kalbe ve dimağa ait üç aşk vardır ki bu üç aşk, Shakespeare'e nazaran birbirini itmâm eder. Tam aşkta hissin, heyecanın, hayâlin müselles muvâzenesi lazımdır. Vuslattan kalp bir hisse-i nüvâziş almak ister, kalbin memlûkiyyetinden dimağ bir şiir neşvesi almak isteyeceği gibi... Hakikî aşklar onlardır ki kolları ve göğüsleri gibi zekâları ile de yek-vücûd olurlar." (Cenab Şahabeddin, Shakespeare ve Aşk, 1926, s. 102).

William Shakespeare kadının da erkeğin de hakikatten uzaklaştığında kötürüm kalacağını düşünmektedir.

Cenab Şahabeddin, William Shakespeare için aşkın ne olduğunu tanımlarken Romeo ve Juliet'ten örnek vermiştir. Romeo ve Juliet'ten sonra *Othello'dan* bahseder. *Antuvan ve Kleopatra* trajedisi de uğursuz sevdalardan birisini anlatır. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısında Antuvan ve Kleopatra'nın hikâyesinden söz etmiştir.

William Shakespeare'in tapınılacak bir mabed olarak gördüğü aşkı güzel ve çirkin olmak üzere iki haliyle de dile getirdiği sonucuna ulaşıyoruz.

4.3.1.10. Shakespeare'in Sanatı

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî şahsiyetlerden bahseden eleştiri yazılarından onuncusu "Shakespeare'in Sanatı" başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 17 Mart 1927 tarihli, 1596. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, William Shakespeare'in Batı'ya romantizm akımını getiren ilk kişi olduğunu söylemiştir. Ancak William Shakespeare'den önce de Doğu'da Fuzuli ve Hâfız Şirazi gibi isimler romantizm akımına bağlı yaşamışlardır. William Shakespeare edebiyatımızdaki ilk değişimlerin örneğini vermiştir. Kendi yarattığı sanatın zirvesine çıkmıştır. William Shakespeare için her olay ve her manzara bir eserinin hammaddesi oluyormuş. Cenab Şahabeddin'e göre William Shakespeare, hayattan her aldığını kendi ruhunda mayalandırır ve kendi dâhiliği ile o eseri tekrardan yaratır.

"Shakespeare'in her eseri bir şiir deryası yahut bir aşk ormanı teşkil eder. Muhalledâtı dâimi bir baharistân içinde bir ummanın dalgaları yahut bir büyük meşcerenşn dalları kadar muhabbet neşideleriyle doludur. Mübdi'in dehâeti bir tatlı rüzgâr gibi mısra'lara ve kahramanlara şiir ve musiki dağıtır." (Cenab Şahabeddin, Shakespeare'in Sanatı, 1927, s. 275).

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında William Shakespeare'in şiirlerindeki kızların periyi hatırlattığını dile getirmiştir. Mesela Rozelint, Olivya, Perdita adeta birer peri gibidirler.

William Shakespeare aynı zamanda en iyi trajedi yazarlarından birisidir. Onun trajedilerinde halk ya da orta tabaka yoktur. O kişilerini genellikle yüksek tabakadan seçer. Krallar ve kraliçeler ona daha yakındır. Evlerden çok da sarayları tercih eder.

4.3.1.11. Stefan Zeromski

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında, Batı edebiyatındaki edebî şahsiyetlerden bahsettiği on birinci eleştiri yazısı "Stefan Zeromski" başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 24 Kasım 1341 (6 Ocak 1926) tarihli, 1532. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin Lehistan'ın son günlerde iki büyük edebiyatçısını kaybettiğini dile getirmiştir. Bu iki isim Stefan Zeromski ve Ladislas Stanislaw Reymont'dur. Cenab Şahabeddin, Zeromski'den memleketinin çağdaş nesir yazarları arasında en yüksek makama erişmiş olan yazar olarak bahsetmiştir. Bu sebeple Stefan Zeromski'yi tanımamız gerektiğini söyler. Cenab Şahabeddin'e göre Zeromski tüm eserlerinde vatanının elemelerinden, ümitlerinden söz etmiştir. Bir kavmin her türlü heyecanına ortak olmuştur. Zeromski bir romantiktir.

“*Solkowski* adlı faciası ile *Göller* unvanlı romanında da vatanlarına kavuşmak hülyasına kapılarak Napolyon'un bayrağı gölgesinde kan kızılığına ve barut karanlığına boğulan Lehileri unutulmaz edebî tablolarında da tesbît ediyor; fâidesiz kahramanlıklarda helâk olan o sâdik vatan âşıkları için: ‘Kanlı melhâmelerde yüz üstü yere düştüler ve şimdi yabancı kıt’alarda salıbsız, hatırasız ve isimsiz yatıyorlar... Zannetmişlerdi ki bu uzak yollar onları Lehistan’a götürecektir’ diyor.” (Cenab Şahabeddin, Stefan Zeromski, 1926, s. 72).

Cenab Şahabeddin, Zeromski'nin *Ormanın Sadâları* adlı romanının 1863 ihtilâlini konu edindiğini de dile getirmiştir. Yine Zeromski'nin *Yurtsuz Adamlar* adlı romanında da sanatkârların canlandığı hüznün, elem, metanet gibi duygular hiçbir eser ile kıyaslanamayacak derecede mükemmelmış. Zeromski'nin kahramanları hep kötümserdir. Cenab Şahabeddin, bugüne kadar hiçbir yazarın aşkı, Zeromski kadar samimi ve şaşalı yaşatmadığını da dile getirmiştir. Zeromski altmış yaşında ölmüştür. Onun için talihsiz demek doğru değildir, çünkü o vatanının hürriyete kavuşmasını görmeden ölmüştür.

Cenab Şahabeddin, Stefan Zeromski'den sonra Ladislas Stanislaw Reymont'tan bahsetmeye başlamıştır. Bu sene Nobel Edebiyat ödülünü alan ve övgüye değer bir isim olarak bahsetmiştir. Reymont, Polonya tarihinden söz etmemiştir. O, Lehilerin hayatı ile meşgul olmuştur. Cenab Şahabeddin, Reymont için şunları söyler: “Fil-asl, bir köylü olan Reymont hayatında biri birine uymayan hayli maişet tecrübelerinden sonra dehâet-i edebiyesinin inkişâfını hissetti. Onu sırasıyla ziraat şakirdi, aktör, şimendüfer memuru, rahib nâmzedi ve nihâyet muharrir buluyoruz.” (Cenab Şahabeddin, Stefan Zeromski, 1926, s. 74).

Cenab Şahabeddin'e göre Reymont, eserlerini vatanına hasretmemiştir. O daha çok tabiat manzaralarına yer vermiştir. Onun en güzel eseri *Köylüler* romanıdır. Bu eser dört ciltten oluşmaktadır. Tabiatın, hayatın, aşkın ve ölümün destanıdır.

Cenab sonuç olarak bu yazıyı kaleme almış olmasının amacını Lehistan'daki iki meşhur sanatkârın ölümünden okuyucularının da haberdar olmasını istemesi olarak özetlemiştir.

4.3.2. Edebî Akım Eleştirisi

4.3.2.1. Musâhabe-i Edebiye: Sembolizm Nedir?

Cenab Şahabeddin *Servet-i Fünun* mecmuasında edebî akımlar ile ilgili beş eleştiri yazısı yayımlamıştır. Bu eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 341, 344, 909, 912, 1422. sayılarında yayımlanmıştır. Bahsi geçen eleştiri yazılarından ilki “Musâhabe-i Edebiye: Sembolizm Nedir?” başlıklı eleştiri yazısıdır. Cenab Şahabeddin, “Musâhabe-i Edebiye: Sembolizm Nedir?” başlıklı eleştiri yazısını *Servet-i Fünun* mecmuasının 11 Eylül 1313 (23 Eylül 1897) tarihli 341. sayısında yayımlamıştır.

Cenab Şahabeddin’e göre şair özel duygularını yetiştirmek için dış dünyaya başvurmuş; orada kendisine benzetilen bir örnek aramış ve bu vasıta ile ruhunu göstermeye çalışmıştır. Cenab Şahabeddin’e göre her hissin gerek bitki dünyasında ve hayvanlar âleminde, gerek ölümler âleminde binlerce örneği vardır. Eğer şair yalnızca dış dünyada bulduğu örneklerin tasviriyle yetinirse, çoğunlukla örneklerden bahsedip de kendi hislerini ve fikirlerini işaretli bir susma şeklinde bırakırsa bu sembolizm olur. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında “Teşne-i Teb” manzumesinden örnek vermiştir. Teşne-i Teb manzumesinin ilk üç parçası yazılmış olup, son kıtası gizlenmiş olsaydı bu şiire sembolik şiir denilebilirdi. Ancak son kıtası mevcut durumda iken bu şiire sembolik diyemeyiz der. Hatta son parça dâhil olmasaydı ve manzumenin ismini “Teşne-i Teb” yerine “Beşeriyet” olarak değiştirseydik bu şiire yine sembolik şiir diyemezdik. Cenab Şahabeddin;

“Bulur yine bu seyâhatte kendisini bir zevk”

Mısra’ını okuyucunun anlayamayacağını düşünür. Bunun şairin kalbinde gizlenen bir şey olduğu muhakkaktır. Bunu anlamamız için şair sizin düşünmenizi ve araştırmanızı ister. Cenab Şahabeddin’e göre Teşne-i Teb manzumesini, son kıt’ası kaldırılmış bir şekilde okuyan okuyucular bütün bir beşeriyeti hatırlayabilecekleri gibi ümitsiz bir aşığı da akıllarına getirebilirler. Gerçekten de ümitsiz bir âşık da bir teşne-i teb gibidir.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında Osmanlı edebiyatında gerçek bir sembolizm devrinin görülmediğini dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin’e göre sembolizm Fransa’da ortaya çıkmış ve oradan İtalya ve Alman edebiyatına sirâyet etmiştir.

“Fransız Edebiyatı’nda sembolizm akımının zuhuru Stephane Mallarme ile yârânının ihtirâs-ı işihâr ile düşünce taşına iltizâmları sayesinde değildir. Bütün umûr-ı dimağiyeye gibi bu meslek-i edebî de ma’lûm ve meçhul birtakım doğmuştur. Romantizm devri edebîsinin en büyük kahramanlarından Lamartine âheste âheste, kendi bile farkına varmayarak sembolik şiirler yazmış, romantizme mahsus gamgama-i elfâz içinde ale-l-ekser kendi fikr ve hissini saklamıştır. Lamartine’de gayr-i ihtiyârî ve nâdir-ül-vuku’olan bu temâyül Alfred de Vigny’de -ki Lamartine’den yedi yaş gençti- ihtiyârî ve kesîr-ül-vuku’ olmağa başladı. Daha sonra ‘Baudelaire’ ekser âsârını sembolik yazdı. Yavaş yavaş sembolizm doğuyordu. En nihayet Mallarme biraz Coppee ve Mendes tarzında tecrübe-i kalemden sonra kâmilan sembolik yazmağa başladı; birçok mukallidler, meslektaşlar buldu. Sembolizm bir meslek-i mahsûs-ı edebî şeklini aldı.” (Cenâb Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiye: Sembolizm Nedir?, 1897, s. 35).

Sembolizm mesleği güzel sanatlarda da görülmüştür. Mesela Wagner sembolizm tâbirini işitmediği halde sembolik besteler yapmıştır. Pavis de Chavvine sembolik levhâlar tertip etmiştir. Fransa’da eski edebî yol taraftarları ne kadar müstehcen şiir var ise hepsine sembolik dediler. Ancak Cenab Şahabeddin’e göre ma’nâsız veya ma’nâsı anlaşılmayan şiirler sembolik değildir. “Her sembolik şiirin ma’nâsı anlaşılır ancak şâirin maksadı anlaşılmaz. (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiye: Sembolizm Nedir?, 1897, s. 35)

Cenab Şahabeddin’e göre sembolistlerin bazılarının yazdıklarını anlamak güçtür. Bu güçlük sembolizmden gelen bir güçlük değildir. Şairler ahengi korumak amacı ile söz dizimi ile ilgili kurallara riayet etmezler. Bu sebeple anlaşılmaz şiirler ortaya çıkabilir.

Sonuç olarak Cenab Şahabeddin okuyucudan sembolik bir şiiri okuduğunda şairin vücudunu hatırına getirmemesini, bakışlarını kendi kalbine çevirmesini istemiştir. Cenab Şahabeddin’e göre sembolizm edebiyat mesleği, diğer meslekler gibi ne fena ne de iyidir. Fena bir eserin sembolik olmakla hiçbir şey kazanmayacağı gibi iyi bir eserin de sembolik olmakla hiçbir şey kaybetmeyeceğini vurgulamıştır.

4.3.2.2. Musâhabe-i Edebiye: Dekadizm Nedir?

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanmış olduğu edebî akımlar ile ilgili eleştiri yazılarından ikincisi, “Musâhabe-i Edebiye: Dekadizm Nedir?” başlıklı eleştiri yazısıdır. Cenab Şahabeddin bahsi geçen eleştiri yazısını *Servet-i Fünun* mecmuasının 2 Ekim 1313 (14 Ekim 1897) tarihli, 344. sayısında yayımlamıştır.

“Musâhabe-i Edebiye: Dekadizm Nedir?” başlıklı eleştiri yazısına başlarken özel bir hissi ifade eden son asra Fransızlar’ın “Dekadan” dediklerini vurgulayarak

başlamıştır. Eleştiri yazısının ilk paragrafında bu asra neden Dekadan isminin konulduğuna ve Dekadan isminin ne anlama geldiğine değinmiştir:

“Lûgaten ‘geriye gider’ ma’nâsına olan bu ıstılâhın sebebi vaz’ı şu oldu ki yeni muharrirler bundan birkaç asır evvelki şuarâdan -mesela Ronsard gibi- bazılarının üslub-ı metrûkunu taklid ve ihyâ ediyorlardı; bundan başka yeni muharrirlerin teşrih etmek istedikleri müstesnâ hisler ale-l-ıtlâk herkesin duyacağı şeyler olmadığından herbiri bir maraz-ı ma’nevînin alâmet-i garibesi gibi telakki olundu, bütün Fransız Üdebâ-yı Cedîdesi’nin bir ma’lûliyyet-i asabiyye içinde bulduklarına hükmedildi; bu ahkâm ve telâkkiyatta ‘Dekadan’ ıstılâhının bir meslek-i kalemiyye ‘alem edilmesine yardım etti.’” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Dekadizm Nedir?, 1897, s. 82).

Cenab Şahabeddin, bu bilgiler üzerine ilk dekadanın Charles Baudelaire olduğunu da dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin, Charles Baudelaire’in meşhur eseri *Fleurs du Mal*’ı da hislerinin birer yansıması olarak kaleme aldığını eklemiştir. Paul Verlaine ve Arthur Rimbaud, Charles Baudelaire’in fikirlerine ve üslûbuna “Dekadan” terimini uygun görmüşlerdir. Bu iki şâire göre Baudelaire, yeni bir meslek yaratmıştır. Genç yazarların pek çoğu da edebî terbiyelerini *Fleurs du Mal* adlı eserden almışlardır.

Cenab Şahabeddin’e göre eski bir şairin üslubunu taklit etmek geriye gidiş hareketi olarak yorumlanamaz. Hiçbir şairi taklit etmeden bir dil ve üslûp sahibi olmak mümkün değildir.

Cenab Şahabeddin’e göre hiç kimse kendi bilmediği hissi bir hastalık belirtisi olarak kabul edemez ve bundan dolayı o hissin sahibini aşağılayamaz. Bundan başka bir şairin her hissi de herkesin duygularına yönelik kabul edilmiş bir gerçek değildir. Cenab Şahabeddin’e göre her büyük şair seçkin özel hislere sahiptir. Ancak Paul Verlaine’in şiire dâhil etmeye çalıştığı ahlak dışı şeyler de vardır. Ancak bu durum sadece birkaç eseri için geçerliydi. Diğerleri böyle çirkin lekelerden uzaktı.

“Dekadizm’in yetiştirdiği Samain, Rodenbach, Signoret, Verhaeren gibi ciddi güzel şairler Rene Ghil ve emsâli her zenüvisânın kendilerinden olmadığını ilân ettiler, o zaman koca Rene Ghil kemâl-i gurur ile: ‘Zaten ben onlardan olmağı kabul etmem; ben, armonist enstrümantistim; benim zatıma mahsûs bir mesleğim var.’ dedi ve bütün cihânı güldürdü.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Dekadizm Nedir?, 1897, s. 84).

Cenab Şahabeddin, Fransa’daki “Dekadan” adını alan iktidarlı yazarların adı geçen dört isimden başka Klod, Seyl, İvanoe, Robnasan gibi bir iki gençten ibaret olduğunu dile getirmiştir. Bizim “Dekadizm”i anlayabilmemiz için bu isimlerin eserlerini ve hislerini tahlil etmemiz gerektiğini vurgulamıştır.

Cenab Şahabeddin “Dekadizm Nedir?” başlıklı eleştiri yazısında, Dekadizm’in şimdiki yüzyılda kökleştiğini, ancak geçmiş yıllardaki şairlerin bir

kısımının mutlaka eserlerinde herkesin anlayamayacağı husûsi hisleri dile getirdiğini söylemiştir. Dolayısıyla her şair mutlaka ömründe bir kere “Dekadan” olmuştur.

4.3.2.3. Meslek-i Hakikiyyûn Nedir?

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebi akımları konu alan üçüncü eleştiri yazısı “Meslek-i Hakikiyyûn” başlığını taşımaktadır. *Servet-i Fünun* mecmuasının 1 Kasım 1908 tarihli, 909. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, “Meslek-i Hakikiyyûn” başlıklı eleştiri yazısında edebiyat ve hakikat üzerinde durmuştur. “Hakikat nedir? Hakikat tek midir? Riyazî ilimlerin hakikat anlayışı ile sanatın hakikati izah edilebilir mi?” (Cenab Şahabeddin, *Meslek-i Hakikiyyûn*, 1908, s. 291) sorularına cevap aramıştır. Cenab Şahabeddin’e göre sanatın hakikati ilmin hakikati demek değildir. Edebiyatta her güzellik bir hakikattir ve ancak çirkine yalan denilebilir.

Hayat, hakikat ve tabiattan uzaklaştığı ölçüde sanatın ömrü kısalmıştır. Cenab Şahabeddin’e göre sanatkâr hayatı, hakikati ve tabiatı olduğu gibi yansıtmamaktadır. Sanatkâr, hayat hakikatlerini, sanatın örtüsüz aydınlığı altında incelemiş, hafifletmiş olarak ortaya koyar. Dış âlem sanatkâr için bir model olabilir ancak sanatkâr bu dış âleme bağlı kalmaz. Onu kendi ruhu ve düşüncesi ile değiştirir.

Cenab Şahabeddin, meslek-i hakikiyyûn dediği realizmin yanlış anlaşıldığını da düşünmektedir. Cenab Şahabeddin’e göre bu yanlış anlayışta olanlar

“Dimağ-ı beşeri bir fotoğrafya camı gibi telakkî eder ve sanatkârın yed-i maharetine tedâbir-i mihanikiye ile klişeleri tesbit etmek hizmetini isnâd eyerler.” (Cenab Şahabeddin, *Meslek-i Hakikiyyûn*, 1908, s. 291).

4.3.2.4. Musâhabe-i Edebiye: Eser-i Nefis Nedir?

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebi akımları konu alan dördüncü eleştiri yazısı “Musâhabe-i Edebiye: Eser-i Nefis Nedir?” başlığını taşımaktadır. *Servet-i Fünun* mecmuasının 6 Kasım 1324 (5 Kasım 1908) tarihli, 912. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, “Musâhabe-i Edebiye: Eser-i Nefis Nedir?” başlıklı eleştiri yazısında niçin bir eseri beğenip diğer eseri beğenmediğimiz sorusu üzerinde durmuştur. Herkesin bildiği gibi bir eseri hemen herkesin beğenmesi ve takdir etmesi

mümkün değildir. Cenab Şahabeddin'e göre insanların zevklerinin birtakım olgunlaşma süreleri vardır. Zamanında çok beğendiğimiz bir eseri bugün bayağı buluyor, ya da hiç hoşumuza gitmeyen bir eseri bugün çok seviyor olabiliriz. Bu yaşımız, terbiyemiz ve alışkanlıklarımız ile fikirlerimizin zamanla değişmiş olmasına bağlıdır. Cenab Şahabeddin'e göre bazı âlimler, çocukların ve köylülerin zevklerindeki ortaklığı dile getirmişlerdir. Mesela çocuklar da köylüler de kırmızı, mor, sarı gibi sert renkleri severler. Oyuncakçılardaki bebeklerin kostümleri genellikle mavi renklidir. Köylülerin odalarındaki asılı resimlere bakılırsa genellikle hep çığ renkleri kırmızı, sarı, mavi tercih edilmiştir. Yakın zamanlara kadar bu tercihin sebebi bilinmiyordu. Ancak son zamanlarda kırmızı, sarı ve mavi gibi renklerin uyarıcı renkleri olduğu kabul edilmiş. Bu renkleri sevmek için de biraz alışmış olmak gerekeceği için de Cenab Şahabeddin, çocukların ve köylülerin bu renklere alışmış olduğunu dile getirmiştir.

Cenab Şahabeddin, sesler için de aynısının geçerli olduğunu söylemiştir. Çocuklar da köylüler de çok yüksek sestem hoşlanırlarmış. Yine aynı şekilde kokulara karşı da çocukların ve köylü halkının zevki benzerdir. Sert kokuları severler, hafif kokulardan zevk almazlar.

Cenab Şahabeddin'e göre çocuklar da köylü halk da medeniyete dair bir yol kat ettiklerinde zevkleri değişir ve tabiata yönelirler. Bundan sonra tabiata yakın olan eserler güzel gelmeye başlar.

“Tefsilât-ı sabıkadan şu kâideyi istihrav edebiliriz: Bir eser-i nefis olmak için evvel-be-evvel tabii olmalı me'luf olduğumuz eşkâl ve kavaide muhâlif olmamalı.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Eser-i Nefis Nedir?, 1908, s. 20).

Sonuç olarak ise her şeyin güzeli için zihnimizde alışkanlık, terbiye ve keder neticesi olarak bir hayal vardır. Cenab Şahabeddin'e göre işte bu hayale uygun bulduğumuz eserlere nefis eserler deriz.

4.3.2.5. Tahkikât-ı Edebiye Sütûnları

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında edebi akımları konu alan beşinci ve son eleştiri yazısı “Tahkikât-ı Edebiye Sütûnları” başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 14 Ağustos 1335 (14 Ağustos 1919) tarihli, 1422. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, eskilerin kimleri okuduklarını, nasıl yazdıklarını ve ne türlü yaşadıklarını öğrenmek, edebiyat tarihi yazacak olanlar için de bir kolaylık sağlamak amacıyla bu yazıyı kaleme almıştır. Yazarlarımızın birçoğuna birkaç sene önce birer tezkire ile mürâcaat ettiğinde aldığı cevapları sıralamıştır.

İlk olarak simbolizm, realizm ve romantizmin edebiyatımız ile münasebeti olmadığını ve bu sebeple bu mesleklerden birisine bağlı olmadığını vurgulamıştır. Cenab Şahabeddin kendisinin kesinlikle simbolizm taraftarı olmadığını, şairlerimizden hiçbirisinin de sembolik olamayacağını dile getirmiştir. Realizm konusunda ise realizmin ilk çıktığı yer olan Fransa ve Almanya’da Emile Zola’nın nazariyatına uygun manzumeler neşreden bir şair tanımadığını dile getirmiştir. Romantizm ise, önce Almanya’da sonra Fransa’da Klasisizm’e karşı bir isyan olarak çıkmıştır. Cenab Şahabeddin romantizme de bağlı olmadığını dile getirmiştir.

Cenab Şahabeddin şair olmak için bu üç meslekten herhangi birisine bağlı olmanın şart olmadığını söylemiştir. Cenab Şahabeddin’e göre edebiyat, güzel sanatlardan birisidir. Herkesin mesleği de bu güzelliği temin etmek için mürâcaat ettiği vasıtaların toplamıdır. Bu sebeple hiçbir yola esir olmadığını söylemiştir.

İkinci olarak Cenab Şahabeddin, Arap’tan kimseyi okumadığını belirtmiştir.

“Acem’den yalnız Hafız Divanı ile Şeyh Sadi’nin âsârını okudum. Frenklere gelince: Fransız, Alman, İngiliz, İtalyan üdebâ-yı meşhûresinin başlıca eserlerini hemen kâmilin okuduğumu zannediyorum.” (Cenab Şahabeddin, Tahkikât-ı Edebiye Sütunları, 1919, s. 272).

Üçüncü olarak Cenab Şahabeddin’e göre çağdaşları ve kendisi üzerinde en çok etki eden Fransa’nın Parnasyen şairleri Coppee, Prudhomme, Mendes gibi isimlerdir.

Dördüncü olarak bizim şairlerimizden Fuzuli’yi çok beğendiğini dile getirmiştir.

Beşinci olarak matbu eseri olan Hac Yolunda’dan söz etmiştir.

Altıncı olarak Kemal Bey merhumun her müellifin eserlerine karşı vaziyetini hatırlatır ve ben eserlerime karşı pek şefkatli değilim der.

Yedinci ve son olarak ise genel olarak sanat ve özel olarak edebiyat için güzellikten başka amaç tanımadığını dile getirmiştir.

4.3.3. Fransız Edebiyatı Eleştirisi

4.3.3.1. Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyat-ı Cedîdesine Dairdir

Servet-i Fünun mecmuası Batı'yı yakından takip eden ve inceleyen mecmualardan en önemlisidir. Cenab Şahabeddin, *Servet-i Fünun*'un sayfalarında Batı edebiyatını tamamıyla ele alan ve Avrupa'da yazılmış eserleri belli açılardan ele alan eleştirilerde bulunmuştur. Cenab Şahabeddin'in, Fransız edebiyatına dair beş eleştiri yazısı vardır. Bu eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 297, 299, 307, 308. 360. sayılarında yayımlanmıştır. “Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir” isimli eleştiri yazısı bu yazılardan ilkidir. Bu yazının ikincisi yine aynı isim ile “Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyat-ı Cedîdesine Dairdir” *Servet-i Fünun* mecmuasının 299. sayısında yayımlanır. 1897'de de bunların devamı mahiyetinde “Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Şuara-yı Hâzırası” ismiyle bir eleştiri yazısı daha yayımlanmıştır. Bu eleştiri yazısının incelemesine ileriki sayfalarda değinilecektir. “Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir” başlıklı eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 7 Kasım 1312 (10 Kasım 1896) tarihli, 297. sayısında yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan “Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir” başlıklı ikinci eleştiri yazısı, 21 Kasım 1312 (3 Aralık 1896) tarihli, 299. sayıda yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre çoğunluğu bilinmeyen, bazısı pek az bilinen Fransız edebiyatının gençleri, okuyucuların meyillerini ve zevklerini yavaş yavaş düzeltmişler ve bir tarafa meyletmişlerdir. Bu gençler, memleketlerine edebiyat için yeni bir gelecek hazırlamışlar, kural dışı fakat hoş ve yeni bir düşünüşü okuyuculara aşlamaya çalışmışlardır. Yeni eserler bazen bir neşeden bayılır gibi sevinçli, bazen kederin karanlık yükü altında ezilircesine yaratılmıştır, fakat iki halde de çok fazla tesir etmiştir; çünkü yeni yazarlar Aguste Comte, Charles Darwin, Arthur Schopenhauer, Stuart Mill, Herbert Spencer, Hippolyte Taine, Ernest Renan gibi filozofların eserlerini okumuştur. Kısacası Cenab Şahabeddin bahsedilen bu gençlerin memleketlerine yeni bir edebiyat hazırladıklarını dile getirmektedir. Bu gençlerin kaynakları ise Aguste Comte, Charles Darwin, Arthur Schopenhauer gibi isimlerdir. Duygularını, düşüncelerini ahenkli bir şekilde anlatmayı amaçlamışlardır.

Cenab Şahabeddin “Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir” adlı eleştiri yazısında yeni yazarlar için şunları dile getirir:

“Bu üdebâ-yı cedîde arasında fikirlerindeki cevâf etmek ve tenha-yı lafızlarındaki semen ve ahenk ile ifhâ mevzû’un sehâfetini sözün şişkinliği içinde belirsiz bırakmak kariileri cümlelerin nukûş-ı rûh-firîbiyle oyalandırarak o nukûş altındaki boşluğu göstermemek ve böylece bir maharet-i bediyye sayesinde dahi yaşamak isteyenler yok değilse de bunlar ekalliyyette kalırlar; ötekiler metîn, vâsi’, derin, erkân-ı felsefiyye ile ânâsır-ı tefekkürîyyeden müteşekkil tecârib-i ciddiyye ile müşâhedât-ı fenniyye müstenid, ağır birer binâ-yı ma’lûmât sahibidirlere, bunlarda ahengi sever, fikirleri üstüne bir rîşe-i zengin beyan üretmek ister, fakat esasen üstüvârî-i felsefesini daha evvel düşünürler.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir, 1896, s. 162).

Cenab Şahabeddin’e göre yeni yazarlar arasında bazıları fikirlerindeki boşluğu ahenk ile gizlemeye çalışırlar. Âdetâ okuyucuları cümlelerin ruh eğlendirici nakışlarıyla oyalandırarak o nakış altındaki boşluğu göstermemek ve böylece yaşamak isteyenler vardır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısında genç şairlerin üstâdlarından olan Paul Verlaine’in bir kıtasından bahseder:

“Ahenk, yine ahenk, daima ahenk... Her şiir bir rûh-ı sazendeden eşfâk ve semâvâta yükselen bir şey-i perrân gibi nânelere, kekikleri koklayarak zemzeme-sâz olan bâd-ı seher gibi olmalıdır.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir, 1896, s. 162).

Cenab Şahabeddin’e göre Fransız şiirlerinde öyle bir ahenk vardır ki bunu Lamartine’in, Hugo’nun şiirlerinde bulmak mümkün değildir. Richard Wagner’in bestelerindeki lezzeti ve zevki duymak için nasıl ki mûsikî-şinâs olmak gerekiyor ise Fransız Şübbân-ı Üdebâsının eserlerindeki düşünceyi hissetmek ve anlamak için de edebiyat ile beslenmiş şairane ince bir ruh gerektiğini söyler; her Fransızca bilen bu yeni eserleri anlayamaz der.

Cenab Şahabeddin yazısının devamında “Bu yazarlar kimlerdir?” ve “En güzel eserleri nelerdir?” diye soruyor. Cenab Şahabeddin’in amacı kuru bir şekilde düşünce beyân etmekten ziyâde edebiyat okuyucularına yeni bir inceleme alanı açmak olduğundan özellikle bu iki soru üzerinde duruyor.

Cenab Şahabeddin’e göre Fransız Edebiyat-ı Cedîdesi’nde en çok önem sahibi olanlar Belçikalılardır. Şiirde Georges Rodenbach, Emile Verhaeren, Henri de Regnier... Nesirde Maurice Maeterlinck ile Georges Eekhoud en yüksek mevkileri işgal ediyorlar. Cenab Şahabeddin “Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir” isimli eleştiri yazısının devamında Belçikalı genç şairlerden ve Fransız şairlerinden bahseder. Nesir alanında eser veren yazarlara ise “Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir” isimli eleştiri yazısında değinecektir.

İlk olarak George Rodenbach'ten bahseder. George Rodenbach'ın manzum eserleri tatlı bir histen ve tarifi mümkün olmayan samimiyetten oluşmuştur. Her fikre bir incelik, bir nezaket ve âdetâ her şeye bir his, bir ruh verir. Bu şairin bütün yarattıkları samimi bir hava içerisinde kuşatılmıştır. Üç tane şiir mecmuası vardır. Cenab Şahabeddin burada bu şiir mecmualarını açıklar. Birincisi *Le Regne Du Silence*'dir. İkincisi *Voyage dans les yeux*'dur. Üçüncüsü *Les Vies Eneloses*'dir.

George Rodenbach'ten sonra Emile Verhaeren gelir:

“Rodenbach'a nisbette daha az samimi olan Emile Verhaeren, ‘daha ‘amîk ve daha felsefî’ şiir vücûda getirmiştir. Bu şair, ‘her şeye bir fikir vermek için bazen her fikri bir şey gibi gösterir.’ O, maddî âlemin üstünde insana mahsus fikrî bir âlem keşfetmiştir. Şair, o âlemde kendine has dünyasını kurar, orada gönölünce yaşar.” (Tarakçı, 1986, s. 188).

Emile Verhaeren de Belçikalı genç bir şairdir. Emile Verhaeren'in şiirleri daha az samimi, fakat daha derin, daha felsefidir. George Rodenbach'ın her şeye his ve ruh verdiği gibi, Emile Verhaeren de her şeye bir fikir verir.

Cenab Şahabeddin Belçikalı şairlerden sonra asıl Fransız Şübbân-ı Şuarâsına gelir ki bunların arasında Henri de Regnier reis olarak addolunur.

Celâl Tarakçı, Cenab Şahabeddin'in Henri de Regnier için söylediklerini şu sözlerle aktarmıştır:

“Henri de Regnier, vezin ve kafiye kayıtlarını kaldırarak ‘daire-i nazmı’ genişletmiştir. Bunun şiiri ‘hayâlî, ‘amîk, felsefî ve hatta timsâlidir.’ Cenab, Henri de Regnier’ı beğeniyor. Onu zevkle okuduğunu ifade ettikten sonra diyor ki: ‘Bu genç, bu büyük şairin hayalâtı bize pek munis gelebilir. Biraz ülfet ettikten sonra bu nîm hayâlî, nîm timsâlî, tüllü, bulutlu, ziyâlî, zemzemeli eş’ârdan hoşlanamayacak bir şair tasavvur edemem.’” (Tarakçı, 1986, s. 188).

Henri de Regnier'ın şiirleri hayalî, derin, felsefî ve hatta semboliktir. Cenab Şahabeddin'in Fransız Eş'âr-ı Cedîdesi arasında en lezzetle okuduğu *Les Lendemains* olmuştur. O da bir Henri de Regnier mecmûasıdır.

Cenab Şahbeddin Henri de Regnier için şunları da söylemiştir:

“Bu genç şâir Fransız usûl-i inşâdında mer'î olan kavâidin heceye, kafiyyeye taalluk edenlerini zîr ü zeber ederek aded-i heceyi ihtiyâr-ı şâire tevdi' etmiş, sem'e ancak uzaktan hem ahenk gelen kelimeleri bile -mesela poehe kelimesi ile torche kelimesi gibi-mukaffâ addedilmiş ve bu islâhât ile daire-i nazmı tevsi' ederek meslek-i cedîd-i edibin müesseslerinden biri olmuştur.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir, 1896, s. 163).

Bu şair Fransız şiir söyleme tarzlarında heceye ve kafiyyeye bağlı olarak uyulması gereken kuralları alt üst ederek, hece sayılarını şairin seçimine bırakmıştır. Kulağa uzaktan aynı ahenkte gelen kelimeleri bile kafiyeli saymış

ve bu iyileştirme ve düzeltme dairesini genişleterek yeni edebiyat mesleğinin kurucularından biri olmuştur.

Henri de Regnier ile aynı hizada tutulan bir diğer Fransız şairi ise Viele Griffin'dir. Bu şairin tasavvurlarındaki derinlik ve yücelik çoğunlukla yetiştirilmeyecek bir derecede olduğundan eserlerinin pek azı tamamıyla açıktır.

Adolphe Rette de genç bir şairdir. Fakat sert, kaba ve şiddetli... Öyle ki çiçeklerden bahsedecek olsa narin ağaçlı bir bahçeyi harap ediyor, bütün çiçeklerin yapraklarını yoluyor, bütün şebnemleri kırıp geçiriyor... Bir kadınla konuşmak istese tebessüm ediyor, fakat kadının lakaydi bakışını fark ettiğinde kötümeye ve lanetlemeye kadar gidiyor.

Cenab Şahabeddin, Albert Samain'in gayet hoş, ince, nazik kelimelerle anlatıyor:

“Saf güzel hayaller rakîk ve seyyâl bir lisân ile hissi ve samimî bir ahenk arasından işitiliyor; bir tül arkasından görünür gibi hafif renkler semâyı, zemîni, ufku teşkil ediyor; bir hülyâ-yı kalbi bütün bu şeyler üstüne bir ziyâ-yı mübhem döküyor: İşte Albert Samain'in âsârı...” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyat-ı Cedîdesine Dairdir, 1896, s. 163).

Cenab Şahabeddin'e göre eserleri bizim Osmanlı zevkimize pek uygun olan bir şair de Stuart Merrill'dir. Amerika'dan kalkmış Fransız edebiyatına hizmet için Paris'e gelmiştir. Bu şairin iki yazı tarzı vardır. İkisi de bize hoş gelebilir. Stuart Merrill *Les Fastes* adlı mecmuasında gösterdiği süslenmiş tarz ile yahut *Petits Poemes D'automne* unvânlı eserinde belirttiği hüznü tarz ile hislerini açıklar. Cenab'a göre bu ikinci tarz Amerikalı şairin kalemine daha çok yakışıyor.

Cenab Şahabeddin'e göre Edebiyat-ı Cedîdemizi sürekli takip eden ve inceleyen okuyucularımız, gençlerimizden birisinin vezinsiz, kafiyesiz, hece hesabı gibi nazımla ilgili ilk kayıtlardan manzumeler yazmayı teklif ettiğini ve bu yolda şairler yazmanın mümkün olduğunu ispat etmek için birkaç örnek bile göstermiş olduğunu ancak o teklifin kabul edilmediğini hatırlarlar. Bu şair söyleme tarzının kurucusu Gustave Khan isminde Belçikalı bir delikanlıdır ki *Vogue* namıyla neşrettiği ve idare ettiği belirli mecmualar aracılığıyla birbiri ardınca edebî görüşlerini bildirmiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre bunlardan başka Efaim Mikail, Henry Barbos, Gustave de Reşen, Camil Mokler, Paul Berola şairlik kabiliyetleri verilmiş olan gençlerdendir.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının sonunda bu sohbetinin sadece şairlerle ve onların eserleri ile sınırlandırılmış olduğunu, bir diğer sohbetinde Fransa'nın yeni nesir yazarlarından bahsedeceğini belirtmiştir.

Cenab Şahabeddin'in, "Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir" isimli eleştiri yazısı Fransız edebiyatını esas alan eleştiri yazılarından ikincisidir. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 21 Kasım 1312 (3 Aralık 1896) tarihli, 299. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre, on sene öncesine gelinceye kadar bütün Fransızlar, Gustave Flaubert, Emile Zola gibi realist yazarları takdir ederler ve taklit ederlerdi. O zamanın gençlerinin hemen hepsi Emile Zola'ya üstâd unvânını vermişlerdi.

Emile Zola, edebî olarak elde ettiklerini *La Terre* unvânlı meşhur hikâyeleri ile neşrettiği zaman, okuyucuların eline düştüğü gün şöhret kürsüsü sarsılmıştır. Ertesi gün *Le Figaro* beş imzalı bir yazı neşreder. Emile Zola'nın mesleğinde en çok gönül bağladığı öğrencilerinden olan beş kişi o makalede "Levsiyat ile meşhûn olan bu hikâyenin müellifi ile aramızda şimdiden sonra hiçbir karâbet-i kalemiyye kalmamıştır." (Cenab Şahabeddin, *Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir*, 1896, s. 199) demişlerdir.

Emile Zola yavaş yavaş öğretmen zirvesinden unutulmuş en aşağı katına kadar düşmüştür. Bugünün genç yazarları Emile Zola'ya karşı o kadar lakaydi davranıyor ki Emile Zola var mıdır, yok mudur diye sorulsa çoğunluğu bilmem diyecektir.

Cenab Şahabeddin'e göre bugün Rene Bazin'in tasvirlerini Guy de Maupassant'ın tasvirlerine tercih etmek konusunda herkes hemfikirdir. Cenab Şahabeddin, bu tezini güçlendirmek için Guy de Maupassant'ın bir eseri ile Rene Bazin'in bir eserinin karşılaştırmasını da vermiştir. Ona göre, bugün *Bel Ami'den* ziyade *La Sarcelle Bleue* okunuyor. Cenab Şahabeddin edebiyatı tasvir ederken ağaçların ve bulutların önemsiz şeyler olarak görülebileceğini vurguluyor. Ancak Rene Bazin'in, bunların önemsiz şeyler olarak açıklanmasını doğru bulmadığını söylüyor.

Genç yazarların en doğru söz söyleyeni olmakla meşhur olan Rene Dominik, Rene Bazin'den bahsettiği sırada diyor ki:

"Biz onun âsârını hâvi olduğu nezâket-i rûh ve ulviyyet-i hissiyattan dolayı severiz. Bu hikâyeye-nüvis hem nâfiz'ül-nazar ve hakikatperver, hem de sâf ve afiftir." (Cenab Şahabeddin, *Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir*, 1896, s. 200).

Cenab Şahabeddin ilgili eleştiri yazısında, Rene Bazin için söylediklerini güçlendirmek amacıyla Rene Dominik'in de görüşlerine yer vermiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre kâinatta bir his ve hayat arayan yeni yazarlar insandan bahsetmek gerektiği zaman artık pek hassas bir kalp ile o kalbin hayatî hareketlerini oluşturan sınırlardan başka bir şey tanımaz oluyorlar. Seviyor, üzüyor, öfkeleniyor ve ümitsizliğe kapılıyor ağlıyor yahut sevinçli ve mutlu tebessüm ediyor. İşte Cenab Şahabeddin için yeni yazarlarımızın bakışından insan budur.

Bu yazarların oluşturduğu yeni eserlerin isimleri ise bazı eski tiyatrolarda olduğu gibi saâdet, felâket, hayâl, arzu falan değil, alelâde romanlarda gördüğümüz isimlerdir: Piyer, Paul, Jane, Janet...

Cenab Şahabeddin'e göre tiyatro, şehirli yazarların gençlerinin en yücesi olan Maurice Maeterlinck'in zekâsının örneğidir. Maurice Maeterlinck kişilerinin arasındaki konuşma, bildiğimiz işittiğimiz şeylere benzemez. Maurice Maeterlinck, *L' Intruse* adındaki eserini neşrederek bütün Fransız âlimlerini şaşkınlığa uğrattı. Cenab Şahabeddin'e göre şiirde Emile Verhaeren ne buldu ne yaptı ise nesirde Maeterlinck onu bulmuş, onu yapmıştır.

Cenab Şahabeddin, bu yeni yazarların Emile Zola'nın edebî mesleğini kabul etmediklerini, Alphonse Daudet ile Goncourt Biraderler'inkini doğrultmaya çalıştıklarını söyler.

Leon Daudet'in yazarlığı pederinin mesleğine, Rosny Biraderlerinki Goncourtlar'ın yazarlığına benzer. Rosny Biraderler güzel yazdıkları nisbette çok yazıyorlar. Bu iki birâder şehirdeki olayları fikirlerine dar buldular; sayfaların zamanları içinde bir geriye dönüş seyahatine başladılar; gittiler, gittiler, o kadar gittiler ki ilk tarihlerin sayfalarında bile hiç yazılmamış olan devirlere kadar ulaştılar.

Leon Daudet'in kalemi Rosny Biraderlerinki derecesinde değil, fakat daha derin, daha felsefî, bazen pek şâir, bazen pek fen âlimi, henüz kararlı bir kalemi yok. Leon Daudet her şey görünmek ister.

Cenab Şahabeddin bu sohbeta Paul Adam ile son vermek ister. Gayet güzel yazar, hatta onu bazıları Balzac'a benzetiyorlar; belki öyledir. Gerek *La Force du Mal* ve gerek *Le Mystere des Foules* benzeri olmayan, bütün dünya edebiyatlarında pek nâdir olan eserlerdir.

Cenab Şahabeddin'e göre şiir ve his, üslupta nezihlik, derinlik ve incelik: İşte Fransa'da yeni nesrin meziyyetleri bunlardır. Bu meziyyetleri eserlerinde en belirgin, düzgün bir şekilde gösteren şunlardır: Maeterlinck, Eekhoud, Adam...

4.3.3.2.Avrupa'da Tasallüf-i Edebî

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan "Avrupa'da Tasallüf-i Edebî" başlıklı eleştiri yazısı, Fransız edebiyatını konu alan üçüncü eleştiri yazısıdır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı, *Servet-i Fünun* mecmuasının 16 Ocak 1312 (28 Ocak 1897) tarihli, 307. sayısında yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin, *Servet-i Fünun* mecmuasında "Avrupa'da Tasallüf-i Edebî" başlığı altında iki eleştiri yazısı yayımlamıştır. "Avrupa'da Tasallüf-i Edebî" başlıklı ikinci eleştiri yazısı 23 Ocak 1312 (4 Şubat 1897) tarihli 308. sayıda yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin söz konusu eleştiri yazısında Avrupa'da edebiyatı öven kesimden bahsetmiştir. Avrupa'nın kibar salonlarında kır, seyrek saçlı, seyrek sakallı adamlar varmış. Cenab Şahabeddin'e göre bu adamların hallerine bakılırsa onların hukuk mektebinden olabileceği düşünülebilir. Çünkü ciddi kıyafetler giymişlerdir. Kendisi ile övünen ve çok konuşan bu adamların şöhretleri edebiyatı övmekten ibaretmiş. Cenab Şahabeddin bu adamların Encümen-i Dâniş üyelerinden olmadığını söyler. Ancak bu adamların arzusu Encümen-i Dâniş üyesi olmaktır. Cenab Şahabeddin Avrupa'daki edebiyatı öven bu kesime bilgiçler gözüyle bakar. Cenab Şahabeddin'e göre bu şarlatanlar zeki değillerdir ancak kendilerini zeki gösterirler. Bunların asıl istekleri ise muhataplarını kendilerine hayran bırakmaktır. Hayran bıraktıkça kendilerini mutlu hissederler. Edebiyat konusunda ne söylenir, ne yapılır, ne hazırlanır, ne neşredilirse hepsini bilirler; edebî havadislerin en yenileri bunlardadır; yepyeni bir eser hakkında tüm yazarların fikirlerini sorarlar, öğrenirler. Bunlardan sonra yapacakları ilk şey kendilerini bir salona atmak ve orada sözü çeşitli eserlerde dolaştırdıktan sonra yeni esere dönerek sağlam ve önemli fikirleri kibirli bir kayıtsızlıkla kaleme alırlar. Cenab Şahabeddin'e göre edebiyatı öven bu kişiler, derin ve etkili olan sözleri alışılmış birer söz gibi gösterirler. Alçakgönüllülük ile kendisini dinleyenleri görüp de görmezden gelirler.

Cenab Şahabeddin söz konusu eleştiri yazısında bilgiçlik taslayanlar için şunları da söylemiştir:

“Ma'lûmâtlarının vüs'atına, zevklerinin selâmetine, ser-firâzân-ı üdebâ ile aralarındaki münâsebâtın samîmiyyetine herkesi iknâ' etmek... Pek az bir şey okudukları halde her şeyi okumuş gibi görünmek... Ma'lûmat-ı edebiyeleri mesmûâtan ibâret iken birer edîb-i dâhi yaşamak: İşte mutasalliflerin mesâi-i fikriyyesi bunlara masrûftur.” (Cenab Şahabeddin, Avrupa'da Tasallûf-i Edebî, 1897, s. 332).

Cenab Şahabeddin'e göre roman, felsefî bir eser, hâtîrât veya bilinen bir süreli yayında önemli bir makale neşredildiğinde, bu yazar onu bir kere gözden geçirir, ünlü eleştirmenlerin o eser hakkındaki görüşlerini öğrenir, o görüşlerdeki parlak hükümleri toplar ve düzenler. Bu düzenlemeleri ezberledikten sonra bu ezberlerin muhatapların üzerindeki etkisini hesaplar. Bu etkiden de emin olunca bunları salona taşır.

Cenab Şahabeddin'e göre bu bilgiler çoğunlukla kinayelerden bahsederler. Son zamanlarda neşredilen bütün güzel eserlerin gerçek yazarının bu bilgiler olduğunu ancak isimlerini kitap tezgâhlarında sürdürmek istemedikleri için Alphonse Daudet veya Paul Bourget adı altında neşrettiklerini söyler.

Bu bilgicin cebinde ya bir manzum komedyanın ya da yeni tarz bir romanın müsveddesi bulunmuş. Komedyaaların esasını Edvar Payrone, Meyake gibi isimlere vermiş. Roman ve projelerini Şerbolye'ye vermiş. Cenab Şahabeddin'e göre bu yazarlar Meyake'ye verdiği esasların hiçbirisine acımazlarmış. Çünkü çok nadir ve beğenilen bir eser vücuda getirmiş.

“Mutasallifin sâmiyaları ale-l-ekser mutasallifâtıdır. Bu kadınlar süslü, mağrur, geveze, şuhturlar; fakat mesâil-i edebiyeden külliyyen bî-haberdirler, kendilerinin letâfet-i fikr ve üslûba nisbeti ve bir dolandırıcının iffet ve masûmiyyete nisbeti gibidir. Bunların pek iyi bildikleri bir şey varsa o da şudur ki bir kadın kibar salonlarında sık yaşamak için kuvvâ-yı câzibe-i mevhûbesine bir câzibe-i ca'liyye-i zarâfet, bir sihr-i edebî ilâve etmelidir.” (Cenab Şahabeddin, Avrupa'da Tasallûf-i Edebî, 1897, s. 332).

Gerçekten de bu kadınlar süslü, geveze ve neşeli olmalarının yanında edebî meselelerden habersizlerdir.

“Erkeklerin kadınlarda 'ma'lumat-ı edebîye' aramaları, kadınları 'mutasallıflar'ın etrafında toplamaya ve 'tasalluf'un yaygın hale gelmesine sebep olur.” (Tarakçı, 1986, s. 186).

Cenab Şahabeddin'e göre kadınların en nefret ettikleri adam övünmeye tutulmuş olan adam iken ona karşı nazik tavırlarda ve yalvarmalarda bulunurlar. Bir kadın bir kere övünmenin çıkmaz sokağına ayak bastığında, artık bir bakımdan o kadına mensup olanların hepsi o kadını takibe mecbûr olurlar. Bu sebeple bilgiçlik taslayanlar artar gider.

Cenab Şahabeddin'e göre hatır için övgüye harcanan vakit ve buna bağlı olarak katlanılan mahrumiyetler, göze alınan fedâkârlıklar, alınan tavırlar gibi pek çok şeyden dolayı mutasallifler kötümserdir. Zamanı ve mekânın övgüsü kişilere ve olaylara bağlı

olarak değişebilir. Ancak herkesçe bilinen övgü biçimleri vardır. Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısında bu övgü biçimlerini üçe ayırmıştır.

Cenab Şahabeddin ilk olarak Encümen-i Dâniş üyelerinden birisinin verdiği bir ziyafette bulunan mutasalliflerden söz eder. Bu sınıfa her mutasallif davet edilmezmiş. Buraya davet edilmesi için mutasallifin parası olmalı, kıymetli mobilyaları olan bir evi olmalı ve aşçısının becerileri herkes tarafından kabul edilmiş olmalıymış. Bu şartları kişiliğinde topladıktan sonra mutasallifin, Encümen-i Dâniş üyelerinden birkaçını tanıyor olması gerekirmiş. Maârife gelince bir sofraya dâhil olurmuş ve bu ziyafette âlemin bilinen kadınları bulundurulmuş. Mutasallif, Encümen-i Dâniş üyelerinden birinin yemek masasında oturmuştur ve en çok istediği de budur. Mutasallif bir süre sonra gittiği yerlerde bu ziyafetten söz etmeye başlar. Cenab Şahabeddin bu sözlerde diğer bir davetlinin fikrini veya Encümen-i Dâniş üyelerinden olan bir kişinin düşüncesini kendi fikri ve düşüncesiymiş gibi anlatmış olduğunu anlarız der.

Cenab Şahabeddin ikinci olarak tasallüfün bir türünün de ünlüleri tanımak, özellikle meşhur edipleri tanımak olduğunu vurgulamıştır. Cenab Şahabeddin'e göre bazı mutasallif kadınlar meşhur mutasallifleri yakından görmek, tanımak isterlermiş. Mutasalliflerin gözünde meşhur yazarlar roman yazarlardır. Bunların meşhur dedikleri yazarlar kendilerini öven yazarlardır.

Cenab Şahabeddin üçüncü olarak ise sadece birkaç kişinin eserlerini okuyan, yalnızca bazı kişilerin düzenlemiş olduğu tiyatroları seyreden ve edebiyatın yalnız bir türünü beğenen mutasalliflerden söz etmiştir. Bunların gözünde seçkin yazarların kütüphanesinde basılmış olan eserlerin hepsi güzeldir. Fransa tiyatrosunda sahnelenen tiyatroların hepsi nefistir.

Sonuç olarak Cenab Şahabeddin “Avrupa’da Tasallüf-i Edebî” başlıklı eleştiri yazısında Avrupa’daki edebiyatı öven kesimden bahsetmiştir. Bu insanların tek maarifeti edebiyatı övmekmiş. Cenab Şahabeddin, bu adamlara ve kadınlara şarlatan gözüyle bakmıştır. Bunlar zeki değillerdir ancak kendilerini zeki gibi gösterirler. Cenab Şahabeddin son olarak üç övgü biçiminden de söz ederek eleştiri yazısını noktalamıştır.

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanmış olan “Avrupa’da Tasallüf-i Edebî” başlıklı eleştiri yazısı Fransız edebiyatını konu alan

dördüncü eleştiri yazısıdır. Cenab Şahabeddin'in bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 23 Ocak 1312 (4 Şubat 1897) tarihli 308. sayısında yayımlanmıştır. “Avrupa’da Tasallüf-i Edebî” başlıklı eleştiri yazısı Cenab Şahabeddin’in 307. sayıda aynı isim ile yayımlanan eleştiri yazısının devamı niteliğindedir.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının girişinde mutasalliflerin edebî bilgilerinin az olmasından ve bu sebeple güzel sanatlara da dil uzatmalarından bahsetmiştir. Etrafındakiler bu mutasallifi büyük bir tevekkül ile dinlerlermiş. Çok nadir de olsa açıklama isterler ve mutasallifi alkışlarlarmış. Bu alkış mutasallife para gibi sevinç getirirmiş. Cenab Şahabeddin’e göre mutasallif resamlardan bahsettiğinde bile her ressamın tablolarında bir kusur bulurmuş. Birisinin çizgisi, birisinin terkibi, birisinin biçimi derken her birinin bir tarafını eksik görürmüş. Cenab Şahabeddin’e göre mutasalliflerin en beğendikleri, salonlarda en çok boy gösterenlerdir. Mutasallif bunları bile eleştirmiş. Cenab Şahabeddin böyle mutasalliflerin Delacroix’in bir tablosunu ele geçirdiklerinden bahseder. Mutasalliflere göre o tablo, ressamın bütün meşhur tablolarından üstündür.

Cenab Şahabeddin’e göre mutasalliflerin bu türleri zamanlarının büyük çoğunluğunu müzelerde ve seyahatlerde geçirirlermiş. Tanınmış sanat eserleri hakkında sanat üstâdlarının yazdıklarını okurlarmış. Bir tablo satılacağını duyduklarında derhal oraya koşarlarmış.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının devamında bu mutasallifler için şunları da söylemiştir:

“Cihânın bir köşesinde bir resim ekspozisyonu olmasın: Mutasallif şimendüfer ile velesbitle, balonla oraya can atar; müddet-i teşhîrin inkızâsına kadar her gün devam eder; kulağı züvvârın çenesindedir, husûsî, şâyân-ı dikkat bir şey işitti mi, derhâl onu -gece cüzdanına kaydetmek üzere- zihninin bir köşesine hakk eder.” (Cenab Şahabeddin, Avrupa’da Tasallüf-i Edebî, 1897, s. 347).

Mutasallif asla resim sergilerini kaçırmazmış. Trenle, bisikletle, balonla olsun bir şekilde gidermiş. Daima misafirleri dinler ve dikkate değer bir şey işittiğinde hemen not almış.

Cenab Şahabeddin’e göre edebî gücü, edebiyatı övmek ile yeterli görmeyenlerin bir kısmı da evlerinde kıymetli ve nâdir olan eserleri toplarlar ve bununla iftihâr ederler. Mutasalliflerin bu türleri hayatlarının ilk kısmını çaresizlik içerisinde geçirirlermiş. Bu mutasallifler salonlara dâhil olmanın en

kolay yolunu bir yazarın iki üç eserini okuyup üzerine bir şeyler yazmakta bulmuşlardır. Cenab Şahabeddin'e göre bu mutasalliflerinin çoğunun yüzü buruşuk, saçları dökülmüş, halleri ve hareketleri yavaştır. Bunlar terbiyeden ve zerâfetten uzaktırlar. Muhatapları biraz açıklama istediklerinde mutasallifler, dünyada nadir ve güzel olan şeylerin kendisinde olduğundan bahsetmeye başlarlar.

Cenab Şahabeddin'e göre mutasallifler bir yerlerde eski bir şey olduğunu duysunlar hemen onun için dünyanın öbür ucuna koşabilirler ve birkaç yüz bin frank feda edebilirlermiş. Bir örnek vermiştir. Bunlardan birisi İtalya'da Venedikli birisinin eski bir bardağı açık artırmaya koyacağını duyar ve altmış bin franga bu bardağı almıştır.

Özellikle de edebiyatı övmekten âciz olanların bir kısmı Cenab Şahabeddin'e göre felsefiyyât ve siyâsiyyât ile bu eksikliklerini tamamlıyorlarmış. Sonuç itibarıyla mutasalliflerin bitmez tükenmez çeşitleri vardır. Tasallüfün kaynağı olarak İngiltere gösterilmektedir. Hatta “tasallüf” kelimesi, İngilizce “snobisme” kelimesinden alınmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre insan yaratılış itibarıyla bilgi konusunda her zaman kendisini daha üstün göstermeye heveslidir. Bu sebeple de dünyanın her yerinde tasallüfe dair eserlerden bir parça vardır. Cenab Şahabeddin'e göre memleketimiz, tasallüfe dair eserlerin en az görüldüğü yerdir ve biz bununla iftihar ederiz.

4.3.3.3. Musâhabe-i Edebiye: Fransız Şuarâ-yı Hâzırası

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında Fransız edebiyatını konu alan eleştiri yazılarından beşincisi “Musâhabe-i Edebiye: Fransız Şuarâ-yı Hâzırası” başlıklı eleştiri yazısıdır. Cenab Şahabeddin'in, bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 24 Ocak 1313 (3 Şubat 1898) tarihli, 360. sayısında yayımlanmıştır. “Musâhabe-i Edebiye: Fransız Şuarâ-yı Hâzırası” başlıklı eleştiri yazısı, “Musâhabe-i Edebiye: Fransız Edebiyat-ı Cedidesine Dairdir” başlıklı eleştiri yazısının devamı niteliğindedir.

Cenab Şahabeddin, “Musâhabe-i Edebiye: Fransız Şuarâ-yı Hâzırası” başlıklı eleştiri yazısına, geçen sene iki musâhabede Fransa'nın genç şairlerinden ve genç nesir

yazarlarından bahsettiğini, bu yazısının da o iki yazının devamı mahiyetinde olduğunu dile getirerek başlamıştır.

Cenab Şahabeddin bir süredir okuyucunun ilgisinin manzum eserlerden çok mensur hikâyelere yöneldiğini belirtmiştir. Burada meşhur yazar Jules Lamaitre'nin bir sözünü alıntılamıştır:

“Asr-ı âtîde hiç şiir yazan kalmayacak; nazmın lüzumsuzluğu anlaşılacak, herkes nesrin müsâde-i tabiatından istifade ile meşgûl olacak...” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Şuarâ-yı Hâzırası, 1898, s. 338).

Cenab Şahabeddin'e göre Victor Hugo da zamanla yavaş yavaş nazmın kısa, kesik satırlarını bırakarak mensur eserlere yönelmiştir. Nesir bugün çok parlak bir talihe sahip olmasına rağmen, Fransız şairlerinin şiir mecmuaları miktarı da o kadar fazladır ki bunların tümünden bahsetmeye hiç kimse cüret edemez. Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısında Fransız Şuarâ-yı Hâzırası'nın şöhreti ancak kendi dönemine kadar erişmiş olanlarından bahsetmeyi uygun görmüştür. Bu musâhabede yüzeysel bir düzgünlük olması açısından alfabeğe uygun bir düzende gideceğini belirtmiştir.

İlk olarak Stephane Mallarme'den bahsetmiştir. Bundan kırk sene kadar önce “Parnas” adı ile bir edebî mesleğin tesis olduğunu dile getirmiştir. Bu edebî meslek romantizm edebî mesleğinin altında yetişmiş, mânâdan çok söz ile meşgul olmuştur. Cenab Şahabeddin'e göre Parnas şairlerin en büyük üstâdı Leconte de Lisle'dir. Bu edebî mesleği en devamlı neşreden ise Catulle Mendes'tir. Parnasizm edebî mesleği içerisinde özellikle dört şair kendisini göstermiştir: François Coppee, Sully Prudhomme, Paul Verlaine, Stephane Mallarme. Yavaş yavaş Stephane Mallarme ve Paul Verlaine parnas mesleğine ait kurallardan ayrılmışlardır. Bu hususi kalem hareketlerine ayrı ayrı birer isim vermek gerekiyordu.

“Stephane Mallarme'nin tarz-ı tahrîrine muammâî demek daha doğru olacakken sembolizm dediler. Yeni açılan bu hıyâbân-ı edebî medhaline der-beste likâ bir heykel gibi Estefan Mallarme nâmı dikildi.” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Şuarâ-yı Hâzırası, 1898, s. 338).

Cenab Şahabeddin'e göre bundan sonra şairin tüm eserleri birer muamma hâlini almıştır. Onun anlaşılabilir eserleri çok güzel eserler olmasına karşın anlaşılmayan eserleri çirkin eserler değillerdir. Bu şairin en büyük manzumesi *L'Après dimi d'un Faune* meşhur bir bilmece olarak tanınır. Tüm bunların dışında Mallarme onu tanıyanlara göre pek nazik, zarif ve sohbeti faydalı bir adam imiş.

Cenab Şahabeddin'e göre Parnas şairlerin eserlerinde açıklık çok fazla idi. Çok parlak şeyleri tasvir ediyorlardı. Parlaklığın bu derecesi okuyucuyu yoruyordu. Sanat

güzelliği ile donatılan eserlerde *Leconte de Lisle*'nin veya Marya Duharadiyon'un eserlerinde gördüğümüz fikir güzellikleri görüleliyordu. Bazen mânâ çok yüzeysel, bayağı oluyordu. Sembolistlerin ortaya çıkışı Fransız edebiyat tarihinde önemli olmuştur. Genç öğrencilere edebî eserlerin açıklık ve kapsamlılık bakımından geniş olmasının önemi vurgulanmıştır. Bütün bu öğrenciler Stephane Mallarme'nin dâhi olduğu konusunda aynı fikirdedirler.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının devamında Stephane Mallarme'nin gerçekten bir dâhi olup olmadığı sorusunu sorar. Bu soruya doğru bir cevap vermek güç ve tehlikelidir. Ancak bu sorunun cevabı musâhabenin gerekliliklerinden olduğu için Mallarme'nin dehâsını tasdik etmek veya inkâr etmek için onun anlaşılabilir eserlerini incelemek gerekir. Çünkü anlaşılabilir eserleri için iyi ya da kötü demek doğru demek uygun düşmez. Stephane Mallarme'nin manzum eserleri sadece birkaç parçadan ibâret olduğu için doğru bir hüküm vermek yetersizdir. Bu sebeple mensur eserlerine yönelmeliyiz. Cenab Şahabeddin'e göre Stephane Mallarme için dâhi bir şair demek mümkün olsa bile bu dehâsını eserlerinde göstermemiştir. Bu netice sonrasında Cenab Şahabeddin'in aklına bir soru daha geliyor: Stephane Mallarme'de sözü karışık söyleme arzusu doğal mıdır, sahte midir? Cenab Şahabeddin'e göre bu sorunun cevabı çok açıktır. Eğer doğal olsa idi şairin her eserinde tek düze bir şekilde muğlak olması gerekirdi. Stephane Mallarme'nin sözü karışık söyleme kusuru hep yapmacılıktan ibarettir. Cenab Şahabeddin bu noktada Stephane Mallarme'nin sözü karışık söyleme kusurunu nereden ve kimlerden aldığını sorguluyor. Bu soruların cevabı için şairin hayatını incelemek gerekmektedir. Stephane Mallarme bir İngilizce yazardır. İngiliz şairlerini okur ve İngiliz edebiyatını inceler... İngiliz şairler arasında en çok dikkatini çeken isim Edgar Allan Poe olmuştur. Cenab Şahabeddin'e göre Stephane Mallarme Amerikalı şair Edgar Allan Poe ile beraber üç Fransız şairin de eserlerini incelemiştir. Cenab Şahabeddin'e göre okuyucular gibi şairler de Parnas edebî mesleğinin mübalağalı açıklığından yorulmuşlardı. Bu sebeple Stephane Mallarme de kalbî bir yenilenme ümidi gördüler.

Sonuç olarak ise her edebî meslek gibi sembolizm de başlangıçta çok belirsiz, karışık görünüyordu. Ancak bu edebî mesleğin kuralları anlaşılabilirlik kazanmasını sağlamıştır. Bunun sonucu olarak da bugün sembolizm edebî tarzının çok hoş ve güzel eserler vücûda getirmiş olduğunu söyleyebiliriz.

4.3.4. Edebî Eser Eleştirisi

4.3.4.1. Racine ve ‘‘Bayezid’’ Hâilesi

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında, Batı edebiyatına dair edebî eserleri konu alan bir eleştiri yazısı yayımlanmıştır. Bu eleştiri yazısı ‘‘Racine ve ‘Bayezid’ Hâilesi’’ başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 15 Ocak 1340 (28 Ocak 1925) tarihli, 1483. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin’e göre, Jean Racine’in trajedileri gençlik yıllarına aittir. Jean Racine kırk yaşına gelene kadar zeki yazarlarla yiyip içmiş ve trajedilerinde olduğu gibi aşk dolu, istek dolu bir hayat sürmüştür. Yirmi sene kadar edebiyatta en büyük başarıları elde etmiştir. Şiirleri anlamlarına nazaran insan beyninden doğmuş en harareti şiirlerdir. Şairi, hayal gücü söz konusu olduğunda bir erkek, dâhiliği söz konusu olduğunda bir sanatkâr ve aşırı hisliliği söz konusu olduğunda ise kadın olarak görmek mümkündür.

Cenab Şahabeddin’e göre Jean Racine’in, tabiat, din, örf, hayat, ahlak ve tiyatro gibi pek çok konuda fikirleri taraftarı olduğu Por Rovayal mezhebinden geliyordu. Dini hislere her şeyden çok önem verirdi. Racine’ zekâsı coşkun, zarif ve maharetlidir. Dâhiliği en açık şekilde eşsiz bir zevk sâimliğine sahip olmasındadır.

Jean Racine için hakikat, tabiata uygun olmaktır. Bencilliği insanlığın yaradılıştan beri gelen bir hâli olarak kabul eder. Cenab Şahabeddin, Jean Racine’in trajedilerini şu cümleler ile değerlendirmiştir:

‘‘Hâileleri ber-mutâd hodgâmların müsâdeme-i ihtirâsâtından doğar. Mübdi’in zekâsı kahramanların zâlim ve mazlum tanımayan kör infîâlâtına, zâhiri bir nezâket-i edebiye altında müstesnâ bir kuvvet ve keskinlik verir. Onun eserlerinde hayr ve hakkı sık sık bir hâcisenin ayakları altında münhezim ve makhûr buluruz.’’ (Cenab Şahabeddin, Racine ve ‘‘Bayezid’’ Hâilesi, 1925, s. 130).

Cenab Şahabeddin, Jean Racine’in *Bayezid Hâilesi* başlıklı trajedisini kızgın, dört ayaklı hayvanlar sarayı olarak nitelendirmektedir. *Bayezid Hâilesi*’nin konusu şöyledir: Murad Râbi’ Bağdat seferinde iken payitahtı vezir Ahmet Paşa’dan ziyade Hasekisi Ruhsan Sultan’a bırakmıştır. Ahmet Paşa, Murad’ın baskısından kurtulmak istediği için hükümeti yürütme amacı ile bir saltanat değişmesi tasarlamaktadır. Amacı Murad’ın biraderi Bayezid’i oturtmaktır. Sarayda hapis yaşayan Bayezid genç, güzel ve zekidir. Ahmet Paşa ilk olarak Bayezid’in gençliğinden ve güzelliğinden faydalanarak Ruhsan’ın kalbine sokacaktır. İstenilen hızlı bir şekilde elde edilir ve Ruhsan Bayezid’in aşkı ile yanmaya başlar. Tam o sırada da Murad Râbi’nin mağlûb

olduğu haberi gelir. Saltanat değişimi kolaylaşmış olur. Ruhsan'ın tek bir şartı vardır o da Bayezid'in nikâh yapmasıdır. Ancak Bayezid'in gönlü Atiye Sultan'a bağlıdır. Bu sürede Ahmet Paşa ile Atiye Sultan, Bayezid'i hislerini gizlemeye ve Ruhsan'a karşı yapmacık bir muhabbet göstermeye teşvik etmişlerdir. Fakat Ruhsan, Atiye ile Bayezid'in konuşmalarını işitmiş ve şüpheye düşmüştür. Atiye'ye kurduğu bir tuzak ile gerçeği anlamış ve Bayezid'i terk etmiştir. Her şeyi öğrenen Murad Râbi' ise Orhan isimli bir zâtı ikisini de öldürmesi için İstanbul'a göndermiş ve Bayezid ile Ruhsan öldürülmüştür. Atiye de kendi canına kıymıştır.

Sonuç olarak Cenab Şahabeddin, *Bayezid Hâilesi*'nin, tarihle münasebetinin olduğunu vurgulamıştır.

4.4. Kadın ve Kadın Üslûbu Üzerine Eleştiri Yazıları

4.4.1. Kadın Nasıl Olmalıdır?

Cenab Şahabeddin, *Servet-i Fünun* mecmuasında kadın ve kadın üslûbu üzerine üç eleştiri yazısı yayımlamıştır. Bahsi geçen eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 289, 301 ve 1594. sayılarında yayımlanmıştır. Cenab'ın *Servet-i Fünun*'da kadın ve kadın üslûbu üzerine yayımlamış olduğu ilk eleştiri yazısı “Kadın Nasıl Olmalıdır?” başlığını taşımaktadır. Bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 25 Eylül 1896 tarihli, 289. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısına başlarken eskiden Paris'te bir kadınlar kongresi olduğundan söz ederek başlamıştır. Bahsi geçen kongrenin nerede düzenlendiğinden ve bu kongreye kimlerin katıldığından söz etmiştir. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısında akli sebepler itibariyle erkeklerin kadınlardan üstün olup olmadığı sorusu üzerinde durmuştur. Bu soru aslında kongredeki herkesin aklındadır ancak hiçbirisi dile getirememektedir. Bir de doktor diplomasına sahip olan bir kadının kendisinden daha az okumuş olan kocasına itaat etmesinin doğru olup olmadığı üzerine yapılan bir tartışmadan söz etmektedir. Bu kongrede bir taraftan kararlar verilirken bir taraftan da teklifler sunulmaktadır. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısında bu tekliflerden örnekler vermiştir: Mesela nikâha ait kanunlar ve ceza kanunları kaldırılacaktır.

Cenab Şahabeddin bu kongreyi âzâsı, mükerrerâtı ve müzâkerâtı ile gözünün önüne getirdiğinde büyük bir endişe duyduğunu dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin

burada bilgi konusunda sınırlandırılmış bir adam ile çok bilgili, okumuş bir kadının evliliğini gözünde canlandırmıştır. Komik bir durum olacağını söylemektedir. Bu konuda örnekler vermiştir. Cenab Şahabeddin'e göre böyle bir kadına çocuğun ağlıyor deseniz ben dadı değilim der, eşiniz aç deseniz aşçı kadına söyleyiniz der. Cenab Şahabeddin'e göre bir kadın cahil kalmamalıdır okumalıdır, ilim sahibi olmalıdır. Ancak diğer konularda da kendisini geriye çekmemelidir. Hiçbir erkek eşinin ona bir şeyler öğretmesini istemez. Kadında ince bir ruh olması aranılan en önemli özelliktir.

Cenab Şahabeddin'e göre kadın edebiyat anlamında da iyi olmalıdır. Büyük fakat basit, güzel fakat nazif olan şiirlerle ruhunu besleyen kadın her şiiri bir ahenk içerisinde tertip etmelidir. Cenab Şahabeddin'e göre güzel bir edebî terbiye alan kadının beğendiği şeyler, seçtiği renkler, giydiği kumaşlar ve sürdüğü kokular bile güzel olur. Böyle kadınlar çocuğunu da kendi kucağında büyütme ister.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının son paragrafında “Bir kadın nasıl olmalıdır?” sorusu üzerinde durmuştur. Cenab Şahabeddin'e göre bir kadın bütün ilimlere vâkıf olmalıdır. Her şeyi bilmeli ancak bilmiyormuş zannetmelidir. Cenab Şahabeddin bir kadının zeki olması gerektiği üzerinde de durmuştur. Siz bir kadına bir meseleden söz ettiğinizde kadın o meselenin tüm noktalarını size sormalıdır. Kadın arada sırada ezberden bir beyit, bir mısra okuyabilmelidir.

4.4.2. Esâlib-i Nisvân

“Esâlib-i Nisvân” Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan eleştiri yazılarından kadın ve kadın üslûbu başlığı altında değerlendirebileceğimiz ikinci eleştiri yazısıdır. Cenab Şahabeddin “Esâlib-i Nisvân” başlıklı eleştiri yazısını *Servet-i Fünun* mecmuasının 5 Aralık 1312 (17 Aralık 1896) tarihli, 301. sayısında yayımlamıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre genellikle kadınların yazdıklarında daha çok incelik, nezaket, his, kalp ve etki görülür. Buna karşılık ise ihmâl edilmiş bir eser ile karşılaşırız. Bu eserlerde düzen ve fikir daha azdır. Cenab Şahabeddin'e göre kadın üslûbu daha samimi, daha asabî ve daha perişandır. Kadınların kalemi zarif, parlak, hafif, cinaslı, kinayeli ve çoğunlukla sarf ve nahve karşı hatalıdır. Cenab Şahabeddin, bahsettiği sarf ve nahve karşı olan bu eksikliği örneklerle de dile getirmiştir. Madame dü Maintenon'un bir mektubunda söylediklerini alıntı yapmıştır. Bu mektubunda

Madame dü Maintenon, kadınların bütün yazdıklarında gramer kurallarına uymamasından söz etmiştir. Ancak buna karşılık kadınların kaleme almış olduğu eserlerde bir hoşluk ve tatlılık özelliği olduğunu ve bu özelliğin erkeklerin eserlerinde çok nadir görüldüğünü de söyler. Cenab Şahabeddin, Madame dü Maintenon'un mektubundan alıntı yaparak aynı zamanda kendi düşüncelerini de güçlendirmiştir. Aslında pek çok eleştirmen ve yazar Cenab Şahabeddin ile kadınların üslubu konusunda aynı fikirdedir: “Cinsiyet üslûba tesir eder. Kadınların üslûbu erkeklerinkinden farklıdır.” (Tarakçı, 1986, s. 68).

Cenab Şahabeddin kadınların üslûbuna dair eleştiri yazısında şunları dile getirmiştir:

“Evet, kadınların mahsûsât-ı kalemiyyesinde bir halâvet-i husûsiyye vardır: Bu, kabil-i inkâr değildir. Çünkü onların yazdıkları doğrudan doğruya kalpten nebean eder, endişe-i bedî ve beyân ile tabiiyyetini bozmadı, kalpten kâğıda intikâl ederken kıyâsât-ı mantıkîyyeyi bir nazar-ı tannâz-âne atfeder, geçer.” (Cenab Şahabeddin, Esâlib-i Nisvân, 1896, s. 230).

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında Madmazel dü Monpansiye'nin *Hatırat*'ından da örnek vermiştir:

“Madmazel de Monpansiye 'Hatırat'ının bir yerinde Düşes Dürela'nın vefatından bahsederken şunları ilâve ediyor: 'Hekimlere düşesin endâmını sordular. Hekimler dediler ki dünyada onun endâmından biçimsiz, ondan çirkin bir şey olamaz. Bu gevezelikler benim hiç hoşuma gitmedi. Zannımca vefât eden bir kadının eşkâl-i vücûdiyyesinden bahsetmemeli hele nekâyis-i uzviyyesi bütün bütün sukût-ı ketum-âne altında bırakılmalıdır. Herkes biliyordu ki düşes kamburdu, ma'lûmâtın bu kadarı kâfi idi.'” (Cenab Şahabeddin, Esâlib-i Nisvân, 1896, s. 230).

Cenab Şahabeddin'e göre bu parçada bir kadınlık gizlidir. Madmazel, hekimleri kötülerken birdenbire kadınlığına yenik düşerek yalan söylemektedir. Çünkü çağdaşları düşesin kambur olmadığını söylerler. Cenab Şahabeddin, Madmazel'in bu yalanının kadınlıktan başka hiçbir şeye dayandırılmayacağını söylemektedir.

Cenab Şahabeddin yine eleştiri yazısının devamında, Madame de Sevingne'den aldığı bir parçayı aktarır:

“Madame de Berisak bugün bir vecadan muztarip idi; süslenmiş, taranmış, yatağına girmişti. O vecadan ne surette istifadeye çalışıyordu! Gözleri, feryatları. Kollarının hareketini, yorganın üstünde sürüklenen elleri görmeli idi!... Ya vaz'iyetler! Hele celbi merhamet için yaydığı şeyler!... Ben hayret ve şefkatle donanmıştım: Bu komedyayı temâşâ ediyordum. Doğrusu oyun pek güzeldi. İhtimâl ki Madam benim dikkatimi aldandığıma haml ederek memnun olmuştur!” (Cenab Şahabeddin, Esâlib-i Nisvân, 1896, s. 231).

Bu parçada Madame de Sevingne, Madame de Berisak'ın acıdan muztarip olduğunu söyler. Süslenmiş, taranmış yatağına girmiş ancak gözleri, feryatları,

kollarının hareketleri görülmeye değermiş. Merhamet edilmesi için feryatlar ediyormuş. Bu bir komedyadır. Cenab Şahabeddin'e göre bu alay edici tasvir bir erkeğin kaleminden çıkamaz, bir kadının kaleminden çıkmıştır.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısında Madame de Sevingne'nin bir düğün tasvirine de yer vermiştir:

“Matmazal Dölovan'ın resm-i izdivâcında bulundum. Nasıl anlatayım bilmem ki? Tenvîrât, tezyînât, bütün Fransa orada; kıvrık yakalı, sırma işlemeli esvâblar, elmaslar, ateşler, çiçekler, sokakta araba yığını meş'aleler, bağrıışmlar, kovmalar, döğüşmeler, bir insan kasırgası, herkeste dalgınlık; cevapsız sualler (...)” (Cenab Şahabeddin, Esâlib-i Nisvân, 1896, s. 231).

Cenab Şahabeddin'e göre bu cümlelerde hissedilen, ancak anlaşılamayan ifadeler vardır. Bu cümleleri ancak bir kadın kaleme almış olabilir. Alay edici bir dil kullanılmıştır. Bu sebeple tüm bu incelikler bir kadın kalemini işaret eder.

Cenab Şahabeddin, Madame de La Fayette'nin romanlarını bir erkek ismi olan “Sagra” ile neşrettiğini söyler. Eserlerindeki inceliği fark edenler yazarın bir kadın olduğunu hemen anlamışlardır. Matmazel de Esküderi de eserlerini biraderinin ismi altında neşrediyordu.

Cenab Şahabeddin'e göre bazı kadınlar kalemlerini mertlik ile idare ederler. Bu kadınlar hakkında araştırma yapanlar o kadınların eserlerinin ilhamının bir erkek olduğunu bilirler. George Sand bu yazarlardan birisidir. Eserlerinde bir güzellik vardır ancak eserleri bir erkek kaleminden çıkmışa da benzer. Cenab Şahabeddin'e göre George Sand'ın eserlerinde Jules Sando'nun, Alfred de Musset'in fikir derinlikleri görülür.

Cenab Şahabeddin kadın üslûbuna dair fikirlerini beyân ettiği eleştiri makalesinde bazı kadınların eserlerinde erkeklerinin etkisinin görüldüğü gibi, bazı erkeklerin eserlerinde de kadınların etkisinin görüldüğünden söz etmiştir.

Cenab Şahabeddin, eleştiri yazısının devamında Sainte Beuve'nin *Tasvîrât*'ında Laroşfuko'nun hayatının her devresinin bir kadın ismi ile başladığını, bir kadın ismi ile son bulduğunu dile getirmiştir. Öncelikle Madame de Şeroz sonra Madame de Şevriz ve en sonunda da Madam de La Fayette ile son bulduğunu dile getirir. Aynı hüküm Benjamin Konstan ve Chateaubriad için de geçerlidir.

Bilge Ercilasun'un *Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit* başlıklı eserinde kaydettikleri de Cenab Şahabeddin'in görüşlerini doğrular niteliktedir:

“Cenab, üslubun kadın ve erkeklere göre değiştiğini kaydeder. (...) Cenâb buna çeşitli Fransız kadın yazarlarından örnekler verir. Ayrıca her memlekette kadınların ahval ve ahlâkî bir tarzda olmadığından, üslupları da başka başka olur. Bir İngiliz kadını ile bir Fransız kadını aynı şekilde yazamaz, diyerek buna dâir misaller verir.” (Ercilasun, *Servet-i Fünun*'da Edebi Tenkit, 2018, s. 135).

Cenab Şahabeddin İngiliz hikâye yazarlarının pek çoğunu ikiyüzlü olmakla suçluyor. Ancak aralarında samîmî olanları da vardır. Bu noktada Elizabeth Barrett Browning'in meşhur manzumesinden bir paragraf alarak örnek vermiştir. Karşısında ise kıyaslamak amacı ile Fransız yazarlarından Rosemount Jerarnam'dan örnek olarak bir paragraf vermiştir. Cenab Şahabeddin bu iki örneğin karşılaştırmasını okuyucuya bıraktığını söyler. Ancak Rosemount Jerarnam'ın bütün manzumelerini kocasına hitâben okuduğunu dile getirmiştir.

Cenab Şahabeddin erkeklerden bazılarının kadın üslûbuyla yazmaya heveslendiklerini dile getirmiştir. Bu isimlerin başında Jean Jacques Rousseau gelmektedir. Çok etkili ve çok becerikli olmasına rağmen başarılı olamamıştır. Kaleme aldığı satırlar birer fesahat örneği olmasına rağmen kadın mektuplarındaki o saflık ve hafiflikten mahrûmdur. Cenab Şahabeddin'e göre bir erkek ne kadar maharetli olursa olsun yazı yazarken mantığını göz ardı edemez, fikrini kalbine sürükletemez. Bu konuda başarılı gibi görünen Paul Hervigo ile Marcel Proust'dur. Cenab Şahabeddin'e göre bunlardan birincisi daha zeki, daha hünerlidir. İkincisi ise daha nazik ve daha şâirdir.

Cenab Şahabeddin, kadın üslûbu üzerine yazdığı eleştiri yazısını bitirirken erkekler için kadın üslûbunu taklitte başarı elde etmenin sağladığı övünmeden daha üstün bir şey olamayacağını dile getirmiştir. Bu başarı da psikolojinin kadın kalbine ait sayfalarını iyi bilmekten kaynaklanmaktadır.

4.4.3. Shakespeare ve Kadın

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında kadınlara ve kadın üslûbuna değindiği üçüncü eleştiri yazısı “Shakespeare ve Kadın” başlığını taşımaktadır. Cenab Şahabeddin'in, bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 3 Mart 1927 tarihli, 1594. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin, kadınlar söz konusu olduğunda en iyi trajedi yazarının Shakespeare olduğunu dile getirmiştir. Onun hiçbir trajedisinde tamamen kadınlar yer almaz. Trajedide kadınların sadakatsizliğini düşünen kıskanç erkekler vurgulanır.

Trajedilerinin sonu çoğunlukla kanlı biter. Cenab Şahabeddin bu eleştiri yazısında da yine *Othello*'dan örnek vermiştir.

William Shakespeare'in trajedilerinde kadınları mahkûm etmek için erkeklerin şüphe duyması yeterlidir. Şüphe duyulan her kadın ölmeye mahkûm olur. Ancak hayatın William Shakespeare ile karşı karşıya getirdiği kadınlar onun trajedilerindeki kadınlardan çok farklı imiş. Ona kötülük etmiş olan bir kadına karşı kırgınlık yaşamaz. Çünkü o bir şâirdir.

“Kendisinin ibdâ ettiği kadınlar için hayat baştanbaşa saf bir aşktır; dünyaya her an bir çocuk ismetiyle yeni doğarlar ve her yaşta el sürülmemiş bir gonca gibi genç kız kalırlar. Onlar için yaşamın bir lezzeti varsa ancak ruhun bir erkeğe memlûkiyyetinde bulunur.” (Cenab Şahabeddin, Shakespeare ve Kadın, 1927, s. 243).

William Shakespeare'in trajedilerindeki kadınlar ne kadar şefkatli ve ne kadar masum olurlarsa olsun kendilerine karşı atılan iftiraya karşı kendilerini savunamazlar. Cenab Şahabeddin'e göre William Shakespeare'in kadınlarında en büyük erdem yumuşak başlı olmalarıdır. William Shakespeare'in kadınlarına göre yeryüzündeki tek mutluluk kaynağı aşkmış. Sonuç olarak William Shakespeare, şefkat içerisinde trajedilerini yaşatmaya çalışmıştır.

4.5. Eski Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları

4.5.1. Tabiat Tasvirleri Eleştirisi

4.5.1.1. Musâhabe-i Edebiye: Tabiata Karşı Şair

Cenab Şahabeddin, *Servet-i Fünun* mecmuasında tabiat tasvirlerini konu alan iki eleştiri yazısı kaleme almıştır. Bahsi geçen eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 340. 1503. sayılarında yayımlanmıştır. “Musâhabe-i Edebiye: Tabiata Karşı Şair” başlıklı eleştiri yazısı, Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun*'da yayımlanan Eski Türk edebiyatını esas alan tabiat tasvirleri konulu ilk eleştiri yazısıdır. Cenab Şahabeddin “Musâhabe-i Edebiye: Tabiata Karşı Şair” başlıklı eleştiri yazısını, *Servet-i Fünun* mecmuasının 4 Eylül 1313 (16 Eylül 1897) tarihli 340. sayısında yayımlamıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre otuz sene öncesine kadar âirler için dünya kendisinden bahsedilmez bir şeymiş; şâirler kendi ruhu ve mutlulukları için yaşar, etrafında olan tabiat olaylarını görmezden gelirmiş. Cenab Şahabeddin'e göre şâir dış dünyayı ancak iki halde hatırlamış: Ya tevhîd ve kaside gibi uzun manzumelere uygun

bir girizgâh yapmak için dış dünyadan faydalanırmış, ya da vicdânî bir duyguyu anlatmak için dış dünyadan faydalanırmış. Cenab Şahabeddin eleştiri yazısında Nabi'nin bir gazelinden almış olduğu beyitleri örnek olarak göstermiştir:

“Kurub bir bâr-gâh-ı sun' lutf-ı kahrđan memzûc
Verüb ezdâdâ âmizeş komuş nâmın anın dünya

Yazub redd ü kabûle hüccet etmiş kişverîn ta'dîl
Virüb kevn-i fesâde sûret etmiş hükmünü icrâ

Virüb hakk-ı sarîhen kabz u bast u mahv u isbâtın

Adaletâne-i hikmette etmiş cümlesin arzâ” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiye: Tabiata Karşı Şair, 1897, s. 18)

Cenab Şahabeddin'e göre Nabi'nin bir gazelinden alınmış olan bu beyitlerde tabiat güzelliklerinden ziyade tabiatın düzeninin gizli sırlarından bahsedilmiştir. Bütün bu tür eserlerde tabiatın etkisinden ziyade Kur'an'ın hükümlerinin açıklanmasından ve yorumlanmasından söz edilmiştir.

Cenab Şahabeddin'e göre şâirler bir kasideye giriş yapmak için tabiatın güzelliklerinden bahsetmeye çalışmışlarsa da bunda başarılı olamamışlardır. Cenab Şahabeddin bunun için de Nef'i'nin bir matlâ'ını örnek olarak vermiştir:

“Esti nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem

Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı cem” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Tabiata Karşı Şair, 1897, s. 18)

Nef'i bahsi geçen matlâ'ında ilkbahardan bahsederken bir an meyhaneden bahsetmeye başlamıştır. Ya da bir kış tasvirinden bahsederken taşkınlık örneğine düşmüştür.

Cenab Şahabeddin, bunların dışında şâirin tarif edemediği hislerine bir dış şekil ve renk vererek onu bir his hâlinde ortaya çıkarmak için tabiattan faydalandığını dile getirmiştir. Şâir duyduğu his ile bulduğu örnek arasında teşbih ve istiâre gibi sanatları oluşturmuştur. Bunun sonucunda gül ve bülbül, şem' ve pervâne gibi evrenin birer parçası olan varlıkların şâirlerin eserlerine nüfûz ettiğini görüyoruz. Cenab Şahabeddin'e göre eskilerin gözünde tabiat ancak ihtiyaç olduğu zaman mevcûd imiş. *Servet-i Fünuncular* ise bu ihtiyacı umûmileştirmişler ve kuvvetlendirmişlerdir. Tabiata ihtiyacımızın sadece teşbih ve istiâre için olmadığını dile getirmişlerdir. Cenab Şahabeddin, ruhumuzdaki samimi olaylardan etkilendiğimiz kadar etrafımızdaki tabiatla ilgili olayların da etkisinden hüznülenebileceğimizi dile getirmiştir. Cenab

Şahabeddin'e göre, insanın duygularındaki tabiat etkisini kimse sınırlandıramaz ve bu ikisini kimse ayıramaz. Çünkü aralarında bilinmez bir ilgi vardır. Cenab Şahabeddin tabiat tasvirlerinin her şairin ruhunda farklı etkiler yarattığını şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Tabiat-ı mücâvireden herkesin aldığı hisse-i teessür başkadır: Bir bulutlu havada bazıları bir vesile-i hüzn-i fütür bulur, bazıları o bulutları ince, zarîf birer tûle benzeterek semâyı bir yüzü örtülü ma'sûka gibi sevimli görür. Hakikatte semânın o hâli mahzûn-âne midir, yoksa o hüznü biz mi iâre ediyoruz? Baharın füsûl-i sâireden güzel olduğuna hangi ¹delâil-i makûle ile istişhâd edebiliriz? Dallar yumuşuyor, yapraklanıyor, çiçekleniyor, bağçelerden kokular geliyor, kuşlar ötüyor: İşte nevbahar...” (Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i Edebiyye: Tabiata Karşı Şair, 1897, s. 19).

Cenab Şahabeddin'e göre şâir, tabiat içinde yaşamalı, komşu tabiat ile karıştırılmış ve birleştirilmiş olmalıdır. Aynı zamanda şâir kendi ruhunu sevdiği gibi tabiatın ruhunu da sevmelidir. Şâir tabiatın ruhuna verdiği sonsuz hayallerden bahsetmelidir. Cenab Şahabeddin bunlardan herkesin bahsedebileceğini ancak şâirlerin herkesten daha iyi bahsedeceğini belirtmiştir. Çünkü şâirler daha iyi hissederler. Diğerleri tabiatta, tabiattan başka bir şey bulamazken, Cenab Şahabeddin şâirlerin o tabiatta hayatın büyük olaylarını, şiirin önemli öğelerini görebileceğini dile getirmiştir. Cenab Şahabeddin'e göre yalnız oturan şâirler tabiatı herkesten daha iyi görürler ve herkesten daha çok severlermiş. Tabiatın şiddetli öfkelenmelerinde, ansızın oluşan sakinliklerinde, yavaş yavaş meydana gelen değişmelerinde hep kendi hayallerini görürlermiş.

Cenab Şahabeddin için tabiata karşı şâir mutlu bir âşıktır. Tabiatı o âşığa bırakmalı ve ondan hislerinin ve hayallerinin ahengi ile bir şeyler yaratması beklenmelidir.

4.5.1.2. Musâhabe-i Edebiye: Tabiat Şiirleri

Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında tabiat tasvirlerini konu alan ikinci eleştiri yazısı “Musâhabe-i Edebiye: Tabiat Şiirleri” başlığını taşımaktadır. Cenab'ın, bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 4 Haziran 1341 (17 Haziran 1925) tarihli, 1503. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin'e göre altı asırdan beri şâirlerimiz hatıralarından, hayallerinden, aşklarından, ümitlerinden, ayrılıklarından ve kavuşmalarından

şiiirlerinde bahsetmişlerdir. Tabiatın ruhumuza kattığı güzel heyecanları ise dile getirmemişlerdir. Cenab Şahabeddin bunun sebebinin, dış dünya ile olan münasebetimizi sanat şartları dâhilinde kaleme dökmenin zorluğundan kaynaklandığını dile getirmektedir. Cenab Şahabeddin son kırk senede *Sahra* ile başlayan ve gittikçe gelişen bir tabiat edebiyatımızın olduğunu söyler. Ancak bu eserleri de ruhsuz ve cansız olarak adlandırmaktadır.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısının devamında şâirlerin çoğunun tabiata bir ruh ve şahsiyet verdiklerinden söz etmiştir. Mesela güneş bir gözdür, rüzgâr dalları okşar, dalga haykırır... Bunların hepsi muhtemelen “vahdet-i vücûd” hatırasıdır. Ve zengin bir belagat kaynağı sunar.

4.5.2. Edebî Şahsiyet Eleştirisi

4.5.2.1. Eslâfî Okurken

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan, Eski Türk edebiyatı şâirlerini konu edinen iki eleştiri yazısı vardır. Bahsi geçen eleştiri yazıları sırası ile *Servet-i Fünun* mecmuasının 1519. ve 1527. sayılarında yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin, Eski Türk edebiyatındaki yazarlardan bahseden ilk eleştiri yazısını “Eslâfî Okurken” ismi ile yayımlamıştır. Bu eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 24 Eylül 1231 (7 Temmuz 1925) tarihli, 1519. sayısında yer almaktadır.

Cenab Şahabeddin, bütün eslâfî az çok tasavvuf ile zehirlenmiş bulmaktadır. Eslâflar hayallere ve belagate dalarak ölçüsüz yazmışlardır. Yazarken aydınlığı güneş ve pencereden almak yerine kendi ruhlarından alırlarmış.

“Badeden ve harâbâtan sâkiden ve peymânedan sık sık bahseden ecdâdımız bana öyle geliyor ki sarhoş olmak için içmeğe muhtaç değildiler. Bir taraftan tasavvuf onları vicdanen mest eden ber nbk-i esiri idi; bundan başka her beytin nihâyete astıkları kafiyelerden onların ruhuna boşanan bir şelâle-i müskirât vardı.” (Cenab Şahabeddin, Eslâfî Okurken, 1925, s. 291).

Cenab Şahabeddin’e göre şâirlerin istiareleri, kinayeleri, mazmunları hep ruhlarının sevince açılan pencereleri gibiydi. Eslâfımız bize altı asır boyunca sürmüş rüya gibi bir hayat vermişlerdir. Eskilerden aldıklarımızı aynen geleceğe taşıdığımız için, eskilerden almış olduğumuz sarhoşluk, parlaklık da aynen geleceğe taşınacaktır.

Cenab Şahabeddin eslâfın sanatını sünü bulmuştur. Onları anlamak güçtür:

“Güzelliği öyle tahlil edilir ki her parçası bir muhâldir: Ay gibi bir çehre, ok kadar uzun ve mızrak gibi sivri kirpikleri, servi tûlunda kamet sonra nokta-i mev’hûme küçüklüğünde bir ağız ki bir büse değil, bir mikrop bile sığmaz...” (Cenab Şahabeddin, Eslâfi Okurken, 1925, s. 292).

Cenab Şahabeddin’e göre edebiyat eskiler için en ince ve akıl yorucu satranç müsabakasına benzermiş. Ancak Cenab Şahabeddin, onların sayesinde bizim edebiyat ve dil sahibi olduğumuzu da dile getirmiştir.

4.5.2.2. Naîmâ ile Beraber

Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanmış olan Eski Türk edebiyatındaki edebî şahsiyetlerden bahsettiği ikinci eleştiri yazısı “Naîmâ ile Beraber” başlığını taşımaktadır. Cenab’ın, bahsi geçen eleştiri yazısı *Servet-i Fünun* mecmuasının 19 Kasım 1341 (2 Aralık 1925) tarihli, 1527. sayısında yayımlanmıştır.

Cenab Şahabeddin eleştiri yazısına, bir haftadır kütüphanesinde Naîmâ ile beraber olduğunu dile getirerek başlamıştır. Naîmâ, Nâbi’nin çağdaşdır. Osmanlı saltanatının son zamanlarını, kavgalarını eserlerinde dile getirmiştir. Naîmâ tüm bu şartlar altında sosyal pisliği tahlil eder. Üslûbu çok kuvvetlidir. Cenab Şahabeddin’e göre Naîmâ, sarayı ve divanı tehdit eden kötü sebeplerin hiçbirisine karşı ilgisiz kalmamıştır. Naîmâ’nın cümlelerinin çoğunda tecâhül-i ârif sanatına rastlarız. Aynı zamanda Ferhad Paşa’nın idamından da söz etmiştir.

Cenab Şahabeddin, Naîmâ için tarih yazarı demiştir. Yaşadığı asrı aynı şekilde yazılarına aktarmıştır. Cenab Şahabeddin, Şemseddin Sami’nin Naîmâ için kaba dediğini dile getirmiştir. Ancak Cenab Şahabeddin bu görüşe katılmaz. Kaleminin de fikirleri gibi sade olduğunu söyler. İncelik ve uysallık ile yazar. Yazma kurallarına daima uyar. Cenab Şahabeddin, Naîmâ’nın nasıl bir tarihçi olduğunu ve yazarken nelerden faydalandığını şu cümleler ile dile getirmiştir:

“Naîmâ’da asrının kanaatleriyle müsellâh bir tarih-nüvistî. O da vaka-yi-nâmesini re’s-i kârde bulunanların hasâil ve ihtirâ sâtından, hatâ ve sevabından çıkarıyor. Onun tarihindeki hayat, ale-l-husûs küberrânın hayatı ve hayat-ı idâredir; şüphe yok ki zamanın riyâ batağında boğulmamıştı. Devlet makinesinin zenbereği çürümüş ve inhitât-ı umûmî tahakkuk etmiş olduğunu sezmişti. Anlamıştı ki artık saray kaba bir cehl ve tereddî içinde münbit bir isâet fideliğidir. Fakat sû-i istimâl akıntılarının sefine-i ümmeti hangi fırtınalara sürüklendiğinden ve kopan kasırgaların fi-l-asl hangi müvâzenesizliklerden münbâis olduklarından bî-haber görünüyor.” (Cenab Şahabeddin, Naîmâ ile Beraber, 1925, s. 5).

Naîmâ asrının olaylarını kaleme alan bir tarihçidir. Büyüklerinden, büyüklerinin hayatlarından söz eder. Devletin ve sarayın kötüye gittiğini görür ve bunu da eserlerine yansıtır.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Sonuçlar

Mecmua kelimesi Arapça ‘‘mecmu’’ kökünden türetilmiş bir kelime olarak Türkçe’ye yerleşmiştir. Halk arasında çeşitli alanlarda çıkarılan dergi olarak bilinmektedir. Bir dönemi siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, sanatsal vb. birçok açıdan değerlendirebilmenin yollarından birisi de o döneme ait süreli yayınları incelemektir. Süreli yayınlar çıkarıldığı dönemin kültür, edebiyat, sanat gibi birçok alanında gerçekleşen değişikliklerden okuyucuyu haberdar ederek dönemin içinde bulunduğu durumu yansıtır. Cenab Şahabeddin de Türk edebiyatı *Servet-i Fünun* döneminde eleştiri türünde önemli yazıları olan yazarlardan birisidir. Bu çalışmada, Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan *Servet-i Fünun* mecmuasındaki Cenab Şahabeddin’in eleştiri yazıları incelenmiştir.

Çalışmanın amacı 1891-1944 yılları arasında yayımlanan *Servet-i Fünun* mecmuasında yer alan Cenab Şahabeddin’in eleştiri yazılarını incelemek ve tüm bilgileri akademik camianın ilgisine sunmaktır. Çalışmamızda Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasındaki eleştiri yazılarını beş başlık altında inceledik. Bu başlıklar Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları, Teorik Eleştiri Yazıları, Batı Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları, Kadın ve Kadın Üslûbu Üzerine Eleştiri Yazıları, Eski Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları olarak adlandırılmıştır. Beş üst başlık altında on dört alt başlık yer almaktadır. Bu alt başlıklar eleştiri metninin konusuna göre kategorilendirilerek adlandırılmıştır. Edebi şahsiyet eleştirisinden edebi eser ve üslûp eleştirisine kadar pek çok konuda eleştiri yazısı yer almaktadır.

Çalışmamız kapsamında Cenab Şahabeddin’in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlanan altmış dokuz eleştiri yazısı olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen eleştiri yazıları konularına göre tasnif edildikten sonra kronolojik sıraya göre incelenmiştir.

Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları üst başlığı altında Cenab Şahabeddin’in edebi şahsiyet ve edebi eser konulu eleştiri yazıları incelenmiştir. Edebi

Şahsiyet Eleştirisi alt başlığında Cenab Şahabeddin'in Tevfik Fikret, Tokadizade Şekib, Ahmet Rasim, Süleyman Nazif gibi edebiyatımızın kıymetli yazarlarına dair eleştirilerinin incelemesine yer verilmiştir. Edebi Eser Eleştirisi alt başlığında ise İki Eser-i Edebi, Abdülhak Hamid ve Yabancı Dostlar, Safahat Mübdi'i, Ahmet Midhat ve Asarı, Hatırât-ı Meşâhir Münasebetiyle, Huzur-ı Hilkatte ve Tokadizâde Şekib, Manzum Tiyatro ve Sönen Kandiller başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları üst başlığında, Cenab Şahabeddin'in, Yeni Türk edebiyatından önemli yazarlara ve önemli eserlere dair eleştirilerinin incelemesi yer almaktadır. Bahsi geçen yazarların edebiyat hakkındaki görüşleri, felsefeleri ve eserlerine dair bilgiler yer almaktadır. Yazarlar ve eserler yer yer karşılaştırılarak eleştirilmiştir. Romandan tiyatroya kadar pek çok türdeki eserin eleştirisi bu bölümde incelenmiştir.

Teorik Eleştiri Yazıları üst başlığı altında Cenab Şahabeddin'in edebiyat, ifade ve üslup, vezin ve ahenk, tenkit ve münekkit, sanat, şiir ve dil gibi konulardaki eleştiri yazıları incelenmiştir. Edebiyat Eleştirisi alt başlığında Musâhabe-i Edebiye: Menâfi'i Edebiye, Musâhabe-i Edebiye: Tefrit ve İfrat, Musâhabe-i Edebiye: Müntekid-i Hakiki, Hasbihâl-i Edebî: Ak Saçlılar, Cenab Şahabeddin Hitâbesi, Servet-i Fünun Edebiyatı ve Bedbinlik, Vecize Edebiyatı başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. İfade ve Üslup Eleştirisi alt başlığında Tettebbuât-ı Edebiye: Esâlib-i Ezmine, Tettebbuât-ı Edebiye: Esâlib-i Milel, Musâhabe-i Edebiye: Yeni Ta'birât, Musâhabe-i Edebiye: Yeni Elfâz başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Vezin ve Ahenk Eleştirisi alt başlığında Felsefe-i Evzân, Mes'ele-i Evzân, Vezin ve Ahenk Meselesi başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Tenkid ve Münekkid Eleştirisi alt başlığında Musâhabe-i Edebiye: Biraz Psikoloji, Felsefe-i İntikâd, İntikâdın Envâ'ı ve Büyük Münekkidler başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Sanat ve Şiir Eleştirisi alt başlığında Şiir Nedir? ve Eş'ar-ı Vicdâniye başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Dil ve Anlatım Eleştirisi alt başlığında Müşkilât-ı Nesriyye, Lisân Meselesi, Lisanımızın İhtiyaçları, Felsefe-i Ma'lûmât başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Teorik Eleştiri Yazıları üst başlığında Cenab Şahabeddin'in edebiyat, vezin ve ahenk, dil ve anlatım gibi pek çok teorik bilgi içeren eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Bu eleştirilerin incelemesi de yine konularına göre kategorilere ayrılarak ve kronolojik olarak yapılmıştır. Bu bölüm, eleştiri yazısının en çok olduğu bölümdür.

Batı Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları üst başlığı altında Cenab Şahabeddin'in edebi şahsiyet, edebi akım, edebi eser ve Fransız edebiyatı gibi konulardaki eleştiri yazılarının incelemesi yer almaktadır. Edebi Şahsiyet Eleştirisi alt başlığında Muhterem Üstad Anatole France, İngiliz Bedîyyâtı ve Oscar Wilde, Claude Farrere, Büyük Dostumuz Pierre Loti, Shakespeare Hayatı I, Shakespeare Ahlakı, Shakespeare Fikirleri, Shakespeare Hissiyyâtı, Shakespeare ve Aşk, Shakespeare'in Sanatı ve Stefan Zeromski başlıklı eleştiri yazılarının incelemesi yer almaktadır. Edebi Akım Eleştirisi alt başlığında Musâhabe-i Edebiye: Semolizm Nedir?, Musâhabe-i Edebiye; Dekadizm Nedir?, Meslek-i Hakikiyun Nedir?, Musâhabe-i Edebiye: Eser-i Nefis Nedir?, Tahkikât-ı Edebiye Sütûnları başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Edebi Eser Eleştirisi alt başlığında Racine ve Bayezid Hâilesi başlıklı eleştiri yazısının incelemesine yer verilmiştir. Batı Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları üst başlığında Cenab Şahabeddin'in pek çok edebi şahsiyetten, dekadizm, sembolizm ve realizm gibi edebi akımlardan, edebi eserlerden bahseden eleştiri yazılarının incelemesi yer almaktadır. Cenab Şahabeddin Batı edebiyatından özellikle Shakespeare hakkında pek çok eleştiri yazısı yazmıştır. Bu yazıları bir dizi halinde hayatı, ahlakı, fikirleri, hissiyyatı, aşk konusundaki düşünceleri, sanatı gibi başlıklara ayırarak vermiştir. Biz de çalışmamızda Shakespeare konusundaki eleştiri yazılarının incelemesine de yer verdik. Shakespeare dışında Fransız, İtalyan, Polonyalı pek çok yazara dair eleştirilerde bulunmuştur.

Kadın ve Kadın Üslûbu Üzerine Eleştiri Yazıları üst başlığı altında Cenab Şahabeddin'in bir kadının nasıl olması gerektiğinden, kadının üslûbundan ve Shakespeare için kadının nasıl olması gerektiğinden bahseden eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Bu eleştiri yazıları Kadın Nasıl Olmalıdır?, Esâlib-i Nisvân ve Shakespeare ve Kadın başlıklı eleştiri yazılarıdır.

Eski Türk Edebiyatı Üzerine Eleştiri Yazıları üst başlığı altında Cenab Şahabeddin'in tabiat tasvirleri ve edebi şahsiyetler üzerine eleştiri yazılarının incelemesi yer almaktadır. Tabiat Tasvirleri Eleştirisi alt başlığında Musâhabe-i Edebiye: Tabiata Karşı Şair, Musâhabe-i Edebiye: Tabiat Şiirleri başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir. Edebi Şahsiyet Eleştirisi alt başlığında Eslâfi Okurken ve Naima ile Beraber başlıklı eleştiri yazılarının incelemesine yer verilmiştir.

Sonuç olarak Cenab Şahabeddin'in Servet-i Fünun mecmuasında edebiyattan sanata, dil ve anlatımdan kadınlara kadar pek çok konuda kaleme alınmış eleştiri yazısı vardır.

5.2. Öneriler

Bu çalışmada, Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasındaki eleştiri yazıları incelenmiştir. Çalışmanın amacı 1891-1944 yılları arasında, Cenab Şahabeddin'in *Servet-i Fünun* mecmuasında yayımlana eleştiri yazılarını incelemek ve bu bilgileri akademik camianın ilgisine sunmaktır.

“Cenab Şahabeddin'in Servet-i Fünun Mecmuası'ndaki Eleştiri Yazıları Üzerine Bir İnceleme” başlıklı çalışmamız, bir başvuru çalışması niteliğini taşımaktadır. Dil ve anlatım, edebî şahsiyet, edebî eser, edebî akım gibi birçok konuda yazılmış eleştiri yazıları incelenerek gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu nedenle çalışma, *Servet-i Fünun* mecmuası üzerine çalışma yapacaklar için ve incelenen eleştiri yazıları hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler için bir kaynak olmakla birlikte alanyazında bu tarz çalışmaların artırılması hususunda da öncü olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akay, H. (2020). *Cenab Şahabeddin*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Andı, K. (1997). *Servet-i Fünun Mecmuasının Sistemik İndeksi(1891-1901)*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayata, Y. (1996). *Servet-i Fünun Dergisi (256-305. sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, C. (2000). *Servet-i Fünun Dergisi (1021-1023. Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydoğan, B. (1996). *Servet-i Fünun Döneminde Edebiyat Üzerinde Oluşan Polemikler*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barzun, J., & Henry F. Graff. (2001). *Modern Araştırmacı*. Ankara: Tübitak Yayınları.
- Bayık, H. B. (2000). *Cenâb Şahabeddin'in Servet-i Fünun Dergisi'nde Yayınlanmış Makaleleri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bostancı, K. (2016). *Peyâm-ı Edebî'de Edebî Tenkit*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Boyraz, S. (2001). *Servet-i Fünun Dergisi (1119-1170. sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çıkla, P. (2021). *Dil ve Edebiyat Araştırmalarında Ahlak ve Yöntem*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2015). *Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1953). *Cenab Şahabeddin*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Enginün, İ. (1989). *Cenab Şahabeddin*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ercilasun, B. (1998). *Servet-i Fünun Dergisi'nde Batı Tesiri. Folkloristik Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*. Ankara.
- Ercilasun, B. (2018). *Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Kışan, M. (2008). *Servet-i Fünun Dergisi (256-400. sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koca, O. (2017). *Cenab Şahabeddin'den Seçme Metinler*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Muallim Naci (2010). *Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi (Cilt 2)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Önertoy, O. (1980). *Edebiyatımızda Eleştiri Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Özbek, S. (2016). *Nesir Yazarı Olarak Cenâb Şahabettin*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, H. (2003). *Servet-i Fünun Mecmuası*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parlatır, İ., Enginün, İ., Ercilasun, B., & Karaca, A. (2013). *Servet-i Fünun Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Cenab Şahabeddin (1896). Tefvik Fikret Bey. *Servet-i Fünûn*, 11 (268), 122-124.
- Cenab Şahabeddin (1896). Tetebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine. *Servet-i Fünûn*, 12 (291), 74-75.
- Cenab Şahabeddin (1896). Tetebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Ezmine. *Servet-i Fünûn*, 12 (293), 100-102.
- Cenab Şahabeddin (1896). Tetebbuât-ı Edebiyye: Esâlib-i Milel. *Servet-i Fünûn*, 12 (295), 132-134.
- Cenab Şahabeddin (1896). Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir. *Servet-i Fünûn*, 12 (297), 162-164.
- Cenab Şahabeddin (1896). Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-ı Cedîdesine Dairdir. *Servet-i Fünûn*, 12 (299), 199-203.
- Cenab Şahabeddin (1896). İki Eser-i Edebî. *Servet-i Fünûn*, 12 (300), 212-214.
- Cenab Şahabeddin (1896). Esâlib-i Nisvân. *Servet-i Fünûn*, 12 (301), 230-233.
- Cenab Şahabeddin (1897). Avrupa'da Tasallüf-i Edebî. *Servet-i Fünûn*, 12 (307), 331-333.
- Cenab Şahabeddin (1897). Avrupa'da Tasallüf-i Edebî. *Servet-i Fünûn*, 12 (308), 347-348.
- Cenab Şahabeddin (1897). Musâhabe-i Edebiyye: Menâfi'-i Edebiye. *Servet-i Fünûn*, 13 (329), 259-261.
- Cenab Şahabeddin (1313). Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Tâbirât. *Servet-i Fünûn*, 13 (331), 290-292.
- Cenab Şahabeddin (1897). Musâhabe-i Edebiyye: Yeni Elfâz. *Servet-i Fünûn*, 13 (333), 322-323.
- Cenab Şahabeddin (1897). Musâhabe-i Edebiyye: Tabiata Karşı Şair. *Servet-i Fünûn*, 14 (340), 18-20.
- Cenab Şahabeddin (1897). Musâhabe-i Edebiyye: Sembolizm Nedir? *Servet-i Fünûn*, 14 (341), 34-36.

- Cenab Şahabeddin (1897). Musâhabe-i Edebiyye: Dekadizm Nedir? *Servet-i Fünûn*, 14 (344), 82-85.
- Cenab Şahabeddin (1898). Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Şuarâ-yı Hâzırası. *Servet-i Fünûn*, 14 (360), 338-340.
- Cenab Şahabeddin (1898). Musâhabe-i Edebiyye: Tefrit ve İfrât. *Servet-i Fünûn*, 15 (387), 356-359.
- Cenab Şahabeddin (1897). Biraz Psikoloji. *Servet-i Fünûn*, 16 (391), 6-10.
- Cenab Şahabeddin (1901). Felsefe-i Evzân. *Servet-i Fünûn*, 21 (527), 98-99.
- Cenab Şahabeddin (1901). Musâhabe-i Edebiyye: Müntekid-i Hakiki. 21 (528), *Servet-i Fünûn*, 114-116.
- Cenab Şahabeddin (1908). Meslek-i Hakikiyyûn. *Servet-i Fünûn*, 35 (909), 290-293.
- Cenab Şahabeddin (1908). Müşkilât-ı Nesriyye. *Servet-i Fünûn*, 35 (910), 403-406.
- Cenab Şahabeddin (1908). Musâhabe-i Edebiyye: Eser-i Nefis Nedir? *Servet-i Fünûn*, 36 (912), 19-21.
- Cenab Şahabeddin (1909). Şiir Nedir? *Servet-i Fünûn*, 36 (924), 211-213.
- Cenab Şahabeddin (1909). Eş'âr-ı Vicdâniye. *Servet-i Fünûn*, 36 (927), 259-263.
- Cenab Şahabeddin (1919). Tahkikât-ı Edebiye Sütûnları. *Servet-i Fünûn*, 55 (1422), 271-272.
- Cenab Şahabeddin (1919). Mes'ele-i Evzân. *Servet-i Fünûn*, 55 (1423), 279-280.
- Cenab Şahabeddin (1919). Mes'ele-i Evzân. *Servet-i Fünûn*, 55 (1424), 293-295.
- Cenab Şahabeddin (1924). Abdülhak Hâmid ve Yabancı Dostlar. *Servet-i Fünûn*, 57 (1475), 6-7.
- Cenab Şahabeddin (1924). Muhterem Üstâd Anatole France. *Servet-i Fünûn*, 57 (1476), 22-24.
- Cenab Şahabeddin (1924). Safahât Mübdi'i, *Servet-i Fünûn*, 57 (1479), 66-68.
- Cenab Şahabeddin (1924). Ahmed Midhat ve Âsârı. *Servet-i Fünûn*, 57 (1480), 82-84.
- Cenab Şahabeddin (1925). Racine ve Bayezid Hâilesi. *Servet-i Fünûn*, 57 (1483), 130-132.
- Cenab Şahabeddin (1925). Hasbihâl-i Edebî: Ak Saçlılar. *Servet-i Fünûn*, 57 (1484), 146-148.
- Cenab Şahabeddin (1925). Cenâb Şahabeddin Hitâbesi. *Servet-i Fünûn*, 57 (1487), 199-202.
- Cenab Şahabeddin (1925). Felsefe-i İntikâd. *Servet-i Fünûn*, 57 (1489), 230-231.
- Cenab Şahabeddin (1925). İntikâdın Envâ'ı ve Büyük Münekkidler. *Servet-i Fünûn*, 57 (1492), 281-283.
- Cenab Şahabeddin (1925). İntikâdın Envâ'ı ve Büyük Münekkidler. *Servet-i Fünûn*, 57 (1494), 214-215.
- Cenab Şahabeddin (1925). İntikâdın Envâ'ı ve Büyük Münekkidler. *Servet-i Fünûn*, 57 (1499), 358-359.

- Cenab Şahabeddin (1925). Hâtırât-ı Meşâhir Münâsebetiyle. *Servet-i Fünûn*, 57 (1499), 390-393.
- Cenab Şahabeddin (1925). İngiliz Bedîyyâtı ve Oscar Wilde. *Servet-i Fünûn*, 58 (1501), 2-3.
- Cenab Şahabeddin (1925). Musâhabe-i Edebiyye: Tabiat Şiirleri. *Servet-i Fünûn*, 58 (1503), 34-45.
- Cenab Şahabeddin (1925). Claude Farrere. *Servet-i Fünûn*, 58 (1505), 66-68.
- Cenab Şahabeddin (1925). Servet-i Fünun Edebiyatı ve Bedbînlik. *Servet-i Fünûn*, 58 (1507), 98-100.
- Cenab Şahabeddin (1925). Büyük Dostumuz Pierre Loti. *Servet-i Fünûn*, 58 (1508), 118-120.
- Cenab Şahabeddin (1925). Lisân Mes'elesi. *Servet-i Fünûn*, 58 (1510), 146-149.
- Cenab Şahabeddin (1925). Lisânımızın İhtiyaçları. *Servet-i Fünûn*, 58 (1515), 227-300.
- Cenab Şahabeddin (1925). Felsefe-i Ma'lûmât. *Servet-i Fünûn*, 58 (1516), 242-244.
- Cenab Şahabeddin (1925). Shakespeare Hayatı. *Servet-i Fünûn*, 58 (1518), 274-275.
- Cenab Şahabeddin (1925). Eslâfı Okurken. *Servet-i Fünûn*, 58 (1519), 290-292.
- Cenab Şahabeddin (1925). Huzur-ı Hilkatte ve Tokadizâde Şekib. *Servet-i Fünûn*, 58 (1520), 306-307.
- Cenab Şahabeddin (1925). Tokadizâde'nin Felsefesi. *Servet-i Fünûn*, 58 (1524), 56-58.
- Cenab Şahabeddin (1925). Shakespeare Ahlâkı. *Servet-i Fünûn*, 58 (1525), 387-389.
- Cenab Şahabeddin (1925). Ahmet Rasim. *Servet-i Fünûn*, 58 (1526), 402-403.
- Cenab Şahabeddin (1925). Naîmâ ile Beraber. *Servet-i Fünûn*, 59 (1527), 3-6.
- Cenab Şahabeddin (1925). Shakespeare Fikirleri. *Servet-i Fünûn*, 59 (1531), 66-68.
- Cenab Şahabeddin (1926). Stefan Zeromski. *Servet-i Fünûn*, 59 (1532), 72-75.
- Cenab Şahabeddin (1926). Shakespeare Hissiyâtı. *Servet-i Fünûn*, 59 (1533), 100-102.
- Cenab Şahabeddin (1926). Yarınki Edebiyatımız. *Servet-i Fünûn*, 59 (1534), 114-115.
- Cenab Şahabeddin (1926). Shakespeare ve Aşk. *Servet-i Fünûn*, 61 (1585), 101-103.
- Cenab Şahabeddin (1927). Süleyman Nazîf'in Ufûlü. *Servet-i Fünûn*, 61 (1587), 130-131.
- Cenab Şahabeddin (1927). Shakespeare ve Kadın. *Servet-i Fünûn*, 61 (1594), 242-245.
- Cenab Şahabeddin (1927). Shakespeare'in Sanatı. *Servet-i Fünûn*, 61 (1596), 274-275.
- Cenab Şahabeddin (1927). Manzûm Tiyatro ve Sönen Kandiller. *Servet-i Fünûn*, 61 (1597), 290-291.
- Cenab Şahabeddin (1927). Vecize Edebiyatı. *Servet-i Fünûn*, 61 (1600), 338-339.
- Cenab Şahabeddin (1927). Vezin ve Ahenk Mes'elesi. *Servet-i Fünûn*, 61 (1602), 370-371.

- Cenab Şahabeddin (1927). Vezin ve Ahenk Mes'alesi. *Servet-i Fünûn*, 61 (1604), 402-403.
- Tarakçı, C. (1986). *Cenâb Şahabeddin'de Tenkid*. Samsun: Eser Matbaası.
- Tüfekçi, S. (2018). *Servet-i Fünûn-Resimli Uyanış Dergisi 1928-1936 Konu, Tür ve Yazar Dizini*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkoğlu, S. (1998). *Servet-i Fünun Dergisi (925-978. sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tez. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uçman, A. (2003). *Tanzimat ve Servet-i Fünûn Türk Edebiyatı'nda Eleştiri*. Hece Eleştiri Özel Sayısı.
- Üzel, O. (2007). *Servet-i Fünun Dergisi(401-442. sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK-1. Cenâb Şahabeddin'in Servet-i Fünun Mecmuasında Yayımlanan Eleştiri Yazılarının Kronolojik Sıralaması

Eleştiri Yazısı	Yayımlandığı Tarih	Yayımlandığı Sayı
Tevfik Fikret Bey	1 Mayıs 1896	268
Kadın Nasıl Olmalıdır?	25 Eylül 1896	289
Tetebbuât-1 Edebiyye: Esâlib-i Ezmine	9 Ekim 1896	291
Tetebbuât-1 Edebiyye: Esâlib-i Ezmine	23 Ekim 1896	293
Tetebbuât-1 Edebiyye: Esâlib-i Milel	5 Kasım 1896	295
Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-1 Cedidesine Dâirdir	20 Kasım 1896	297
Musâhabe-i Edebiyye: Fransız Edebiyât-1 Cedidesine Dâirdir	4 Aralık 1896	299
İki Eser-i Edebî	11 Aralık 1896	300
Esâlib-i Nisvân	18 Aralık 1896	301

Avrupa'da Edebî	Tasallüf-i	29 Ocak 1897	307
Avrupa'da Edebî	Tasallüf-i	5 Şubat 1897	308
Musâhabe-i Menâfi-i Edebiyye	Edebiyye:	2 Temmuz 1897	329
Musâhabe-i Yeni Tabirat	Edebiyye:	16 Temmuz 1897	331
Musâhabe-i Yeni Elfaz	Edebiyye:	30 Temmuz 1897	333
Musâhabe-i Tabiata Karşı Şâir	Edebiyye:	17 Eylül 1897	340
Musâhabe-i Sembolizm Nedir?	Edebiyye:	24 Eylül 1897	341
Musâhabe-i Dekadizm Nedir?	Edebiyye:	14 Ekim 1897	344
Musâhabe-i Fransız Şuara-yı Hâzırâsı	Edebiyye:	4 Şubat 1898	360
Musâhabe-i Tefrit ve İfrat	Edebiyye:	12 Ağustos 1898	387
Musâhabe-i Biraz Psikoloji	Edebiyye:	9 Eylül 1898	391
Musâhabe-i Felsefe-i Evzân	Edebiyye:	18 Nisan 1901	527

Musâhabe-i Edebiyye: Müntekid-i Hakiki	25 Nisan 1901	528
Meslek-i Hakikiyun	1 Kasım 1908	909
Müşkilât-ı Nesriyye	11 Kasım 1908	910
Musâhabe-i Edebiyye: Eser-i Nefis Nedir?	19 Kasım 1908	912
Şiir Nedir?	11 Şubat 1909	924
Eş'ar-i Vicdâniyye	4 Mart 1909	927
Tahkikât-ı Edebiyye Sütunları	14 Ağustos 1919	1422
Mes'ele-i Evzân	21 Ağustos 1919	1423
Mes'ele-i Evzân	28 Ağustos 1919	1424
Abdülhak Hâmid ve “Yabancı Dostlar”	20 Kasım 1924	1475
Muhterem Üstad Anatole France	27 Kasım 1924	1476
Safahat Mübdii	18 Aralık 1924	1479
Ahmet Mithat ve Âsârı	25 Aralık 1924	1480
Racine ve “Bayezid” Hâilesi	15 Ocak 1925	1483
Ak Saçlılar	22 Ocak 1925	1484

Cenâb Şahabeddin Hitâbesi	12 Şubat 1925	1487
Felsefe-i İntikâd	26 Şubat 1925	1489
İntikâdın Envâı ve Büyük Münekkidler	19 Mart 1925	1492
İntikâdın Envâı ve Büyük Münekkidler	9 Nisan 1925	1494
İntikâdın Envâı ve Büyük Münekkidler	23 Nisan 1925	1497
Hâtîrât-ı Meşâhir Münâsebetiyle	7 Mayıs 1925	1499
İngiliz Bediiyyâtı ve Oscar Wilde	21 Mayıs 1925	1501
Tabiat Şiirleri	4 Haziran 1925	1503
Claude Farrere	18 Haziran 1925	1505
Servet-i Fünun Edebiyatı ve Bedbinlik	2 Temmuz 1925	1507
Büyük Dostumuz Pierre Loti	9 Temmuz 1925	1508
Lisân Meselesi	23 Temmuz 1925	1510
Lisânımızın İhtiyaçları	27 Ağustos 1925	1515
Felsefe-i Malumât	3 Eylül 1925	1516
Shakespeare Hayatı	17 Eylül 1925	1518
Eslâfı Okurken	24 Eylül 1925	1519

Huzur-ı Hilkatte ve Tokadizade Şekib	1 Ekim 1925	1520
Tokadizâde'nin Felsefesi	29 Ekim 1925	1524
Shakespeare Ahlâkı	5 Kasım 1925	1525
Ahmet Rasim	12 Kasım 1925	1526
Naimâ ile Beraber	19 Kasım 1925	1527
Shakespeare Fikirleri	17 Aralık 1925	1531
Stefan Zeromski	24 Aralık 1925	1532
Shakespeare Hissiyyâtı	31 Aralık 1925	1533
Yarınki Edebiyatımız	7 Ocak 1926	1534
Shakespeare ve Aşk	30 Aralık 1926	1585
Süleyman Nazif'in Ufûlü	13 Ocak 1927	1587
Shakespeare ve Kadın	3 Mart 1927	1594
Shakespeare'in Sanatı	17 Mart 1927	1596
Manzum Tiyatro ve "Sönen Kandiller"	24 Mart 1927	1597
Vecize Edebiyatı	14 Nisan 1927	1600
Veze ve Ahenk Meselesi	28 Nisan 1927	1602
Veze ve Ahenk Meselesi	12 Mayıs 1927	1604

